T.C

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE ALMAN VE AVUSTURYALI ARAŞTIRMACILAR

HAZIRLAYAN

Mustafa POLAT

1830226009

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ

ISPARTA-2022

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE ALMAN VE AVUSTURYALI ARAŞTIRMACILAR" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bu kaynaklara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Mustafa POLAT
24.01.2022

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	**Mustafa POLAT**
Öğrenci Numarası	**1830226090**
Enstitü Ana Bilim Dalı	**Sanat Tarihi**
Programı	**Sanat Tarihi**
Programın Türü	**(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora**
Danışmanının Unvanı, Adı-SOYADI	**Prof. Dr. A. Şevki DUYMAZ**
Tez Başlığı	**Cumhuriyet Dönemi Türk Sanat Tarihçiliğinde Alman ve Avusturyalı Araştırmacılar**
Turnitin Ödev Numarası	

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 98 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 11/11/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesininin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;

% 11'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

……/……/……..
(İmza)
Danışmanın Unvanı-Adı-SOYADI
Prof. Dr. A. Şevki DUYMAZ

(POLAT, Mustafa, Cumhuriyet Dönemi Türk Sanat Tarihçiliğinde Alman ve Avusturyalı Araştırmacılar, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2022)

ÖZET

Bu araştırmada, Cumhuriyet Dönemi Türk Sanat tarihçiliğinde Alman ve Avusturyalı araştırmacılar hakkında bilgi verilmiştir. Bunun için öncelikle 1923 ve 1960 yıllarında siyasi ve sosyal durumu, Dünya'da ve Türkiye'de sanat tarihinin gelişimi, 1923-1960 yılları arasında sanat tarihi kuramının gelişimi, sanat tarihi yazımı ve sanat tarihi kuramına etkisi, Cumhuriyet dönemi Türk sanat tarihçiliğinde Türkiye'ye gelmiş Alman ve Avusturyalı araştırmacılar ve eserleri araştırılarak, Cumhuriyet dönemi Türk sanat tarihçiliğine katkıları hakkında bilgi verilmiştir.

Yapılan bu çalışmalar sırasında, literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Yapılan literatür taramasında çok az sayıda belgeye ulaşılmıştır. Yurt dışından birçok kaynak taranmış ve sanat tarihçilerimize ait olan belgeler kullanılmıştır.

Yapılan araştırmalarda Türkiye'de sanat tarihi eğitiminin; Fransa, Almanya ve İngiltere'nin etkisinde geliştiği bilinmektedir. Özellikle İstanbul Üniversitesi'nin kurulumunda yabancı profesörlerden yararlanılmıştır. Atatürk'ün isteğiyle 1933 yılında Darülfünun ismi İstanbul Üniversitesi olmuştur ve Edebiyat Fakültesinde Arkeoloji bölümü kurulmuştur. Daha sonra 1943 yılında Viyana Üniversitesinden gelen Prof. Dr. Ernst Diez İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Oktay Aslanapa ile birlikte "Sanat Tarihi" kürsüsünü kurmuştur. O günden sonra sanat tarihi eğitimi ilk defa ayrı bir ders olarak başlamıştır. 1954 yılında Ankara Üniversitesinden gelen davet üzerine ikinci kez Türkiye'ye gelen Katharina Otto-Dorn, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde, Sanat Tarihi ve Türk Sanatı Kürsüsünü kurmuştur. Böylece Türkiye'de sanat tarihinin bilim dalı olarak gelişimini Cumhuriyet döneminde gerçekleştiğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Ernst Diez, Katharina Otto-Dorn, Sanat Tarihi, Cumhuriyet Dönemi, Almanya, Avusturya.

(POLAT, Mustafa, German and Austrian Researchers in Turkish Art Historiography of the Republican Period, Master's Thesis, Isparta, 2022)

ABSTRACT

In this research, information about German and Austrian researchers in Turkish Art historiography of the Republican Period is given. In order to do this, the political and social situation between 1923-1960, the development of art history in the world and in Turkey, the development of art history concept between 1923-1960, writing art history and its effect to art history concept, German and Austrian researchers who came to Turkey in the Republican period and their works were researched and information was given about their contributions to Turkish art historiography in the Republican period.

Literature review method was used during the study. A very small number of documents have been reached in the literature review. Many sources from abroad have been scanned and documents from our art historians have been used.

In the researches conducted, it is known that art history education in Turkey has developed under the influence of France, Germany and England. In particular, foreign professors support was taken in the foundation of Istanbul University. The name of Darulfunun became Istanbul University in 1933 with the request of Ataturk, and the Department of Archaeology was established at the Faculty of Letters. Later, in 1943, Prof. Dr. Ernst Diez founded the “Art History” chair together with Oktay Aslanapa at the Faculty of Literature at Istanbul University. Since then, art history education has started as a separate course for the first time. Katharina Otto-Dorn came to Turkey for the second time in 1954 upon an invitation from Ankara University and established the Chair of Art History and Turkish Art at the Faculty of Language and History Geography of Ankara University. Thus, we see that the development of art history as a branch of science in Turkey took place during the Republican period.

Key Words: Ernst Diez, Katharina Otto-Dorn, Art History, Republic Period, Germany, Austria.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet Dönemi Türk Sanat Tarihçiliğine katkı sağlayan Alman ve Avusturyalı araştırmacıları belirlemek; araştırmacıların geliş nedenleri, ele aldıkları konuları, Türkiye'ye ve bu kültüre olan bakış açıları, sanat tarihi bölümüne verdikleri eğitime katkıları amaçlanmıştır.

"Cumhuriyet Dönemi Türk Sanat Tarihçiliğinde Alman ve Avusturyalı Araştırmacılar" adıyla yürüttüğümüz araştırmalar sırasında, Almanyalı araştırmacıların sayıca az olması ve konuya ilişkin yayınların az olması, söz konusu başlığın belirlenmesinde önemli bir rol oynamamıştır. Araştırmamızın ilerleyen aşamalarında, araştırmacılarımızın yayınları hakkında birçok kaynak taranmış, bazı araştırmacılarımızın yayınlarının sadece isimlerine ulaşılmış, yayının kendisine ulaşılmamıştır. İçerisinde bulunduğumuz Pandemi koşullarından dolayı iletişime geçilen kütüphanelerden geri dönüş sağlanamamıştır.

Tezimin konu kapsam ve içeriğinin belirlenmesinden sonuna kadar her aşamada yönlendiren; bilgisi deneyimi, anlayış ve desteğiyle bana her konuda yardımcı olarak tüm sorularıma çözümler sunan değerli hocam Prof. Dr. A. Şevki DUYMAZ'a, her konuda fikir ve bilgilerini esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Doğan DEMİRCİ ve Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAHİN ve Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ERBAY'a, çalışmam süresince büyük bir özveri ve sabır ile beni destekleyen eşim Zülbiye SEVGİLİ POLAT'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI ..... **ii**
YEMİN METNİ ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ ..... **ix**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
1923-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DEKİ
TARİHSEL ORTAM

1. SANAT TARİHİNİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ **3**
1.1. Türkiye'de Sanat Tarihi Bilim Dalının Tarihsel Gelişimi 11

2. BÖLÜM16
1923-1960 YILLARI ARASINDA SANAT TARİHİ
KURAMI VE GELİŞİMİ

1. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT TARİHİ KURAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ **16**
2. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT TARİHİ YAZIMI VE SANAT TARİHİ KURAMINA ETKİSİ **19**
3. TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE ALMAN ARAŞTIRMACILAR **21**
3.1. Kurt ERDMANN 21
3.2. Katharina OTTO-DORN 27
3.3. Helmuth THEODOR BOSSERT 34
4. TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE AVUSTURYALI ARAŞTIRMACILAR **38**
4.1. Ernst DIEZ 38
4.2. Heinrich GLUCK 51
4.3. Walter FRODL 53
4.4. Karl OETTINGER 55
4.5. Hans SEDLMAYR 57
5. TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE KATKI SAĞLAYAN DİĞER ARAŞTIRMACILAR **59**
5.1. Erns J. GRUBE 59
5.2. Michael MEINECKE 64
5.3. Josef STRZYGOWSKI 67

SONUÇ **78**
KAYNAKÇA **81**
ÖZGEÇMİŞ **87**

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Kurt ERDMANN 21

Fotoğraf 2. 1951-1958'den fotoğraflar. Erdmann ve eşi Hanna Erdmann'ın Anadolu'daki seyahatlerine ilişkin 37 ciltlik yayınlanmamış el yazısı günlükler 22

Fotoğraf 3. Katharina Otto-Dorn 27

Fotoğraf 4. 1950'lerde Ayasofya 29

Fotoğraf 5. Katharina Otto-Dorn, kazıda seramik araştırıyor. Ayasofya mahkemesi, İstanbul 29

Fotoğraf 6. Katharina Otto-Dorn t seramik bulgularını incelerken Kubadabad kazısı. 30

Fotoğraf 7. Katharina Otto-Dorn, "Kubadabad ekibi" ile birlikte, Katharina Otto-Dorn'un yanında Gönül Öney (Ege Üniversitesi Emekli Profesörü) 31

Fotoğraf 8. Prof. Dr. Theodor Bossert 34

Fotoğraf 9. Ernst DIEZ 38

Fotoğraf 10. Sedat Çetintaş, "Medeniyet tarihimize yeni bir tecavüz" 41

Fotoğraf 11. Vâ-Nû, "Üniversiteden çıkarılan ilim adamı. Beğenmediğimiz Profesör Diez'le konuştum" 42

Fotoğraf 12. Vâ-Nû, "Üniversiteden çıkarılan ilim adamı. Beğenmediğimiz Profesör Diez'le konuştum" 43

Fotoğraf 13. Alt-Konstantinopel (München-Pasing 1920), Kitabından gravür detayı, . 45

Fotoğraf 14. Kunst des İslam (Glück de), 1925 kitabından detay 46

Fotoğraf 15. Kunst des İslam (Glück de), 1925 kitabından detay 47

Fotoğraf 16. Heinrich Glück 51

Fotoğraf 17. Walter Frodl 53

Fotoğraf 18. Karl OETTINGER 55

Fotoğraf 19. Hans SEDLMAYR 57

Fotoğraf 20. Ataerkil ve Timurlu sanatı 61

Fotoğraf 21. A mirror for princes from India 61

Fotoğraf 22. "The Galleries of Islamic Art": The Metropolitan Museum of Art Bulletin 62

Fotoğraf 23. "The Galleries of Islamic Art": The Metropolitan Museum of Art Bulletin, ... 63

Fotoğraf 24. The World of Islam 63

Fotoğraf 25. Fayencedekorationen seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien. 2 Bände. Broschiert – 1. Januar 1976……...64

Fotoğraf 26. Patterns Of Stylistic Changes In Islamic Architecture: Local Traditions Versus Migrating Artists, Kitap kapağı…….……65

Fotoğraf 27. Forest Tree Diseases Common in California and Nevada: A Manual for Field Use, Kitap Kapağı 66

Fotoğraf 28. Josef STRZYGOWSKI 67

Fotoğraf 29. Mşatta Sarayı'nın büyük giriş kapısının iki yanındaki beşgen kulelerin alt bölümleri, Pergamon Müzesi, Berlin. 69

Fotoğraf 30. "AMIDA" Kitap kapağı 70

Fotoğraf 31. 1904, Der Dom zu Aachen u. seine Enstellung, Kitap kapağı 71

Fotoğraf 32. 1904, Der Dom zu Aachen u. seine Enstellung, Kitap içi sayfa detay 72

Fotoğraf 33. 1905, Eine alexandrinische Weltchronik, [İskenderiye'de Yapılmış Bir Dünya Kroniği], Kitap Kapağı 72

Fotoğraf 34. 1905, Eine alexandrinische Weltchronik, [İskenderiye'de Yapılmış Bir Dünya Kroniği], Kitap içi sayfa detay 73

Fotoğraf 35. 1930, Asiens bildende Kunst in Sticnproben, ihr Wesen u. ibre Entwicklung, Kitap kapağı ve iç sayfa detay 76

GİRİŞ

Türkiye'de Sanat Tarihi'nin bilim dalı olarak gelişimi, Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet dönemi öncesine bakıldığı zaman; Osmanlı'da bir tarih anlayışı içerisinde, önemli olayları belgeleme amacıyla tutulan kayıtların kendiliğinden bir sanat tarihi anlayışı ortaya çıkardığı görülmektedir. Yapıların inşa tarihleri, ustaları, banisi, yazmalarda veya minyatürlerde sanatçıların adlarının yer alması, kimin için yazıldığı, neden yapıldığının belgelenmesi, o dönem hakkında bilgiler verilmesi, sanat tarihinin amacına hizmet etmiş ve kaynak oluşturmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde ise sanat tarihçiliği, müzecilik ve eserlerin sergilenmesi, batılı bir anlayış şeklinde ele alınmaya başlanmıştır.

16. yüzyılın ikinci çeyreğinde başlayarak imparatorluğun sonuna kadar faaliyette bulunan Ehl-i Hiref Teşkilatının içinde imparatorluğun çeşitli yerlerinden gelen birçok sanatkâr ve zanaatkar burada sanat çalışmalarını sürdürmüştür (Kalyoncu, 2015, s. 292). 17. yüzyılda Evliya Çelebinin Seyahatname'si, sanat tarihi araştırmalarına; mimari eserler, şehirler, kasabalar ve sosyo kültüler yaşantılar hakkında yol gösterici kaynak olmuştur (Evliya Çelebi, 1982, s. 13-18). Lale Devrinde iyice kendini gösteren batı etkisi, sanat ve sanat tarihi alanında da etkisini göstermiştir. Bu dönemde batıya hem öğrenci gönderilmiş hem de yabancı hocalar getirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanat ve eğitim alanında yetişen personel azlığından dolayı pek çok eğitimci ve akademisyen yurt dışından getirilmiştir. 1933'te Atatürk'ün isteğiyle İstanbul Üniversitesi, batılı bir sisteme göre yeniden düzenlenmiştir. Önce Edebiyat Fakültesinde Arkeoloji Bölümü kurulmuş, ardından 1943 yılında Viyana Üniversitesinden, Avusturyalı Akademisyen Prof. Dr. Ernst Diez ve Oktay Aslanapa tarafından Sanat Tarihi Kürsüsü kurulmuştur. Ülkemizde Sanat Tarihi Kürsüsünü, Türk araştırmacılarla birlikte yurtdışından gelen akademisyenlerin kurması, bu akademisyenlerin geliş nedenleri, ele aldıkları konular, Türkiye'ye ve bu kültüre olan bakış açıları tezimizin ortaya çıkış sebebi olmuştur.

Çalışmamızın amacı; Sanat Tarihi disiplininin Cumhuriyet dönemini kapsayan tarihsel gelişimi ve bu dönemde gelen Alman ve Avusturyalı akademisyenlerin sanat tarihine katkıları olarak amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi; Cumhuriyet döneminde gelen Alman ve Avusturyalı Sanat Tarihçiler taranmış, ele aldıkları konular ve yayınlar hakkında bilgiler verilmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar; Literatüre bakıldığında sanat tarihi kuramının Cumhuriyet Dönemindeki gelişiminin ele alındığı bu temel üzerine yararlanılan kitaplardan belli başlıları; M. Sözen'in, "Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi", S. Mülayim'in, "Sanat Tarihi Metodu", D. Kuban'ın, "100 Soruda Türkiye Resim Tarihi", S. Tansuğ'un, "Çağdaş Türk Sanatı", "Türk Resminde Yeni Dönem", R.O. Arık'ın "Türk Sanatı" isimli çalışmalarıdır. Alman ve Avusturyalı sanatçılar hakkında kullanılan genel kaynaklar ise; P. Blossing'in "Recording The Transformation Of UrbanLandcpes İn Turkey", J. Gierlichis'in "In Memoriem Katharina Otto-Dorn", Ç. Külçür'ün "Erken Cumhuriyet Döneminde Eskiçağ Tarihi Araştırmaları", Gönül Tankut "Bir Başkentin İmarı", Mehmet Tunçer "Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişim (14-20 yy)", Mehmet Sağıroğlu, "Ankara" Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945) " Oktay ASLANAPA" Türkiye'de Avusturyalı Sanat Tarihçileri ve Sanatkârlar", kitaplarıdır.

Çalışma Kapsamı; Cumhuriyet Dönemi Türk Sanat Tarihçiliğinde Alman ve Avusturyalı araştırmacılarıyla sınırlandırılmıştır. Bu araştırmacıların Türkiye'ye geliş nedenleri, ele aldıkları konular, kültürümüze olan bakış açıları incelenmiş ve yayınları hakkında bilgi verilmiştir.

1. BÖLÜM
1923-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL ORTAM

1. SANAT TARİHİNİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

"Sanat Tarihi", tarih içindeki ve eşyadaki biçim değişmelerinin özünü araştırmaktadır. Toplumsal yapı içinde yaşanan değişimlerin sanata yansıyış biçimini, yeni gelenleri ve kaybolanları görüp onları anlayarak değerlendirmektedir (Mülayim, 1983, s. 18).

Sanat tarihinin malzemesini üreten insandır. İnsan ise; her çağda değişim gösteren, bu bilim dalı değişimlerini ve gelişimlerini içeren bilgileri toplayarak insanların sanat eseri üretmelerindeki gücün ne olduğunu bu gücün sanat biçimlerini nasıl değiştirdiğini araştırır (Mülayim, 1994, s. 69).

Roskill'e göre, sanat tarihi, bireyler tarafından yapılan yorumların ve belirtilen fikirlerin bir dizisinden oluşur ve bunu yapan kişinin objektif olması gerekir. Çünkü, bir sanat tarihçi tarafından bir eser için söylenen ve yapılan yorumlar izleyicilerin görüşlerini etkilemektedir (Roskill, 1989, s. 9).

Croce, "Sanat, özel bir tinsel teorik etkinlik ve insan ile nesneler dünyası arasında meydana gelen bir tür bilgi olayıdır." (Cioce, 1983, s. 14-17) ve "sanat tarihi, metot veya tarihi tenkittir" (Cioce, 1983, s. 232) demektedir.

Sanat ve Sanat tarihini tanımlayabilmek için, kelime olarak sanatın menşeine inmek gerekmektedir. Köken olarak "Sanat" kelimesi incelendiğinde; batıda "ars" kökeninden geldiği bilinmektedir. Latincede "ars"; özel yetenek gerektiren marangozluk, cerrahlık, gümüş işçiliği gibi meslekler için kullanılmıştır (Shiner, 2004, s. 49). Görüldüğü üzere eski düşünüş tarzından insanların, sanat faaliyetlerinin kaynağı doğa olmuştur. 14.yy'ın sonuna kadar da bu tanımlama devam etmiştir. 14. yy'dan sonra "arte"; bilim, felsefe gibi daha birçok alanda, belirli kurallara göre çalışmayı ifade etmiştir (Mülayim, 1983, s. 30-31).

Bu geleneksel sanat kavramında 18.yy'da bir bölünme olmuştur. Her çeşit sanat kavramı ikiye ayrılmıştır. Bir tarafta şiir, resim, heykel, mimari gibi güzel sanatlar; diğer

tarafta ayakkabıcılık, hikâye anlatımcılığı, popüler şarkılar, gibi zanaatlar ve popüler sanatlar olmuştur. Bu yeni bölünmede 19.yy'da güzel kavramı atılmış ve sanat mı zanaat mı üzerinde durulmuştur (Shiner, 2004, s. 23-24). Batı dillerinde, sanat kavramını ifade eden kelimenin bu günkü anlamına gelinceye kadar; teknikle ve el becerisi ile ilgili meslekleri ifade etmiştir (Mülayim, 1983, s. 30-31).

Türkçe de "sanat" kelimesinin kökeni Osmanlıcaya dayanmaktadır. Osmanlıcanın kelime kaynakları olan Arapça ve Farsçada "sanat", amel, iş yapma anlamını veren "san" kökünden gelmiştir ve "zanaat "anlamına da gelmektedir. Sanatın, teknik işleri değil de güzel sanatları ifade eden bir anlamda kullanılması daha geç tarihte olmuştur ve onun için de "fen" kelimesi kullanılmıştır (Mülayim, 1983, s. 31, Ayvazoğlu, 1989, s. 991-992).

Sanat için genel anlamıyla insanların kendini ifade etme biçimidir denilebilir (Yetkin, 1947, s. 5). Sanat, sanatçının duygularını, düşüncelerini ve gözlemlerini estetik olarak dışa vurumudur. İzleyen ve dinleyenlere estetik haz veren bir olgu olmuştur (Boydaş, Balcı, 1997, s. 167).

Sanat bir anlatım aracıdır; dili ifade etmek için nasıl mürekkep, kâğıt vb. kullanıyorsa, sanat da kendi malzemeleriyle birçok mesajlar taşır. Sanat faaliyetlerinin hepsi bizlere bir şeyler anlatmaya çabalar, evrensel olanlar, insan ve sanatın kendisi hakkında başka şeyler anlatır. Sanat aynı zamanda bir bilgi tarzı da olmuştur (Read, 1981, s. 8).

Sanat yapıtının tanımını belirlemek oldukça zordur. Sanat yapıtı, hoşa gidilmesi amacıyla yapılan yani estetik kaygıları olan eserler olmuştur ama her zaman bu amaçla yapılmamıştır (Wölfflin, 2015, s. 13-16). Üretildiği zaman içinde fonksiyonel görevleri de bulunmaktadır ve Panofsky'e göre de genel olarak estetik bakışın nerede başladığının, fonksiyonel yaklaşımın nerede bittiğinin tam olarak belirlenmesi mümkün değildir (Panofsky, 1968, s. 17-24).

Bir sanat tarihçi, sanat eserini, oluşturduğu dönemin ya da ülkenin kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak değerlendirir. Ayrıca dönemin fikir ortamını da göz önünde bulundurmalıdır (Arık, 1940, s. 160). Eserin niteliklerini daha nesnel olarak değerlendirmek için, sadece ortam, koşullar, çağ, sanatçılar ve amaçlar gibi etkenleri toplayıp bunların doğruluğunu denemekle kalmayıp aynı zamanda sanat eserini kendi sınıfında başka eserler ile de karşılaştırmalıdır (Panofsky, 1968, s. 24-25).

Sanat tarihi, Kazı Biliminden farklı olarak her türlü maddi kültür bulgusuyla değil, kültür nesnelerinin sanat yapıtı özelliği taşıyan biçimsel değer ve anlam içerikleri üzerine durur (Arel, 2004, s. 3). Sanat tarihi, bütün zamanların içinde üretilen eserlerin tamamını kapsamaktadır. Prehistorik dönemlerden başlayıp ilk çağ devletlerinin, orta ve yakınçağ devletlerinin ürettikleri sanat eserleri buna dahildir (Cantay, 2004, s. 7). Arkeolojinin, M.S. 4.yy'a kadar uzandığı bilinmektedir. Sanat tarihi ise yaklaşık M.S. 4.yy'dan sonraki sanat ürünlerini içermektedir. "Sanat Tarihi" ve "Arkeoloji" kavramları, sanat tarihinin kavram bütünlüğü içinde, kronolojik olarak ikiye bölünerek ifade edilmesinden meydana gelmektedir. Arkeolojik dönemin ifadesi olan verilerin, kazı tekniklerinin farklı olması gibi, arkeolojiyi kavram bütünlüğü içine alan sanat tarihinin de, verilerinin özelliklerine göre farklılıklar gösterdiği kazı teknikleri vardır (Cantay, 2004, s. 10).

Sanat tarihi çalışmalarının Orta Çağ dan beri yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmaların çoğunda bir sistem ya da metot kullanılmamıştır. Bu durum ise sanat tarihinin bir "bilim" dalı olarak kabul edilişine kadar sürmüştür. F. Hegel (1770-1831)'in çağların karakterlerini ve onların sanata yansıyan boyutlarını diyalektik bir sistem içine alması, Winc-Kelmann'ın sanat malzemesini sistemli olarak sınıflandırması bu alanda yapılan önemli çalışmalardır (Mülayim, 1983, s. 11).

Sanat tarihi ile ilgili yazıların hangi dönemde başladığını tam olarak tespit etmek oldukça zordur. Tespitini yapabilmek için bu yazıların kültür tarihini incelemek gerekmektedir. Tarih öncesi çağlarda yaşayan insanların bir nesneyi sanat eseri olarak mı, büyü malzemesi olarak mı yoksa beğendiği için mi yaptığı tam olarak bilinmemektedir. Buna karşılık insan oğlunun dinler kadar eski olan sanata karşı doğal bir eğilimi olduğunu da görmekteyiz. Bu doğrultuda Selçuk Mülayim; 'Gerçek sanat tarihi eşyadaki güzellik ve yücelik unsurlarının, ritüel niteliklerden ayrılmasıyla başlar.' demektedir (Mülayim, 1994, s. 77).

Sanat tarihinin Avrupa'daki gelişim sürecine baktığımızda; Avrupa kültürünün kaynaklarını oluşturan Antik Çağ düşüncesi, Roma uygarlığı ve Hristiyanlık inancı, bu uygarlığın sanat ve bilim alanındaki gelişmelerini şekillendiren ögelere ulaşmaktayız. Tarihi kaynaklara bakıldığında antik Çağda Frenklerin sanat eşyalarını topladıkları bilinmektedir. M.Ö. 7.ve 6. yy'larda dönemin ünlü sanatçılarının imzalarının olduğu vazo ve heykellerin toplandığı, sunakların ve hazine binalarında müzecilik çalışmalarının

başladığı görülmektedir. Efesos, Delphi, Olimpiya ve diğer şehirlerde de değerli eşyaların bulunduğu bilinmektedir. Estetik açıdan bir değerlendirmenin ve kaydın olduğu tespit edilmemiştir. Herodotos'ta bu eşyaların döküm listesi bulunmaktaydı fakat bu eserlerin estetik açıdan bir değerlendirmenin yapıldığı veya kaydının olduğu bilinmemektedir. Ancak Herodotos, bu eserleri estetik özellikleri ve ölçüleri bakımından tanımlamıştır (Mülayim, 1994, s. 78-79).

Bu dönemde, Greklerin önem verdiği şey sanat tarihi değil, sanatın metafizik, kuramsal yapısı veya eleştirisi olmuştur. Eflatun (427-347) ve Aristo (348-322) ahlak felsefesi ve politika ile sanat felsefesini bir arada tartışmışlardır (Mülayim, 1994, s. 80).

Romalılar döneminde, devletin yüceliğini vurgulayan sanat faaliyetleri dikkat çekmiştir. Sanat eseri toplama geleneği de bu dönemde zirveye ulaşmıştır. Savaşta ele geçirilen ganimetlerin sergilenmesinin temelinde, Roma devletinin güç gösterisinde bulunmasıdır. Dönemim yönetici ve zenginleri de evlerini adeta bir müzeye çevirmişlerdir (Mülayim, 1994, s. 83).

Roma İmparatorluk Çağında, sanat eserini tanıtan yazılar yazmak dönemin modası olmuştur. O döneme ait çeşitli tablo ve heykelleri tanıtan yazıları Philostratus, oğlu Philostratus ve Callistratus ile yazmışlardır (Mülayim, 1983, s. 57). Bu dönemde sanatçıların kişilikleri göz önünde bulundurulmamıştır. M.Ö. 1.yy'da yaşamış olan İtalyalı Pasiteles, "Mirabilia" adlı eserinde, Grek sanatı ve sanat kuramlarının Roma sanatına etkileri konusunda bir kitap yazmıştır. Aynı yüzyılda yaşayan Cornelius Nepos ise ünlü ressamların biyografilerini yazmıştır. Bu dönemde sanat eserlerinin tanıtılması konusunda Philostratus ve Callistratus çalışmalar yapmıştır. Ancak yazarlar bu dönemde sanat tarihi anlayışından çok dönemin sanat idealini anlatmayı amaçlamışlardır (Mülayim, 1984, s. 83).

Bizans imparatorluğu döneminde, VII. Konstantin Porfirogenitus'un bir arkeolog ve sanat eseri toplayıcısı olduğu bilinmektedir. Hristiyanlığın hizmetinde sanatsal üretimin yapıldığı bu dönemde, sanat tarihinin yerine; Hristiyanlık hikayeleri, azizler ve kilise büyüklerinin ikonografik dünyaları esas alınmış ve kayıtları tutulmuştur. Ancak Skolastik Felsefenin ünlü temsilcisi Aquino'lu Tomaso (1224-74), "Summa Theologia" adlı eserinde, Grek estetiğinin kuramsal sonuçları ile ilgilenmiş ve sanat tarihini "İlahi ilham" ın mistik etkisi olarak görmüştür (Mülayim, 1997, s. 85).

Filippo Villani, 14.yy'da antik çağ ustalarından başlayarak, sanatçıların kişiliklerini ve sanat özelliklerini anlatan bir eser hazırlamıştır. 15.yy'ın en önemli sanat teoricisi olan Leon Battista Albert (1404-1470) dönemin sanatı ve sanat eserleri hakkında birçok kitap yazmıştır. Eserlerinde Rönesans sanatının temel anlayışı, eski anıtların ölçüleri, mimari şemalar, dekorasyon, resim ve heykel gibi konuları değerlendirmiştir. Lorenzo Ghıberti (1378-1455), "Commentarii" adlı eserinde antik çağdan kendi zamanına kadar, sanatın gelişimini sistematik olarak inceleyerek bu alanda bir ilk olmuştur (Mülayim, 1994, s. 86-87).

Gerçek anlamda sanat tarihi çalışmaları,16.yy'da bir historiograf olan ve sanat tarihçi gibi çalışan Georgio Vasari (1511-1574) tarafından başlatılmıştır. "Le Vite" (Hayatlar) adlı ünlü eserinde, Grekler, Romalılar ve Etrüsklerde başlayarak Rönesans döneminin bütün sanatçılarını ele almıştır. Vasari bir ressam olmasına rağmen gerçek bir sanat tarihçi gibi kurmuş olduğu şema içerisinde sanatçıları değerlendirmiş ve üslupsal özelliklerinden bahsetmiştir (Mülayim, 1994, s. 88-89).

16.yy'da özellikle İtalya da sanat tarihi için önemli eserler yazılmış ve terminolojik belirlemelere gidilmiştir. 1563 de kurulan Floransa Akademisinden sonra, Roma'da Academia di Santa Luca (1571) kurulmuş, Bologna ve öteki İtalyan şehirlerinde benzer okullar açılmıştır. Bu dönemde klasik kültür hayranlığının artmasıyla sanat eserlerinin sadece zenginlik göstergesi olarak toplanmasından uzaklaşılmış, zevk için de bu işin yapılabilir hale gelmesine neden olunmuştur (Güvemli, 1982, s. 288-299).

17.yy'da sanat tarihi çalışmaları koleksiyon sahipleri, patronlar ve sanatçıların ortak tutumu olan "Hümanizma" ile şekillenmiştir. 17.yy'da Filippo Baldinucci (1624-96) tarafından, Vasari örnek alınmıştır. "Notize de'professori del di sognos" adlı bu eserde, Baldinucci kronolojik bir şema getirmiş ve bunu Avrupa sanatlarına uygulamıştır. Kuzey Avrupalı yazar Karel van Mander (1548-1606)'in hazırladığı ve Vasari'nin taklidi olan "Schielderboek" (1604) adlı diğer bir eser ise İtalya dışında yazılan ilk sanat Historiografisi olarak kabul edilmiştir. Almanya'nın sanat tarihini yazan ilk kişi ise Matthias Quad van Kinkelbach olmuştur. "Teutscher Nation Heiligkeit" (1609) adlı kitap gezi rehberi şeklinde yazılmıştır ve içerisinde çok sayıda eser barındırmaktadır (Mülayim, 1994, s. 92). 17.yy'ın ortalarında Avrupa'nın bir başka merkezi olan İngiltere de ise

gelişmiş bir kültür ortamı oluşmamış; konser salonu, kütüphane ve müzelerin önemi de fark edilmemiştir (Shiner, 2004, s. 133).

Sanat tarihi, 17.yy Fransa'sında, akademilerde ders konusu olmaktan çıkmış ve başlı başına bir disiplin olma yönünde gelişmeler yaşamıştır. Bu gelişmelerin önemli sebeplerinden biri de kazılar yoluyla eski eserleri tanıma tutkusu ve arkeolojinin doğuşu olmuştur (Mülayim, 1994, s. 93).

18.yy'da İtalya, Fransa ve İngiltere'de kültür ve sanat ortamında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte belgelere yazılan eleştiri yazıları çoğaltılmış ve sanat tarihinde gelişme yoluna girilmiştir. Daha önceki sanat tarihi yazıları daha çok biyografik nitelik taşımaktayken, yeni gelişen güzel sanatlar anlayışı içinde belli bir yerin ya da dönemin anlatıldığı yazılar yazılmaya başlanmıştır. J. J. Winckelmann 1764 yılında Almanca yazılmış olan "History of Ancient Art" isimli kitabında ilk defa sanat tarihi başlığını kullanmıştır (Shiner, 2004, s. 152-155).

18.yy, modern anlamda sanat tarihi oluşumunun dönemi olmuştur. Bu dönemde politika, endüstri, kültür alanlarında büyük değişimler yaşanmış ve eski eser toplayıcılığı hız kazanmıştır. 1763-1738'de Pompeii ve Herculaneum'da yapılan sistematik kazıların sesleri, arkeoloji biliminin doğmasına neden olmuş ve sanat tarihi biliminin gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu yüzyılda pek çok sanat tarihçisi, ulusal ve yöresel ayrımları yani evrensel dinlerin geniş etki alanlarından çok sosyolojik gurupları esas almışlardır. Bu anlayış içinde, Johan Joachim Wickelmann (1717-1768) gerçek anlamdaki sanat tarihinin doğuşunu sağlayan araştırmacı olmuştur. Winckelmann, "Geschichte der Kunst des Altertum" adlı eserinde kendi dönemini değil Eski Çağ'ın sanat eserlerini bilimsel ölçülere göre kapsamlı bir biçimde incelemiştir (Mülayim, 1994, s. 95). Winckelman bu kitabında kültür ve sanat arasındaki önemli bağlantıyı kurarak Vasari'nin liste yapma anlayışından ve artisttik başarının aşamalarına olan ilgisinden ayrılmıştır (Minor, 1994, s. 90).

İlk kez "sanat" ve "tarih" kelimeleriyle bir kitap yazan Winckelmann, hem modern sanat tarihinin hem de bilimsel arkeolojinin yaratıcısı olarak kabul edilmiştir (Minor, 1994, s. 89). Winckelmann'ın arkeolojiye ve sanat tarihine getirdiği yeni ve sistematik bakış, Roma, Pompeii ve Herculaneum'da yapılan kazılarda ortaya çıkan eserlerin sınıflandırılmasına yardımcı olmuştur (Mülayim, 1994, s. 96).

Winckelmann Rönesans ya da yeniden doğuş fikrini değiştirmiştir ve bu bazı çevreler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü, "yeni oluşumun" Roma'da değil Yunanistan'da gerçekleştiğini yani klasizmi savunmuştur (Minor, 1994, s. 91).

Bu yüzyılda estetik ve felsefe disiplinlerinin kurulmasıyla sanat tarihi yeni bir boyut kazanmıştır. İdealist felsefeye göre, bir sentezde toplu bir tarih görüşü vardır. Bu görüşü savunanlardan Hegel, sanat tarihini bu bütünlük içinden ayrılmayacak bir artistik faaliyet olarak nitelemiştir (Mülayim, 1994, s. 93-94).

Hegel'in 1820-1829 tarihli 'Estetik Üzerine Dersler' adlı eseri çağdaş sanat araştırmalarının temelini oluşturmuştur. Bu eser dünya sanat tarihini, tüm sanatçıları kapsayacak şekilde araştıran ve sistemleştiren ilk örnek olmuştur (Gomrich, 1983, s. 22).

Almanya'daki bu gelişmelerin yanı sıra diğer Avrupa ülkelerinde de arkeoloji ve sanat tarihi alanlarında yeni gelişmeler yaşanmıştır. Fransa'da Altamira Mağarası'nın bulunması, İran, Filistin ve Anadolu'da kazıların başlaması ve arkeoloji derneklerinin kurulması bu alandaki çalışmaları hızlandırmıştır. Neoklasik yaklaşımın zirveye ulaştığı bu dönemde eser kaçakçılığı artmıştır. Almanya, İngiltere, İtalya ve Fransa gibi maddi güçleri olan ülkeler bu yolda bütün imkanlarını kullanmışlardır. Bazen kaçırılarak toplanan bu eserlerin nerede muhafaza edileceği sorun haline gelmiştir. Bu durum müzelerin kurulmasına neden olmuştur. Böylelikle eski kültürün en önemli eseri Avrupa'da bir araya getirilmiştir (Mülayim, 1994, s. 97).

1789 yılı içerisinde Fransa'da yaşanan devrim hareketleri sanat ortamını büyük ölçüde etkilemiştir. Devrim taraftarları şehirdeki heykelleri yok etmeye başlamışlar ve ekonomik sıkıntılar çeken zengin kesim elindeki sanat eserlerini satmaya başlamıştır. Sanatçılar da bu ortamda yoksulluk sınırına gelmiştir. Buna karşın Devrime hizmet eden sanatsal faaliyetleri başlamıştır (Shiner, 2004, s. 261-263).

19. yy'da müzeciliğin gelişmesi ile sanat tarihi yazarlığı da gelişmiştir. "Romantizm" anlayışının ortaya çıkmasıyla sanat tarihi farklı bir yön kazanmıştır. Aydın zümreyi, derin duygular içinde yorumlanan eserler ve yazılar duygulandırmıştır. E. Renan ve Lord Byran gibi yazarlar böylesine bir çıkışla adeta "sanat tarihi romanı" yazmışlardır. Ancak bu dönem "Realizm" ile sonlanmıştır. Toplumsal düşünce ve yaşama biçimindeki değişimlerin sonucu ortaya çıkan ve büyük metot farklılıklarıyla ardı ardına ürünler veren bu üç akım kültürel hayatı da şekillendirmiştir (Mülayim, 1994, s. 100).

19.yy'ın sonuna doğru W. Lübke'nin "Greundriss der Kunstgeshichte" (1860) ve A.Springre'in "Handbuch der Kunstgeshichte" (1875) adlı kitapları sanat tarihinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur ve Almanya üniversitelerinde sanat tarihi okutulmaya başlanmıştır. Göttigen'de profesör J. D. Fiorillo ve Berlin'de R. F. Waagen, bu bilimin akademik düzeyde öncülüğünü yapan kişiler olmuşlardır. Yine bu dönemde Londra, Paris, Münih ve Roma'da arkeoloji ve sanat tarihi enstitüleri açılmıştır (Mülayim, 1994, s. 102).

Sanat eserini tanımlayabilmek için onun "içeriğini ve anlamını" kesin ve nesnel bir biçimde ortaya koyacak araştırmalara ağırlık veren topluluk Viyana Okulu olmuştur ve etkileri günümüze kadar devam etmiştir (Mülayim, 1994, s. 103).

Uzak Doğu ve İslam Ülkelerinin sanatlarının keşfedilmesi, sanat tarihinin alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Strzygowski (1862-1941), Hristiyan sanatı çalışmaları sırasında doğu ülkelerindeki sanat eserlerine yönelmiş ve Türk Sanatı hakkında araştırmalar yapmıştır (Mülayim, 1990, s. 66). Karşılaştırmalı sanat tarihi anlayışını benimseyen Strzygowski, böylelikle sadece Batı Avrupa sanatıyla uğraşan sanat tarihi anlayışını genişleterek genel bir sanat tarihi anlayışı geliştirmiştir. Ayrıca araştırmacı, metodik bir sanat ilmi için sanat eserini; malzeme, teknik, konu, figür, şekil ve içerik olmak üzere beş bölüme ayırarak değerlendirmiş ve böylelikle sanat tarihçilerin gelişi güzel düzenlenmiş sistemsiz çalışma tarzı değişmiştir (Diez, 1947, s. 6-11).

Heinrich Wölfflin (1864-1945) 19.yy'ın sonlarına doğru "şekil" den hareket eden ve "şekil" problemi üzerinde duran ve "üslup-tarihi olarak sanat tarihi" yaklaşımıyla, sanat tarihinde yeni bir ekol oluşturmuştur (İpşiroğlu, 1947, s. 27). Bu ekol "Sanatın Bilimi" olarak adlandırılan tarihi bir ekoldür. "Klasik Sanat" adlı kitabından ilk kez 'ifade tarzı' kavramı üzerinde durarak bir üslup tarihi denemesi yapmıştır (Wölfflin, 1990, s. 6). Wölfflin bu kitabında, bütün devrin üslubundan olduğu kadar, yerel ve kişisel üslup konularından da bahsetmiştir. Eserinde orta İtalya ustalarından Leonardo, Michelangelo, Rafaello gibi sanatçıları örnek alarak, kuzeyli okuru, kuzey resminin anlatımcı üslubundan koparmak ve yalnızca biçim sorunu üzerinde düşündürmek istemiştir (San, 1968, s. 147).

Sanat tarihinde biçim çözümlemesiyle kültür tarihi arasındaki birleşimi ilk kez Wölfflin gerçekleştirmiştir (Hauser, 1984, s. 6). Sanat tarihi içindeki üslup değişimleri

sorununu "Sanat Tarihinin Temel Kavramları" adlı eserinde ele almıştır. 1915 yılında yayınlanan bu eserde sanat tarihinin sınırları çizilmeye çalışılmış ve" form tarihi olarak sanat tarihi" görüşü benimsenmiştir (Wölfflin, 1990, s. 6).

Kendinden önceki, sanat eserini sadece yaratıcıların hayatı, ya da bazı ekonomik koşullar yönünden açıklayan sanat tarihi görüşlerine ilk karşı çıkanlardan olan Wölfflin; gerçek sanat tarihinin, sanat eserinin ve dolayısıyla biçimlerin hayatını anlayan ve anlatan sanat tarihi olduğunu savunmuştur (San, 1968, s. 150). Ona göre sanat tarihçi, dönemler arasındaki değişimi algılayabilmelidir ve bu da ancak bilgi yığını ile değil farklılıkları yakalayabilme ve yorumlaya bilme gücüyle gerçekleşebilmektedir (Fernie, 1995, s. 135).

20. yy'da, sanat eserlerinin asıl anlamları ve onlarda gizli olan kültürel yorumlarla ilgilenen ikonografik yaklaşım ortaya çıkmıştır (Belting,1987, s. 19). Bu anlayış içinde sanat tarihi araştırmaları, dini nitelik taşıyan Hristiyan ve Bizans sanatlarının anlamlarını, kavram, sembolik ve alegorik elemanlarına göre çözmeye çalışmıştır. Bu alanda en önemli araştırmacı Ervin Panofsky'dır ve "Studies in iconology" (1939) adlı eserinde Dvarak'ın düşüncelerin tarihi olan sanat tarihi anlayışından etkilenerek, sanat eserini bir anlam taşıyan spesifik formlar olarak tanımlamıştır (Mülayim, 1983, s. 72-74).

Görüldüğü gibi Batı'daki sanat tarihinin gelişimi, insan düşüncesini kat ettiği aşamalara göre bilimsel kimlik kazandırmıştır. Batı kültürünün yaşadığı mekanikleşme, insan ilişkilerinin katı çıkar çatışmalarına dönüşmesine, toplumların yeni arayışlara girmesine neden olmuştur. Bu nedenle eski sanatlara dönüş yaşanmıştır. Araştırmacılara göre, böyle bir ortam içinde tarihin sosyal dönüşüm noktası olan feodalizmden demokrasiye geçiş anında sanat tarihi gerçek anlamda doğmuştur. O ana kadar kişisel otoritelerin himayesinde olan ve onların bağımsızlık arzularına hizmet eden sanat tarihi, artık çağın gerçeği olan eşitlik ilkesine bağlı bir yön kazanmıştır (Mülayim, 1994, s. 109).

1.1. Türkiye'de Sanat Tarihi Bilim Dalının Tarihsel Gelişimi

Sanat tarihinin Türkiye'de bir bilim dalı olarak gelişimi; Cumhuriyet Döneminde gerçekleşmiştir. Sanat tarihinde önce arkeoloji gelişmiş ve bu alan belli bir olgunluğa ulaşınca sanat tarihine yönelmiştir (Mülayim, 1983, s. 54).

Cumhuriyet Türkiye'sinde gelişen kültürel politikalar ve toplumların kültürel geçmişi ile var olma bilinci, sanat tarihine yönelmeye neden olmuştur. Bir ulusu var etme

çabası içinde, sanat tarihi ve mimarlık tarihi disiplinleri araçsal olarak gündeme gelmiştir. Modernleşme sürecinde olan bir ulusun, Ulusalcı ideolojiyi geliştirebilmesi için; tarihini belgeleyen sanatsal ürünlerin varlığını kanıtlaması gerekmektedir ve bunun için sanat tarihi ile ilgili çalışmalara başlanmıştır (Batur, 2002, s. 70).

Cumhuriyet öncesinde Osmanlıya baktığımız zaman, tarih anlayışı içerisinde, zamanın belirli olaylarını belgeleme amacıyla tutulan kayıtların doğal olarak bir sanat tarihi anlayışını ortaya çıkardığı görülmektedir (Cezar, 1998, s. 41). Ayrıca bu dönemde sanatsal tarihin konusunu oluşturacak malzemenin, sadece önem verilen eşyanın toplanması yaklaşımıyla saraylarda saklandığı, tekke ve dergahlarda etnografik eserlerin dikkatle korunduğu, Osmanlı padişahlarının Bursa ve Edirne'deki saraylarından birer hazine dairesi olduğu ve buralarda zengin ve seçkin koleksiyonlar bulunduğu bilinmektedir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş döneminde, sanat tarihi, müzecilik ve sanat eserlerini sergileme batılı bir anlayışla yapılmaya başlanmıştır (Cezar, 1998, s. 45-46).

Osmanlı döneminde Ehl-i Hiref teşkilatı sanat ve sanat tarihi açısından önemli olmuştur. 16. yy'ın ikinci çeyreğinde Topkapı Sarayında, imparatorluğun çeşitli yerlerinden gelen birçok sanatçı ve zanaatkar, usta çırak ilişkisi çerçevesinde birçok sanatsal çalışmalar yürütmüştür. 16.yy.' ikinci çeyreğinde başlayan bu teşkilat, sanat ve kültür merkezi olarak imparatorluğun sonuna kadar var olmuştur. Farklı alanlarda sanatçıların, devlet adına yaptıkları birçok eserin kayıt altına alınması, sanat tarihi açısından önemli olmuştur (Atıl, 1998, s. 447-448).

Tarihçi Hoca Sadettin Efendi'nin isteği üzerine 1586'da hazırlanan 'Menakıb-ı Hünerveran' adlı eserde sanat konuları işlenmiştir (Cezar, 1998, s. 46). III. Murad'a taktim edilen bu kitapta; Osmanlı hattat nakkaş-ressam, müzehhib ve mücellidleri tanıtılmıştır (Ayvazoğlu, 1989, s. 980).

Sanat konusunun doğrudan işlendiği, Cafer Çelebi'nin 'Risale-i Mimariye' si 17. yy'ın en önemli eserlerindendir. Bu eser, Sultan Ahmed Cami'nin mimarı Sedefkar Mehmed Ağa'nın yaşamını, o dönemin mimarlık ve inşaat terimlerine ilişkin bilgileri ele alması bakımından dönemin önemli kaynak eseri olmuştur (Cezar, 1998, s. 47).

17. yy'ın Osmanlı kaynakları arasında, Evliya Çelebi (1611-1982)'nin Seyahatname'si sanat tarihi açısından önemli bir diğer kaynak olmuştur. Bu eserde şehir

ve kasaba tanımları, dönemin sosyal ve kültürel yaşantısı gibi pek çok bilgiye yer verilmiştir. Ayrıca çeşitli sanat dalları ve zanaatlara, kılık kıyafet, inanç ve töre, önemli olay, yapı, şehir ve konuşulan dile kadar pek çok konuda bilgi vermektedir (Cezar, 1998, s. 48).

Lale Devrinde kendini gösteren batı etkisi, sanat ve sanat tarihi açısından yeniliklerin yaşanmasına neden olmuştur. III. Selim (1789-1807) devrinde açılan Mühendishane-i Berri Hümayun'da (1795) ve III. Mahmut (1808-1839) döneminde kurulan Mekteb-i Harbiye'de (1834) resim derslerinin müfredat programına alınması bu yeniliklerin başında yer almıştır (Ayvazoğlu, 1989, s. 980-982). Bu okullarda; daha çok askeri amaçlarla yeni resim teknikleri öğretilmiştir ve böylece batı perspektif kuralları ile ışık-gölge uygulaması resim eğitim programı içine dahil edilmiştir (Özdemir, 1997, s. 115; Cezar, 1992, s. 43). Mühendishane-i Berri Hümayun'da; sanat-ı mimariye, resim-i mimariye, sanat-ı ressamiye gibi dersler yer almıştır. Ayrıca Avrupa'da resim öğrenimi yapanların bu kurumlarda öğretmen olarak çalışması, Mekteb-i Harbiye'de, resim eğitimi veren sınıflarda resim kopyası, modelden resim gibi derslerin verilmesi hem batılı tarzda sanat anlayışının oluşması hem de sanat tarihi anlayışının oluşumu için önemli adımlar olmuştur (Cezar, 1973, s. 742-749).

Sultan Abdülmecit (1839-1861) zamanında, eski eserlerin korunması için Aya İrini Kilisesi kullanılmış (1846) ve bu iş için Fransız arkeolog Dumont görevlendirilmiştir. 1869 yılında Ali Paşa'nın başkanlığı sırasında, depo görünümlü bu yapıya 'Müze-i Humayun' adı verilmiştir. Bu müzenin başına Galatasaray Lisesi İngilizce öğretmeni Gold getirilmiştir ve üç yıl çalışarak eserlerin kataloğunu çıkarmıştır. Bu dönemde, yurtta bulunan antikaların toplanması ve tahribatın önlenmesi için valilikler görevlendirilmiştir. 1871'de Terenzio müzeye müdür olarak tayin edilmiştir ve 10 yıl çalıştıktan sonra yerine müze müdürü olarak Osman Hamdi Bey getirilmiştir. Osman Hamdi Bey'de 1910 yılına kadar görevine devam etmiştir (Mülayim, 1994, s. 137). Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olmasından sonra yaptığı ilk önemli iş, Âsâr-ı Atîka Nizamnamesini değiştirmek olmuştur. İlki 1869 yılında olmak üzere 1874 ve 1884 yıllarında üç Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi yürürlüğe konulmuştur. Osman Hamdi Bey, 1884 nizamnamesinin uygulanmasında görülen bazı eksiklikler üzerine, mevcut nizamnamenin ana esaslarına dokunmayan, ancak bazı ifadeleri daha geniş olarak açtığı yeni nizamnameyi 24 Nisan 1906 tarihinde yürürlüğe sokmuştur. Bu nizamnameyle

giderilen bir önemli eksiklikde, ilk defa açıkça Müzeler Umum Müdürlüğünün bütün eski eserler ile ilgili işleri yürütmekle yükümlü olduğunun ifade edilmesidir. Yine bu nizamname ile Osmanlı idarecilerinde eski eser anlayışının yavaş yavaş olgunlaşmaya başladığı görülmektedir (Çal, 1997, s. 391-393).

Türkiye'de müzeciliğin ve arkeolojinin temellerini atan (Ayvazoğlu, 1989, s. 980-982) Osman Hamdi Bey (1842-1910) batıya hukuk eğitimi için gitmiş, fakat resim eğitimi alarak yurda dönmüştür. Antikite ve arkeolojiye büyük hizmetler vermiş ve neo-klasik tavırla, ressam olarak da önemli eserler bırakmıştır. Bugün ki "Arkeoloji Müzesi" (1805) Osman Hamdi Bey'in çalışmaları ile kurulmuştur (Mülayim, 1994, s. 137; Cezar, 1973, s. 756-757).

Ayrıca Osman Hamdi Bey, Türk resmi için bir dönüm noktası sayılan Sanayi-i Nefise Mektebi'ni (1883) kurmuştur (Ayvazoğlu, 1989, s. 980-982). Bu okulda sanat tarihi dersleri şeklen verilmeye başlanmış ve hocalığını da Y. Aristoklis (1831-1889) yapmıştır. Bu tarihlerde aydınlar arasında estetik ile ilgili değerlendirmeler yapılmış ancak sanat tarihi ile ilgili somut bir çalışma yapılmamıştır. Sanayi-i Nefise'nin açıldığı 1883'ten 1908'e kadar düzenli bir eğitim söz konusu olmamıştır (Kazancıgil, 1993, s. 14).

Osmanlı döneminde, birçok eser devletin bilgisizliği nedeniyle Avrupalı sanat tarihçi ve arkeologlar tarafından çalınarak yurt dışındaki müzelere götürülmüştür. Osman Hamdi Bey bunu önlemek amacıyla çalışmalar yapmış ve devletin bilinçsizliğine rağmen bu dönemde 'Asar-ı Atika Kanunu'nun çıkarılmasını sağlamıştır. Bu kanun ile eserlerin yurt dışına çıkarılmaları önlenmiştir (Gülensoy, 1995, s. 2).

II. Meşrutiyet'in (1908-1918) ilanı ile fikir ve edebiyat alanı canlanmış ve milliyetçi söylemler baş göstermiştir. Bu dönemde yayın hayatına başlayan "Dergâh" Mecmua'sına da, Osman Hamdi Bey'in damadı Vahit Bey (Mehmet Vahit 1873-1931) "Sınaat" başlıklı yazılar yazmaya başlamıştır. Bu yazıları ile; Yunan, Roma ve Batı sanatlarını Türklere tanıtmak istemiştir. Duyun-i Umumiye İdaresi'nde mektupçu olan Vahit Bey, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde 1908-1931 yılları arasında sanat tarihi dersleri vermiş ve kendi hazırladığı program üzerinden 25 yıl aksatmadan ders veren ilk kişi olmuştur (Kazancıgil, 1993, s. 10). Salamon Rainach' ın 'Apollo' adlı eserlerini Apollo

– Tarih-i Umumi-i Sınaat (1994) adıyla, Bayet'in bir yazısını 1928'de "Muhtasar Sanat Tarihi" adıyla Türkçeye çevirmiştir (Ayvazoğlu, 1989, s. 987-989).

Türk sanatı ile ilgili ilk çalışma; Selçuklu eserleri hakkında bilgi veren, İhtifalci Ziya Bey'in hazırladığı, "Bursa'dan Konya'ya Seyahat" ve "Hey'yet-i Aliye Namına Konya Seyahatı Hatırasından" (1909) adlı çalışmalar olmuştur (Ayvazoğlu, 1989, s. 989).

Türk Sanat Tarihi araştırmalarına, gerçek anlamda eğilen ilk kişi Celal Esat Arseven olmuştur. 1909'da Paris'te Fransızca olarak yayınlanmış 'Constantinople de Byzance a Stanbul" adlı bu eserde, ayrı bir bölüm halinde Türk Sanatına yer vermiştir. Bu eser, 1912-1913 yıllarında İstanbul'da Türkçe olarak yayınlanmış ve bunu takip eden çalışmaların sonunda, 1956'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan "Türk Sanatı" adlı üç ciltlik eser haline getirilmiştir (Ayvazoğlu, 1989, s. 990).

Evkaf nazırı Hayri Efendi tarafından, Evkaf kurumlarında ki en güzel eserler bir araya getirilmiştir ve 'Evkaf-ı İslamiye Müzesi' (1913-14), bugün ki adıyla 'Türk İslam Eserleri Müzesi' açılmıştır (Mülayim, 1994, s. 138).

Osman Hamdi Bey'in küçük kardeşi Halil Edhem Bey (1861-1938), yazdığı makaleler ve 'Topkapı Sarayı' (1931), 'Yedikule' (1931), 'Camilerimiz' (1932) adlı kitaplarıyla sanat tarihine önemli hizmetlerde bulunmuştur. Halil Edhem Bey'in oğlu İsmail Galip de sikkeler ve kitabeler hakkında önemli çalışmalar yapmış, aynı zamanda Nümizmatik konusunda değerli eserler vermiştir (Mülayim, 1994, s. 138).

Türk sanat tarihçilerinin benlik ve kişilik aradıkları bir devrede kronolojik saptamalarıyla J. Strzygowski (1862-1941) önemli bir yere sahiptir. Viyana Üniversitesi Sanat Tarihi Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapan bu araştırmacı Türk Sanatının önemini vurgulamış (Mülayim, 1994, s. 142-143) ve Türkiye'deki sanat tarihi araştırmalarına yeni bir yön kazandırmıştır. Göçebe sanatı hakkında yaptığı çalışmalarda Türk sanatının kökenlerini de araştırmıştır (Diez, 1947, s. 5-7).

2. BÖLÜM
1923-1960 YILLARI ARASINDA SANAT TARİHİ KURAMI VE GELİŞİMİ

1. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT TARİHİ KURAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

19.yy'ın sonları ve 20.yy'ın başlarında Türk bilim hayatı genellikle batılı araştırmacıların etkisinde gelişmiştir. Bu dönemde; iyi durumda olan Türk Alman ilişkileri sonucunda, sanat tarihi alanında da hızlı gelişmeler yaşanmıştır (Mülayim, 1994, s. 146).

1927 yılında Ankara Etnografya Müzesi açılmış ve birçok ilde de Müzelerin açılmasına karar verilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa, 20 Şubat 1931'de Başkan İsmet Paşa'ya bir telgraf göndermiş, adlarını saydığı beş ilin müzelerinin durumlarını gördüğünü, müzeci ve kazı bilimci (Arkeolog) yetiştirilmesi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi ve Konya'daki değerli Selçuklu yapıtlarının onarılması konusunda yönerge vermiştir (İnan, 1981, s. 178). Böylelikle bu hususta Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir (Tok, 1997, s. 89).

Türk Tarih Kurumunun kurulmasıyla, 1931-1932 yılları arasında düzenlenen Tarih Kongreleri ve Tarih araştırmaları hız kazanmıştır. 1932 yıllarında yapılan kongrede tarihi eserlerden oluşan bir sergi de düzenlenmiştir. 1937'de, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisinde "Elli Yılın Türk Yılı" adı altında sergi düzenlenmiştir. Bu sergiden sonra Atatürk, Dolma Bahçe Sarayındaki Veliaht Dairesi'ni bir resim heykel müzesine dönüştürmüştür (Renda, 2001, s. 107). Topkapı Sarayı da müzeye dönüştürülmüş, hatta Mevlâna ve Etnografya müzeleri de açılmıştır. Böylece Anadolu, kazılarla Arkeolojik açıdan incelenirken, bir taraftan da müzelerin açılmasıyla Türk Sanatı araştırmaları hızlanarak ivme kazanmıştır (Batur, 2002, s. 72).

Cumhuriyet Türkiye'sindeki sanat tarihi eğitiminin başlangıcı konusunda Semavi Eyice şöyle demektedir;

> *"Bizde 19.yy'ın ortalarından itibaren denenmeye başlanan batılı sisteme göre eğitim ve öğretim ancak ana konuları öğretmeye gayret etti. Dolayısıyla yurdumuzda Osmanlı döneminde sanat tarihi öğrenimi için hiçbir vakit olamadı. 1870'e doğru Viyana'da açılan*

> *uluslararası büyük bir sergi dolayısıyla Sadrazam Ethem Paşa'nın isteği üzerine içinde çok sayıda çizimler ve resimler olan Osmanlı mimarisi hakkındaki büyük kitap, bizde ilk sanat tarihi denemesi olarak tarihi bir aşamaya işaret eder. Bundan çok sonra tanınmış bir ressam Zekai Paşa "Mübeccel Hazineler" başlığı ile küçük bir kitap yayımlandı. Buna bizde yazılan ilk sanat tarihi denemesi denilebilir. Bunun dışında sanat tarihi ile ilgili ilk çalışmalar, Fransız sanat tarihçisi Reinach'ın, Louvre müzesinde halka açık olarak verdiği derslerin metinlerinin toplandığı bir ciltlik genel sanat tarihi kitabının Türkçe'ye çevrilmesinden oluşmaktadır. Arap harfleriyle yayımlanan bu kitap, Latin harfleriyle tekrar yazılmıştır. Yine eski yazı ile Türk sanatına dair genel bir kitap 1927 yılına doğru Celal Esad Arseven tarafından yayımlanmıştır "*(Eyice, 2007, s. 82-83).

Türkiye de sanat tarihi eğitim sistemi; Fransa, İngiltere ve Almanya'nın etkisinde gelişmiştir (Ergün, 2001, s. 91). Özellikle İstanbul Üniversitesi (İstanbul Darülfünun) kurulurken yabancı profesörlerden yararlanılmıştır. 1933 yılında Darülfününun ismi Atatürk'ün isteği ile İstanbul Üniversitesi olmuş ve Edebiyat fakültesinde Arkeoloji bölümü kurulmuştur. Bölümde sadece arkeoloji değil, sanat tarihi dersleri de verilmiştir. Bölümün başında önce; Alman uzman Prof. H. Bossert bulunmuş, sonrasında bölümün idaresi Almanya'da arkeoloji üzerine doktora yapan Prof. A. M. Mansel'e geçmiştir. Bossert ise, yeni kurulan Ön Asya ve Kültürleri bilim dalının başkanı olmuştur (Cezar, 1983, s. 29).

İstanbul Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'ndeki ilk Sanat Tarihi kürsüsü, 1943 yılında Viyana Üniversitesi'nden gelen Prof. Dr. Ernst Diez (1878-1962) ve Oktay Aslanapa tarafından kurulmuştur. Böylece; Sanat Tarihine ilk defa ayrı bir ders olarak başlanmıştır (Aslanapa, 1976, s. 1; Renda, 2001, s. 107-108). Prof. Dr. Ernst Diez ve göçmen profesörler, Berlin Müzesinde yetişmiş Kurt Erdmann'a ve Bizans Sanatı uzmanı Stevan Runciman'a ayrı bölümlerde ders vermişlerdir. Böylece İstanbul Üniversitesi'nde eğitim ve araştırmalar, Alman ve Avusturyalı uzmanlar tarafından yapılmış ve aynı zamanda Türk İslam Sanatı kürsüsü de kurulmuştur (Batur, 2002, s. 72). Türkiye'de kurulan bu ilk Sanat Tarihi Bölümü'ndeki eğitim; daha çok Türkiye'deki sanat yapıtlarını belgelemeyi hedefleyen ve ayrıntılı katalog bilgisine dayanan, karşılaştırmalı değerlendirmelere yer veren bir metodolojinin yerleşmesini sağlamıştır (Renda, 2001, s. 107-108). Strygowsky ve Gurlitt'in yanında doktorasını yapan ve onların sanat tarihi geleneğine bağlı kalan Ernst Diez, daha ilk sömestrden başlayarak, sanat tarihi öğretim ve araştırmalarında bilimsel metot ve karşılaştırma anlayışını oluşturmak istemiştir (Aslanapa, 1976, s. 1).

1950'li yıllardan sonra, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Kürsüsü, yetişmiş Türk Bilim adamlarıyla daha geniş kapsamlı programlar yürütmüştür. Yürütülen bu programlar doğrultusunda; Türk İslam sanatı, Bizans sanatı, Avrupa sanatı ve Estetik dallarında sertifikalar oluşturulmuştur (Renda, 2001, s. 108). Bu dönemde, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünün başında bulunan Kurt Erdmann (1901-1964) Berlin ekolünün detaycı, sağlam katalog ve literatür bilgisine dayanan metoduyla, daha önce kurulmuş olan sistemi canlandırmıştır (Aslanapa, 1976, s. 2).

Sanat eğitimi ve öğretimi yapan bir kurum olan Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise, Mimar Sinan Üniversitesi), 1951'de 'Türk Sanatı Enstitüsü' nün kurulmasını sağlamıştır. Böylelikle, Güzel Sanatlar Akademisi ilk kez bilimsel araştırma yapacak bir kuruma sahip olmuştur. Enstitünün kurulmasından sonrada, 1951-1952 ders yılından itibaren bütün bölümlerde Türk Sanatı Tarihi dersi okutulmaya başlanmıştır (Cezar, 1983, s. 43).

Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi de, Sanat Tarihi bölümünün açıldığı diğer bir fakülte olmuştur. 1954 yılında Alman asıllı Prof. Dr. Katherina Otto-Dorn'un önderliğinde Sanat Tarihi kürsüsü kurulmuştur. Almanya'dan çağırılan uzmanlar, sanat tarihi ve arkeoloji alanında önemli işler yapmışlar ve bu dönemde eğitimciler yetiştirmişlerdir (İnan, 1981, s. 178).

Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin tarafından, 1965'te Türkiye'de üçüncü Sanat Tarihi Bölümü Hacettepe Üniversitesi'nde kurulmuştur. Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin ve araştırma görevlileri; Günsel Renda ve İnci San ile ilk önce Tıp ve Temel Bilimler öğrencilerine seçmeli ders veren bölüm 1969 yılından sonra lisans öğrencisi almaya başlamıştır (Renda, 2001, s. 190).

1976 yılında Erzurum, Atatürk Üniversitesi ve Konya Selçuk Üniversitesinde Sanat Tarihi Bölümleri kurulmuştur. 1978 yılında Prof. Dr. Gönül Öney ve Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal'ın önderliğinde Ege Üniversitesinin Kurulmasına mütakip Sanat Tarihi Bölümü açılmıştır. Bu üniversiteleri Gazi, Mimar Sinan, Marmara, Anadolu, 100. Yıl, Erciyes, Trakya, Uludağ, 18 Mart ve Bilkent Üniversiteleri izlemiştir. Ayrıca; Pamukkale, Kafkas, Aydın, Isparta ve Muğla Üniversitesi'nde de Sanat Tarihi bölümleri kurulmuştur. 1982 yılından sonra, YÖK'ün yaptığı değişikliklerle arkeoloji ve sanat tarihi

disiplinleri, bütün üniversitelerde Arkeoloji-Sanat Tarihi adıyla tek bir bölüme dönüştürülmüştür (Renda, 2001, s. 110).

2. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT TARİHİ YAZIMI VE SANAT TARİHİ KURAMINA ETKİSİ

Cumhuriyetin erken döneminde, tarih ve kazı çalışmalarına gösterilen ilginin benzeri plastik sanatlara gösterilmemiştir. Plastik sanatlarda daha çok Bizans ya da İslam-Türk kaynaklarına değil de, Antik Çağ'a yönelmiş durumdadır (Tansuğ, 1997, s. 14).

Sezer Tansuğ, çağ ruhunu ön plana alan bir bakış açısı geliştirmiştir ve şu şekilde bahsetmektedir:

> *"Tüm… yargı değişimlerine ve eleştirel bakış açılarının çağdan çağa farklılaşmasına bakarak sanat tarihi yalnızca sanat yapıtının tarihi olarak değil, birlikte onların karşılaştığı eleştirel bakışların tarihi olarak da tekrar tekrar yazılmalıdır"* (Tansuğ, 1982, s. 225).

Wölfflin'in sanat tarihinin temel kitaplarından kabul edilen; Sanat Tarihinin Temel Kavramları kitabı, estetik ve sanat tarihi profesörü Mazhar Şevket İpşiroğlu tarafından, 1973 yılında Türkçeye çevrilmiştir. Gombrich'in Sanatın Öyküsü, 1982 yılında dilimize çevrilmiştir. Sanat tarihi ve toplumsal yaşantı arasındaki bağı gösteren güçlü yapıtlardan biri olan ve Arnold Hauser'in kaleme aldığı, "Sanatın Toplumsal Tarihi" ise ancak 1984 yılında Türkçeye çevrilmiştir (Hauser, 1995, s. 7).

Sezer Tansuğ, sanat alanında Batı'dan etkilenmeler doğrultusunda yaşanan değişimi "çağdaşlaşma" olarak nitelendirerek, bunun başlangıç tarihini 1975 yılındaki Mühendishane-i Berrii Humayun'un kuruluşu olarak göstermiştir. Bununla birlikte Batı'da uygulanan yöntemlerin farklı bir toplumda aynı biçimde kullanılmasının olanaksızlığı üzerinde duran Tansuğ, çağdaş Türk Sanatının Batı'dan gelen akım karşısında bir senteze başvurarak biçimlendiğini vurgulamaktadır (Tansuğ, 1999, s. 11-12). 18.yy'ın ortalarından itibaren; saray, köşk ve konaklarda duvar resimleri olarak manzara resimlerine rastlanmaya başlanmıştır (Tansuğ, 1999, s. 42).

Tansuğ'a göre, Türkiye'de yapılan sanat tarihi araştırmalarının başlıca yanılgısı, Türk sanatının yalnızca mimarlık alanında Batı'yla kıyaslanabilecek düzeyde ilerlemiş olduğu yönündedir. Oysa; resim, heykel, küçük el sanatları, grafik sanatları gibi alanlarındaki biçim özellikleri incelendiğinde, bunların bir bütünsel yapı olarak seçildiği

görülmektedir. Araştırmacılar, özellikle resim sanatı konusunda İslam dünyasının, Batı dünyasından farklı bir yol izlediğinden dolayı böyle bir geleneğin olabileceğini kabul etmişler ve resim sanatının tarihini yüz yıllık bir süreyle kısıtlamaya çalışmışlardır (Tansuğ, 1999, s. 14-15).

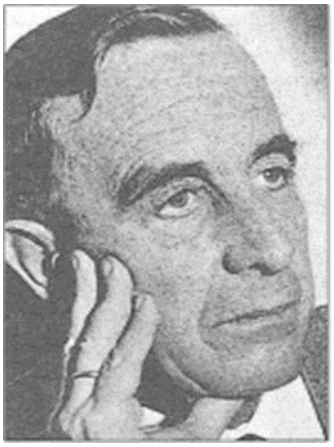
Resim eğitimi için Batıya öğrenim görmeye gönderilen ilk öğrenci gurubu subaylar ve askeri okul öğrencileri olmuştur. 1835 yılında uygulamaya bir program konmuş ve iki yıl içinde on iki öğrenci; Viyana, Berlin, Paris ve Londra'ya gönderilmiştir. Osman Hamdi Bey'in Sanayi-i Nefise'yi kurmasından sonra buraya alınan ilk öğrenciler de asker kökenli olmuştur (Tansuğ, 1999, s. 54-55).

Cumhuriyet döneminin başlangıcında, akademide 1914 kuşağı ressamlarından Namık İsmail müdür olarak atanmıştır. Ancak 1935 yılında vefatı sebebiyle yerine bir sanat tarihçisi olan Burhan Toprak atanmıştır. Toprak, Batı sanatı doğrultusunda çalışma yürüttüğüne inandığı D Gurubu sanatçılarını desteklemiş ve bu guruptan oluşturduğu eğitim kadrosuna çok önemli yabancı hocaları da davet etmiştir (Berk, Özsezgin, 1983, s. 53-54). Bu hocalar; Leopold Levy, Rudolf Belling ve Bruno Taut'tur (Tansuğ, 1999, s. 190).

1930'lu yıllarda Cumhuriyet ideolojisini yaymak amacıyla; Halkevleri tarafından yayımlanan Ülkü Dergisinin sanat için ayırdığı sayfalarında, D Grubu karşısında takındığı tutum ilgi çekici olmuştur. Temel problem olarak ulusal kültürle ilgilenmeyen, resmin yapısal ve plastik sorunlarıyla uğraşan D Grubu sanatçılarının tutumu olumlanmamaktadır (Tansuğ, 1999, s. 183).

3. TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE ALMAN ARAŞTIRMACILAR

3.1. Kurt ERDMANN

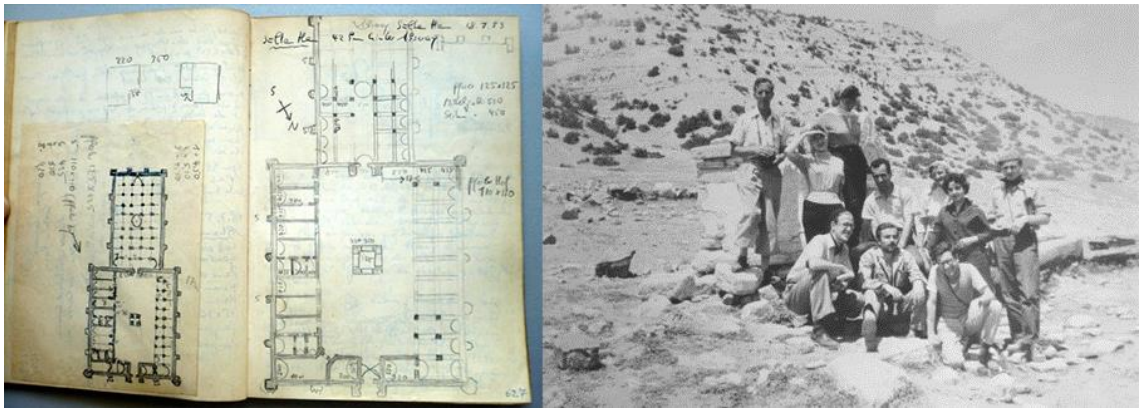
Fotoğraf 1. Kurt ERDMANN

(https://cdn.İslamansiklopedisi.org.tr/dosya/11/C11004180)

9 Eylül 1901 yılında Hamburg'da doğmuştur (Fotoğraf 1). Yükseköğrenim eğitimine Hamburg ve Tübingen üniversitelerinde, Germanistik (Alman Dili ve Edebiyatı)'lik okuyarak başlamıştır. Daha sonra yine Hamburg ve Marburg Üniversitesinde Sanat Tarihi okumuştur. Ünlü Alman – Yahudi sanat tarihçisi olan Erwin Panofsky (30 Mart 1892 Hannover – 14 Mart 1968 Princeton, New Jersey) (en.wikipedia.org/wiki/Erwin_Panofsky)'ın öğrencisi olmuştur. 1920-1924 yılları arasında, Almanya'nın gerilediği iktisadi krizden etkilenmiş ve eğitimine ara vermiştir. Geçimini sağlayabilmek için; o dönemde eski eser ticareti yapmıştır. Eski eser ticareti yapması; onun sanat eserlerine bakış açısını değiştirmiş, eserleri tanıma ve değerlerini belirleme konusunda ilerlemesine yardımcı olmuştur. 1927 yılında "Der Bogen eine Studie zur Geschichte der Architektur", konusuyla doktora derecesi almıştır (Eyice, 1995, s. 286). Tezini Hamburg'da Erwin Panofsky'ın rehberliğinde yapmıştır (Kr, 1998, s. 540-541).

Mesleki alandaki çalışma hayatına, Berlin Devlet Müzelerinin İslam Sanatları Bölümü'nde gönüllü olarak başlamıştır. O yıllarda bölümün başkanlığını Friedrich Sarre yapmıştır. F. Sarre, İslam Sanatları hakkında çalışmalarla tanınmaktadır. 1933 yılında bölümün başkanlığına İslam Sanatı uzmanı Alman sanat tarihçisi Ernst Kühnel geçmiştir

(Eyice, 1995, s. 286). Kühnel'in özellikle; tekstil, İslami ve Kıpti sanatı arasındaki bağlantı üzerine çalışmaları bulunmaktadır (en.wikipedia.org/wiki/Ernst_Kühnel). Kühnel İslam Sanatı uzmanı olarak atanınca asistanı olarak Erdmann'ı yanına almıştır. Erdmann, gençlik yıllarında, incelemeler yapmak üzere çeşitli ülkelere gitmiş, Kahire ve İstanbul'da bir süre kalmıştır. Kahire'de 1938 kışından itibaren Comic'ten Fuadi'l-evvel'de misafir öğretim üyesi olarak ders vermiştir (Eyice, 1995, s. 286). F. Sarre halılar üzerine hazırlamış olduğu yayınında (F. Sarre ve H. Trenkwald, Altorientalische Teppiche II, Leipzig ve Viyora, 1928) Erdmanla birlikte çalışmışdır (http://www.turkishhan.org/erdmann.htm). Erdmann'ın halı sanatına ilgisi olduğu için müzelerde bulunan halıları incelemiş ve "Kahire Halıları" ismiyle halılar üzerine araştırma yapmıştır. II. Dünya Savaşı başlarında Berlin'deki Devlet Müzelerinin İslam Sanatları Bölümü'nde gönüllü olarak çalışmaya geri dönmüştür ve aynı zamanda 1941'de Berlinde bulunan üniversitede İran arkeolojisinde öğretim görevlisi olmuştur. Daha sonra 1944'de profesör olmuş ve müzede İslam Sanatçıları bölümü muhafızlığı görevine getirilmiştir. 1948 yılında savaşın bitmesinden hemen sonra Hamburg Üniversitesi'nde profesör olarak başlamıştır. Bir yıl sonrada Bonn Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi sıfatıyla ders vermiştir (Eyice, 1995, s. 286).

Fotoğraf 2. 1951-1958'den fotoğraflar. Erdmann ve eşi Hanna Erdmann'ın Anadolu'daki seyahatlerine ilişkin 37 ciltlik yayınlanmamış el yazısı günlükleri (Kurt Erdman Arşivinden, Museum für İslamische Kunst, Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, Berlin, www.http://www.turkishhan.org/erdmann.htm)

Erdmann 1949'da Bonn'da ders verirken, İstanbul Üniversitesi'nde Ernst Diez'in yerine İslam Sanatları profesörü olarak davet edilmiştir. 1958'e kadar bu görevde

kalmıştır. Kurt Erdmann, İstanbul Üniversitesi'ndeki görevi sırasında Nurhan Atasoy, Semra Ögel ve daha sonrada bilim insanlarının yetişmesinde önderlik etmiştir. Oktay Aslanapa, tıpkı Diez'de olduğu gibi Erdmann'ın da asistanlığını yapmış ve genellikle ilkbahar ve yaz aylarında yapılan Anadolu'daki kapsamlı gezilerin hepsine katılmıştır. Erdmann eşi Hanna'nın da katıldığı öğrenci gezilerinde, Anadolu'nun ortaçağ anıtlarını belgelemek ve ölçmek için araştırmalar yapmışlardır. Gezilerde yaşanan çeviri ihtiyaçlarını Türkçe bilmesi sebebiyle Hanna yapmıştır. Erdmann'ın 1951 ve 1958 yılları arasında gerçekleştirdiği tarihleriyle belgelediği tüm saha gezilerini, anıtların topoğrafik dokümantasyonunu tamamlayan kapsamlı açıklamalarını ve eskizlerini (Fotoğraf 2) günlüklerine kaydetmiştir. Erdmann'ın, günlüğünde bir akademisyen ve öğretmen olarak oldukça kişisel bilgilere yer vermiş, sahada yoğun çalışmalarından aldıkları zevki ve hayal kırıklıklarını kaydetmiştir. Erdmann'ın Orta Anadolu'daki seyahatinin zorluklarında, incelediği ortaçağ anıtlarının tasvirleri ve eskizlerine kadar kayıt tutmuştur (Blessing, 2012, s. 418).

Erdmann günlüklerinde; günlük yaşamla ilgili gözlemlere de yer vermiştir. Bazı kayıtlarda; özellikle kırsal bölgelerde, geleneklerin nasıl güçlü kaldığını ve Türk Devleti'nin uygulamaya çalıştığı batılılaşma etkisinin yavaş yavaş hissedildiğini belirtmiştir. Temmuz 1951'de Kayseri'ye gelen Erdmann, çevre köylerde kadınların geleneksel kıyafet giydiğini, erkeklerin ise "Batılı" kıyafetler giydiğini tespit etmiştir. Erdmann; henüz restore edilmemiş birçok eserin korunmadan çürümeye bırakıldığını işaret etmiştir. Amasya'ya 1958 yılında yapmış olduğu ikinci ziyaretinde, birçok tarihi yerin kaybolduğunu gözlemlemiştir. Yine böyle bir yıkımın kanıtını da; Temmuz 1954'te, Sivas'tan Tokat'a giderken günlüğüne kaydetmiştir. Bir kervansaraydan bahsetmiş ve bulamamış; yerel bir çiftçi ile yapmış olduğu sohbetde, çifçinin kalıntıyı çocukluğunda gördüğünü ve bu kalıntının daha sonradan kaybolduğunu öne sürmüştür. Erdmann'ın birinci amacı; mevcut binaları ve korunma durumlarını belgelemek olmuştur. Erdmann'a göre; bunların çoğu zaten harap durumdaydı ve 1950'lerde yeni başlayan Anadolu ilinde kentleşmenin ilerleyişi nedeniyle tehdit altındaydı. Benzer şekilde; günlüklerinde, anıtlar ve onların kentsel çevreleri üzerindeki büyük değişikliklerin geri dönüşü olmayan etkilere yol açacağını paylaşmıştır (Blessing, 2012, s. 420-422).

Erdmann, Türkiye'den ayrıldıktan sonra 1958 yılı Ekim'inde Alman Devlet Müzeleri'nin İslam Sanatları Bölümü'ne müdür olarak tayin edilmiş ve bu sırada

Hamburg Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliğine de devam etmiştir. 30 Eylül 1964'te akciğer kanseri nedeniyle vefat etmiştir. 1958'den ölümüne kadar geçen süre içerisinde Erdmann, Berlin Devlet Müzeleri İslam Sanatları Bölümü'nün yeniden düzenlenmesi ve zenginleştirilmesi için büyük çaba harcamıştır (Eyice, 1995, s. 286).

Ölümü nedeniyle, günlüklerine kaydettiği araştırmalarının çoğu yayınlanamamıştır. Ancak akademisyen ortağı, kervansaraylar üzerine üç cilt halinde bir eser yayınlamıştır (Blessing, 2012, s. 415-416).

Erdmann'ın yazı hayatı 1928 yılında başlamıştır. Yazılarının çoğu Türk İslam Sanatları üzerine olmuştur. Ölümüne kadar 360'ı aşkın kitap ve makale yayımlamıştır (Eğici, 1995, s. 286).

Eserleri

- Seven Hundred years of Oriental carpets, (wordcat.org/identities/ICCA-n50010021/)
- Die Kunst İrans Zur Zeit der Sasaniden, Almanca, 1943-1969 yılları arasında, 36 baskı
- Oriental Carpets: an essay on their history, 1955 ve 1976 yıllarında, İngilizce ve Almanca
- The History of The Turkish Carpets, 1951 ve 1977 yıllarında, 23 baskı
- Das iranische Feuerheiligtum, 1969 yılında Almanca, kitap
- Das Anatolische Kervansaray; Das 13. Jahrkunde rts, 2 cilt 1961, Almanca, 21 baskı
- Arabische Schriftzeichen als Ornamente in der abendlaub dischen Kunst das Mittelalters, 1953-1954 yılları arasında, Almanca, 22 baskı
- Ibn Bībī als kunsthistorische Quelle, 1962 yılında, Almanca ve İngilizce yayınlamış
- İranische Kunst im Deustschen Museen, 1967 yılında, üç dilde yayınlanmıştır.
- Old Oriental carpets, 1926-1929 yıllarında, İngilizce
- Der Orientalische Knüpfteppich: Versuch einer Darstellung seiner Geschichte, 1955 ve 1975 yıllarında
- Orientalische Teppiche aus vier Jahrhunderten. Ausstellung im Museum für Kunst und Gewerbe, Hamburg, 22 Ağustos-22 Ekim 1950

- Sasanidische Kunst, 1937, Almanca
- Das Anatolische Karavansaray Des 13. Jahrhunderts, 1961-1976 yılları arasında, Almanca yayınlanmış
- 2000 Jahre persisches Glas, 1963 yılında, Almanca

İngilizce-Almanca Kitap ve Makaleler;

- Oriental Carpets: An Essay on their History.
- Carpets East Carpets West. Saudi Aramco World.
- The History of the Early Turkish Carpet.
- Persische Teppiche der Safawidenzeit, Pantheon Nr. 5, 1932, p. 227–231.
- Die sasanidischen Jagdschalen. Untersuchungen zur Entwicklung der iranischen Edelmetallkunst unter den Sasaniden. Jahrbuch der Preussischen Kunstsammlungen Nr. 57, 1936, p. 193–232.
- Eine unbekannte sasanidische Jagdschale. Jahrbuch der Preussischen Kunstsammlungen, Nr. 59, 1938, p. 209–217.
- Zur Chronologie der sasanidischen Jagdschalen. ZDMG Nr. 97, 1943, p. 239–283
- Das Datum des Tāḳ-i Bustān. Ars Islamica Nr. 4, 1937, p. 79–97.
- Zur Deutung der iranischen Felsreliefs. Forschungen und Fortschritte Nr. 18, 1942, p. 209–211.
- Sasanidische Felsreliefs — Römische Historienreliefs. Antike und Abendland Nr. 3, de Gruyter, 1948.
- Die Entwicklung der sassanidischen Krone. Ars Islamica Nr. 15/16, 1951, p. 87–123.
- Der türkische Teppich des 15. Jahrhunderts. Istanbul 1954. Written in German and Turkish.
- with Hanna Erdmann: Das anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts. Gebrüder Mann, Berlin 1976.
- Die universalgeschichtliche Stellung der sasanidischen Kunst. Saeculum Nr.1, 1950, p. 508–534.
- Die Kunst Irans: Zur Zeit der Sasaniden. Florian Kupferberg, Berlin 1943; 2nd ed. Kupferberg Verlag, Mainz 1969.

- Persepolis: Daten und Deutungen. MDOG zu Berlin 92, 1960, p. 31–47.
- Die Keramik von Afrasiyab. Berliner Museen Nr. 63, 1942, p. 18–28.
- Islamische Bergkristallarbeiten. Jahrbuch der Preussischen Kunstsammlungen Nr. 61, 1940, p. 125–146.
- Neue islamische Bergkristalle. Ars Orientalis Nr. 3, 1959, p. 201–205.
- Keramische Erwerbungen der Islamischen Abteilung 1958–1960. Berliner Museen, Nr. 10, 1961, p. 6–15.
- "Neuerworbene Gläser der Islamischen Abteilung 1958–1961." Berliner Museen, 11, 1961, p. 31–41.
- Orientalische Teppiche aus vier Jahrhunderten. Ausstellung im Museum für Kunst und Gewerbe, Hamburg, 22. August bis 22. Oktober 1950. Hamburg 1950.
- Arabische Schriftzeichen als Ornamente in der abendländischen Kunst des Mittelalters. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften und der Literatur in Mainz. Geistes- und sozialwissenschaftliche Klasse. Jahrgang 1953. Nr. 9. p. 467–513.
- Der orientalische Knüpfteppich: Versuch einer Darstellung seiner Geschichte. Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen 1955.
- Der türkische Teppich des 15. Jahrhunderts. Istanbul 1957.
- Europa und der Orientteppich. Verlag, F. Kupferberg, Berlin/Mainz 1962.
- with Peter W. Meister: Kaukasische Teppiche. Exhibition catalogue Museum für Kunsthandwerk, Frankfurt 1962.
- Siebenhundert Jahre Orientteppich: Zu seiner Geschichte und Erforschung. Hanna Erdmann, ed., Bussesche Verlagshandlung, Herford 1966.
- Iranische Kunst in deutschen Museen. Hanna Erdmann (ed. posthumously), F. Steiner, Wiesbaden 1967.

3.2. Katharina OTTO-DORN

Fotoğraf 3. Katharina Otto-Dorn, (Gierlichs, 2001, s. 1-14)

Katharina Otto-Dorn (Fotoğraf 3), 1908 yılında Wiesbaden'de doğmuştur. Viyana Üniversitesinde okumuştur. Josef Strzaygowski'nin önderliğinde, 1933 yılında Sasani Gümüşü üzerine (Gierlichs, 2001, s. 1-14) hazırladığı tezle doktor olmuştur. Berlin Devlet Müzeleri İslami Eserler Bölümü Müdürü Ersnt Kühnel'in yanında çalışmış ve onun yönlendirmesiyle İslam Sanatı üzerine yoğunlaşmıştır (Arık, 2007, s. 8). 1935 baharında, 26 yaşındayken, Budapeşte üzerinden İstanbul'a seyahat etmiştir. İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü ile yapılan sözleşmede, İznik Seramikleri üzerine çalışması istenmiştir (Gierlichs, 2001, s. 1-14). 1942'de üyesi olduğu bu enstitünün 1944 yılına kadar çeşitli araştırma ve kazı programlarına katılmıştır (Fotoğraf 4). Bu sırada; İznik'in İslam Dönemi yapı ve sanat varlığını ortaya koyan "Das İslamische İznik" adlı kitabını yayımlamıştır (Berlin 1941). Theresa Goell ile Nemrut Dağı yakınındaki Kahta Sitini kazısından sonra 1944'te, Bizans mimarisi uzmanı Alfons Maria Schneider ile birlikte Adana ve Antakya çevrelerinde henüz tanınmamış birçok İslam eserine ek olarak önemli yüzey araştırmaları yapmışlardır. Goell 1964 yılında Adıyama'nın Samsat kazasında bulunan ve Fırat nehrinin batı yakasında deniz seviyesinden 500 metre kadar yükseklikte yer alan Samsat Höyüğüne bir sondaj yapılmış. 1967 yılında çeşitli kuruşlarla birlikte üç ay süren bir kazı yapmış ve yapılan kazıda I. tabakadaki para, cam ve seramik buluntularına rastlanmıştır. Bu buluntular neticesinde kazı merkezinin islam arkeolojisi için çok önem taşıdığını ortaya koymuştur (Öney, 1982,

s. 71-73). Kattarina Otto-Dorn Kahta Sitini kazı çalışmasından sonra, Türkiye-Almanya ilişkilerinin kesilmesi sebebiyle ülkeden ayrılmak zorunda kalmıştır (Arık, 2007, s. 8). Nisan 1948'de Heidelberg Üniversitesinde İslam Sanatı dersleri vermiştir. Ayrıca Hint-İslam minyatürleri seminerini üstlenmiştir. 1950'li yılların başında, Katharina Otto-Dorn, Alfans Maria Schneider'in ölümünden sonra keşif gezisinin başına geçen Johannes Kollwitz ile birlikte, Suriye'nin kuzeydoğusundaki, Rusafa Hisham'daki kazılara katılmıştır. Alfans Maria Schneider, bölgeyi bir yıl önce keşfetmesine rağmen, Kattarina Otto-Dorn ile Rusya'ya seyahat ederken hayatını kaybetmiştir. Resafa'da Emevi Sarayı kazıları ve Bizans surlarının dışında başlayan araştırmalar günümüze kadar devam etmiştir (Gierlichs, 2001, s. 3-4). 1954'te Ankara Üniversitesinden gelen davet üzerine, ikinci kez Türkiye'ye gelmiştir (Gierlichs, 2001, s. 4). Prof. Dr. Otto-Dorn, Heidelberg Üniversitesinden gelerek Ankara Üniversitesinde Dil ve Tarih–Coğrafya Fakültesinde, Sanat Tarihi ve Türk Sanatı Kürsüsünü kurmuştur (Aslanapa, 1993, s. 39). Bir taraftan sayıları hızla artan öğrencilerini yetiştirirken, bir taraftan da Anadolu Türk-İslam Sanatı alanında yeni bilgiler kazandıran araştırmalarının sonuçlarını yayınlamıştır. Bu dönemde verdiği ilk büyük eser; "Turkish Ceramics" adlı kitabı olmuştur. Otto-Dorn, Anadolu Şelçuklu sanatının biçim ve ikonografide Asyalı kökleri, mimarisinin tipolojisi, ahşap camiler (Fotoğraf 5), figürlü mezar taşları, Türk-Çin mezar taşları, Türk-Çin hayvan takvimi simgelerinin İslam sanatına geçişi, Van'ın Akdamar adasındaki Ermeni kilisesinin kabartmalarında Türk-İslam sanatının biçim ve ikonografi etkileri gibi konuları ilk defa bilim dünyasına mal etmiş, bu süreçte Akdamar tezi dolayısıyla Batı'daki bazı fanatik çevrelerin tepkilerini almıştır (Arık, 2007, s. 8-9).

Fotoğraf 4. 1950'lerde Ayasofya

(https://bilimveaydinlanma.org/content/images/pdf/rapor/ayasofya-siyasi-tartismalarin-ortasindaki-emanet.pdf, Erişim Tarihi:14.09.2021)

Ayasofyadaki eserler

Hemen hergün yeni bir parça çıkıyor

Ayasofya müzesi bahçesindeki hafriyata havaların fenalığına rağmen devam edilmektedir.

Müzeler Müdürü Aziz dün bir muharririmize şunları söylemiştir:

— Ayasofya avlusunda Alman mütehassısları tarafından yapılmakta olan hafriyat ilim hesabına çok iyi neticeler vermektedir. Ayasofya binasının büyük kapısı önünde açılan çukurda eski Ayasofyaya ait temeller, mermer döşeli kapı yerleri, mozayik döşeli avlu aksamı meydana çıkarılmıştır. Aynı zamanda bahçenin sonunda tuğlâ mermer merdiven ayakları meydana çıkmıştır ve temizlenmektedir. Bu çukurun biraz ilerisinde de birçok mermer mimari parçalar bulunmaktadır. Bunlar oldukları yerlerden büyük emeklerle yukarıya çıkarılmaktadır. Bu hafriyat daha bir müddet devam edecektir.»

Fotoğraf 5. Katharina Otto-Dorn, kazıda seramik araştırıyor. Ayasofya mahkemesi, İstanbul (16 Nisan 1935 Tarihli Cumhuriyet Dergisi Sy. 5, https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1935-04-17/5 Erişim Tarihi: 06.02.2021)

Anadolu Selçuklu Saray Sitesi üzerine çalışması, Kubadabad'da çeşitli uzmanlarla birlikte yürüttüğü (1965-1966) (Fotoğraf 6-7) bu tür çalışmaları kurumsallaştırma yollarında aldığı ilk adım olmuştur. Bu adım uluslararası bilim dünyasında yankı uyandırmış ve Türk-İslam uygarlığına yönelik arkeolojinin Türkiye'deki dönüm noktası olmuştur. O yıllarda planı belirlenmiş tek Selçuklu Saray Külliyesi olan bu görkemli anıtlar topluluğunun yapısal özellikleriyle çini ve resim sanatı örnekleri, bilimsel düzenle ilk defa ortaya konmuştur. Otto-Dorn'un çalışma tarzı ve yayımları bu alanda model teşkil etmiştir (Arık, 2007, s. 9).

Fotoğraf 6. Katharina Otto-Dorn Kubadabad kazısı seramik bulgularını incelerken (Gierlichs, 2001, s. 12).

Fotoğraf 7. Katharina Otto-Dorn, "Kubadabad ekibi" ile birlikte. Katharina Otto-Dorn'un yanında Gönül Öney (Ege Üniversitesi Emekli Profesörü) (Gierlichs, 2001, s. 13)

1964'te Katharina Otto-Dorn, Ankara'dan ayrılmış ve üniversitede İslam sanatı için bir kürsü kurmaya çalıştığı Heidelberg'e geri dönmüştür. Heidelberg'deki üniversitelerde uygun bir pozisyon bulamadığı için yine Almanya'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. 1967'de Los Angeles'taki California Üniversitesi'ne, İslam sanatları profesörü olarak atanmıştır. 1978 yılından itibaren emekli olana kadar öğretim üyeliğine devam etmiştir. Sonraki yıllarda, Barkeley Üniversitesi'nde ve Viyana Üniversitesi'nde dersler vermiştir. Seksenlerin sonunda Katharina Otto-Dorn, eski meslektaşlarıyla tanıştığı ve yeni arkadaşlar edindiği Heidelberg'e dönmüştür. Sağlıklı geçen son yılına kadar çalışmalarına devam etmiştir. Bu yıllardaki ana ilgi alanı olan ikonografiye, özellikle Ejderha figürünün Anadolu Selçuklu sanatındaki anlamı ve kökenine odaklanmıştır (Gierlichs, 2001, s. 6). Selçuklu sanatı araştırmalarına ufuk açmış ve bu sanata bilim dünyasında hak ettiği yeri kazandırmıştır (Arık, 2007, s. 9). 4 Nisan 1999'da Heidelberg'de vefat etmiştir (Arık, 2007, s. 8-9).

Eserleri

- Das İslamische Iznik (1941 Berlin); İznik'in İslam dönemi yapı ve sanat varlığını ortaya koyan 209 sayfalık kitabı yayımlanmıştır (Gierlichs, 2001, s. 3).
- Türkische Keramik (1957 Ankara); Selçuklu çağında geç Osmanlı Dönemi Kütahya çinilerine uzanan Türk seramik sanatı incelenmiştir (Arık, 2007, s. 8) 194 sayfalık bir kitap yayımlamıştır (Gierlichs, 2001, s. 3).
- Kunst das İslam (Baden, Baden, 1964), İslam sanatı ve mimarlığın başlangıcından Osmanlı ve Hint-Babürlü devirlerinin sonuna kadar düzenli biçimde kurgulayıp değerlendirdiği bir ömür birikiminin ürünü, eser bir çok dilde çevirilmiş ve yeni baskılar yapılmıştır (Arık, 2007, s. 8-9).

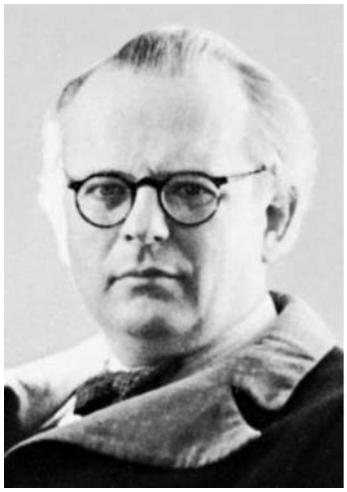
Makaleleri:

- "Östlicher Einfluss auf eine Gruppe iraniseher Silberschalen" (Ostasiatische Zeitschrift, N. F., Xlll, 3/4 Berlin 1935 s. 82-91)
- "Die İslamisehen Bauinschriften von Kahta, Forschungen in Kommagene" (lstanbuler Forschungen, X Berlin 1939 s. 97-101)
- "Osmanische Ornarhentale Wandmalerei" (KOr., 1950 s. 45-54)
- "Figurendarstellungim Islam" (Archaeologisc-her Anzeiger des Deutschen Archaeologischen Institutes, LXV-LXVI Berlin 1950 s. 323-35 7)
- "Die lsa Bey Moschee in Ephesus" (lstanbul Forschungen, XVll 1 Berlin 1950, s. 115-131)
- "İslamische Denkmaler Kilikiens" (Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung, II Heidelberg 1953 s. 113-12626)
- "Religiöse Kunst des Islam" (Die ReLigionin Geschichte und Gegenwart, 3/IV Tübingen 1954 s. 158- 161)
- "Der Mihrab der Arslan Hane Moschee in Ankara" (Anatolia, I [Ankara 1956]. s. 71-75)
- "Grabung im Umayyadischen Rusafa" (Ars Orientalis, ll [Baltimore 1957]. s. 119-133)

- “Bericht über die Grabungim İslamisehen Rusafa” (Les annales archeologiques de Syrie, N-V [Damaskus1954-55 s. 45-58)
- “Bericht über die Grabung im İslamisehen Rusafa” (Archaeologischer Anzeiger des Deutschen Archaeologischen Institutes, LXIX Berlını 955]. s. 138- 159)
- “Seldschukische Haiz Saulenmoscheen in Kleinasien” (Aus der Welt der İslamischen Kunst: Festschriift für Ernst Kühnel zum 75. Geburtstag am 26.10.1957, Berlin 1959, s. 59-88)
- “Türkisch-İslamisches Bildgut in den Figurenreliefsvon Achtamar” (Anatolia, VI Ankara l963, s. l-69)
- “Der Seldschukische Moscheebau in Kleinasien” (Zeitschrift für Kulturaustausch, Xll/2-3 1 Stuttgart 19621, s. 158- 163)
- “Keramikfunde aus dem Mittelalter aus der früh osmanischen Zeit” (Arsameia am Nymphaios. Die Ausgrabungen im Hierothesion des Mithradates Kallinikos, Berlin 1963, s. 246-274)
- “Darstellungen des Turco-Chinesischen Tierzyklus in der İslamisehen Kunst” (Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens. In Memoriam Ernst Diez, istanbul 1963, s. 131-165)
- “Die Seldschuken in Anatolien” (Türkische Kunst, July August 1965, Baden-Baden, s. 20-26)
- “Türkische Kunst in Kleinasien” (Baedeker's Autoreise führer Stuttgart 1965-66 s. 58-66)
- “Bericht über die Grabung in Kubadabad Oktober 1965” (Archaeologischer Anzeiger des Deutschen Institutes, Berlin 1966 s. 170-183)
- “Nachleben Byzantinischer Traditionen in der Moschee Murad's ll in Edirne” (Aspects on the Balkans, Contributions to the International Balkan Conference October 1969 Moutan 1972 s. 82-91)
- “Bericht über die Grabung in Kubadabad 1966” (Archaeologischer Anzeiger des Deutschen Institutes, N Berlin 1969 s. 438-506)
- “Die menschliche Figurendarstellung auf den Fliesen von Kubadabad” (Forschungen zur Kunst Asiens In Memoriam Kurt Erdmann, İstanbul 1969, s. 111-139)

- "The Art of Ceramics" (lslamic Art, the Nasli Heeramaneck Collection, Los Angeles County Museum of Art Los Angeles 1973 s. 14-69)

3.3. Helmuth THEODOR BOSSERT

Fotoğraf 8. Prof. Dr. Theodor Bossert (https://delphipages.live/tr/felsefe-ve-din/beseri-bilimler/helmuth-theodor-bossert)

Prof. Dr. Theodor Bossert 11 Eylül 1889 (Fotoğraf 8) tarihinde Almanya'nın Lanfau (Pfalz) kasabasında doğmuştur. 1908 yılında Bossert liseyi bitirdikten hemen sonra Heidelberg, Strassburg, Freiburg ve München Üniversiteleri'nde yüksek öğrenimini tamamlamıştır. Doktorasını, 1913 yılında Freiburg'daki Albert-Ludwigs Üniversitesi'nde dereceye girerek bitirmiştir. Bu sırada da iki yıla yakın Freiburg Müzesi'nde asistanlık yapmıştır (Alkım, 1960, s. 467-469).

Askerlik dönemini I. Dünya Savaşı sırasında Alman Ordusu'nda muhabere yedek subayı olarak tamamlamıştır (Alkım, 1960, s. 467). Bossert, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Girit yazısının ve Hitit hiyeroglifinin çözümü konusunda çalışmalar yapmıştır. 1919-1934 yılları arasında Berlin Üniversitesi'nde yakın doğu dilleri ve kültürleri dersleri vermiştir. Bossert bu dönemler içerisinde; Avrupa halk sanatlarından, eski Girit Uygarlığı'na kadar değişik konuları kapsayan 15'e yakın kitap yayımlamıştır (https://www.biyografi.info/kisi/helmuth-theodor-bossert, 2021).

Bossert'in savaş karşıtı duruşu nedeniyle, Nazi yöntemine ters düşmüş ve ülkesinden ayrılarak, Alman arkeolog Kurt Bittel'in yürüttüğü Boğazköy kazılarına katılmak üzere 1933 yılında Türkiye'ye gelmiştir. Boğazköy'deki Nişantaşı kaya yazıtı

üzerinde bulunan Hitit hiyeroglif yazıtını ve yazılı kaya kabartmalarını incelemiştir (Alkım, 1960, s. 467). Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in önerisi üzerine Bossert, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde ders vermeye başlamıştır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Helmuth_Theodor_Bossert, 2021).

1934 yılında Dr. Bossert, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde dersler vermeye başladığında o dönemlerde kurulan, kuruluşundan hemen sonra kürsü haline getirilen "Türk Arkeoloji Enstitüsü" müdürlüğü verilmiştir. Prof. Bossert, 1942'den 11 Eylül 1959'a kadar, İstanbul Üniversitesi "Eski Ön Asya Dilleri ve Kültürleri Kürsüsü" başkanlığını da yapmıştır (Alkım, 1960, s. 468).

1945 yılında Bossert, İstanbul Üniversitesi adına eski Hitit araştırmaları için bir gezi yapmıştır. Gezi esnasında, Osmaniye'nin Kadirli ilçesi yakınlarındaki Karatepe'de bir aslanlı abidenin olduğunu öğrenmiştir. 1946 yılının şubat ayında tekrar yaptığı seyahatte Kadirli'nin 22 kilometre doğusundaki dağlık bölgede, bu günkü adıyla "Karatepe-Aslantaş" olan Geç Hitit kalesinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bossert, 1947 yılında Türk uyruğuna geçmiş ve Hürmüs Hanım'la evlenmiştir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Helmuth_Theodor_Bossert, 2021).

Bossert, Adana'nın Kadirli ilçesindeki Karatepe'de 1946 yılında Halet Çambel ve Uluğ Bahadır Alkım'la beraber araştırmalara başlamıştır. 1947'de başlayan kazı çalışmaları 1952'ye kadar Bossert tarafından, 1952'den günümüze kadar da Halet Çambel başkanlığında sürdürülmüştür. Karatepe'deki kazılarda Fenika yazısı ve Hitit hiyeroglifle yazılmış çift dilli (bilinguis) yazıtlar bulunmuş ve Hitit hiyeroglifleri Fenika dilinin yardımıyla çözülmüştür. Bu şekildeki okumayla o güne kadar okunamayan yüzlerce belgenin okunabilmesi sağlanmıştır (Külçür, 2010, s. 122).

Prof. Bossert, 11 Eylül 1959 tarihinde 70 yaşını bitirmiş olmasından dolayı emekliye ayrılmıştır. Emekli olmasına rağmen İstanbul Üniversitesi'nde ders vermeye devam etmiştir. 5 Şubat 1961'de vefat etmiştir. Bossert'in kitap halinde yayınlanmış 34 eseri, 106 makalesi ve etütleri bulunmaktadır. Bossert'in, Hitit hiyerogliflerini çözmesi bilim tarihine geçen en büyük başarıya ve milletler arası üne kavuşmasına sebep olmuştur (Alkım, 1960, s. 468).

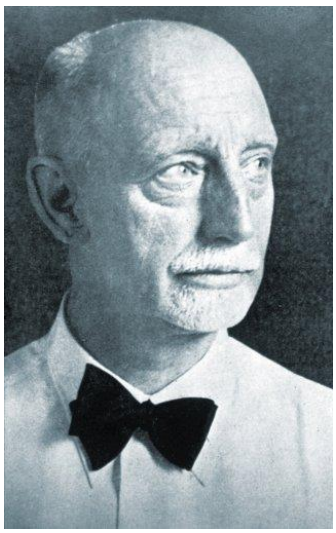
Eserleri

- Geschichte der Kunstgeworbes aller Völkar und Zeiben, 6 cilt (1928-1935)
- Altanatolien (1942)
- Die Ausgrabungen auf dem Karatepe (Erster Varbericht) (1950)
- Altsyrien (1951). (britanica.com/biography/helmut_theodor_boseert)
- Folk art Europe; (1945-1990, İngilizce ve Almanca)
- Folk art of Asia, Afrika, Avustralia, and the Americas; (1964-1990)
- The art of ancient Crete, from the earliest times to the iron age
- Folk art of primitive peoples: six hundred decorative motifs in color, forming a survey of the applied art of Africa, Asia, Australia, and Oceania, North, Central and South America by Helmuth Theodor Bossert (Book)
- Peasant art of Europe and Asia
- An encyclopaedia of colour decoration from the earliest times to the middle of the XIX th century
- Altsyrien; Kunst und Handwerk in Cypern, Syrien, Palästina, Transjordanien und Arabien von den Anfängen bis zum völligen Aufgehen in der griechisch-römischen Kultur
- Ornament in applied art: 122 color plates reproducing over 2000 decorative motives from the arts of Asia, primitive Europe, North, Central, and South America, Africa, Oceania, and from the peasant arts of Europe.
- Geschichte des Kunstgewerbes aller Zeiten und Völker, in Verbindung mit zahlreichen Fachgelehrten herausgegeben von Dr. H. Th. Bossert by.
- Hellas and Rome: the civilization of classical antiquity
- Ornamente der Volkskunst: Gewebe, Teppiche, Stickereien
- Decorative art of Asia and Egypt; four hundred decorative motifs in color, forming a survey of the applied art of Egypt, China, Japan, Siam, Tibet, of the Lapps and Siberian and Islamic peoples
- Das mittelalterliche Hausbuch, nach dem Originale in Besitze des Fürsten von Waldburg-Wolfegg-Waldsee, im Auftrage des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft

- Peasant art in Europe: one hundred plates in full colours and thirty two plates in black and white reproducing 2100 examples of peasant ornament and handicraft taken directly from unpublished originals
- Alt Kreta: Kunst und Kunstgewerbe im ägäischen Kulturkreise
- Altanatolien: kunst und handwerk in Kleinasien von den anfängen bis zum völligen aufgehen in der griechischen kultur
- Farbige Dekorationen; Beispiele dekorativer Wandmalerei vom Altertum bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts
- Janus und der Mann mit der Adler- oder Greifenmaske
- Ornamente der Volkskunst. Neue Folge: Keramik, Holz, Metall, u. A
- Ornamente der Völker; eine Sammlung angewandter Schmuckformen aus Afrika, Asien und Indonesien, Australien und Ozeanien, Nord-, Mittel- und Südamerika (https://worldcat.org/identities/Iccn-n50064566/).

4. TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE AVUSTURYALI ARAŞTIRMACILAR

4.1. Ernst DIEZ

Fotoğraf 9. Ernst DIEZ (Aslanapa, 1993, s. 50)

Ernst Diez (Fotoğraf 9), 27 Temmuz 1878'de Avusturya'nın Kärnde eyaletinde Lölling'de dünyaya gelmiştir. Önce Graz daha sonra Viyana Üniversitesinde Sanat Tarihi ve Arkeoloji eğitimi görmüştür. Bu sıralarda Avusturya'nın ünlü sanat tarihçisi, İslam ve Türk Sanatları üzerine Batıda ilk defa dikkat çeken Jozef Strzygowski'nin (1862-1941) öğrencisi olmuştur (Eyice, 1997, s. 3). Avusturyalı sanat tarihçisi Ernst Diez, 1902'de Jozef Strzygowski'nin (Blessing, 2012, s. 417) ve W. Gurlitt'in huzurunda verdiği sınavla doktor olmuştur. Tezinin konusu "Studien Zuden Miniaturel Der Viener. Dioskurideshandschrift" (Ülkü, 1888-89, s. 16), XVI. yy'da Busbecq'in İstanbul'da bir Yahudi hekimden satın alarak Viyana'da İmparatorun kütüphanesine mal ettiği, çok değerli bir tıbbi bitkiler kitabı olan Dioskurides Pedanius'un (Ö.M.S. I. yy) Perihyles ia trikes (Tıbbi Malzemelere dair) adlı eserinin VI. yy başlarında kopya edilmiş minyatürlü bir nüshası üzerine çalışılmıştır. Diez askerliğini yaptıktan sonra inceleme ve araştırma yapmak için İstanbul ve Roma'ya gitmiştir. 1903-1904 yıllarını bu iki sanat merkezinde geçirmiştir (Eyice, 1994, s. 286).

1905'de ülkesine döndüğünde, Viyana Sanat ve Sanayi müzesinde (Österreichische Müzeum für Kunst und Industrie) gönüllü olarak görev almıştır. Burada

1907 yılına kadar çalışarak, 1908 yılında Berlin Müzesine geçmiş, Friedländer, Bade, Sarre gibi ünlü arkeolog ve sanat tarihçilerin yanlarında asistanlık yapmıştır (Eyice, 1997, s. 3). O yıllarda, İslam Sanatları üzerine çalışan, bu konuda eserler telif eden ve 1895'te Anadolu'da dolaşarak Selçuklu yapılarını inceleyen ünlü Arkeolog F. Sarre'nin teşvikiyle, Doğu ve İslam Sanatları üzerinde çalışmaya karar vermiştir (Eyice, 1994, s. 286). Berlin'deki görevi 1911'de sona erdiğinde ise Viyana Üniversitesi Sanat Tarihi kürsüsüne asistan olarak atanmıştır. Bu sırada önceden Graz Üniversitesinde hocası olan J. Strzygowski de bu üniversitenin öğretim kadrosuna geçmiş, burada bir sanat tarihi kürsüsü kurmuştur. E. Diez asistanlığı sırasında, 1912-1914 yılları arasında doğu ülkelerinde inceleme gezileri yapmış, bu gezilerde; Anadolu, İran, Afganistan ve Hindistan'ı dolaşarak buradaki İslam sanat eserlerini yakından görüp tanımış ve incelemiştir (Aslanapa, 1993, s. 24).

I. Dünya Savaşı'nın 1914'de başlaması üzerine yurduna dönen Diez 1915'de yeniden askere alınmış ve 1918'e kadar Avusturya ordusunda hizmet etmiştir. Bu arada 1915 yılında İslam Sanatına dair ilk büyük kitabı, 1918'de de Horasan bölgesindeki Türk İslam eserleri üzerine kaleme aldığı eserleri basılmıştır. Aynı yıl Viyana Üniversitesinde Strzygowski'nin önünde doçentlik sınavını vermiş; 1924 yılında da kadrosuz profesörlüğe yükselmiştir (Eyice, 1994, s. 287). Diez, 1926'da Amerika Birleşik Devletleri'nin Pennsylvannia eyaletindeki Brya Mawr College'e den davet almış ve burada on üç yıl boyunca öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Amerika'daki, öğretim üyeliği sırasında, yurttaşı olan Prof. Dr. O. Demus ile birlikte, Bizans sanatının önemli bir eseri olan, Yunanistan'da Hosios Lukas Manastırı Kilisesi'ndeki mozaiklere dair bir eser hazırlamışlar ve o yıllarda henüz sanat tarihi kitaplarında pek bilinmeyen metotla orijinal renkli fotoğraflarla bu eserin süslenmesini sağlamışlardır. Amerika'daki çalışmaları sırasında, 1930-1931 yıllarında Uzak Doğu sanatlarını incelemek üzere uzun bir gezi yapmış; Çin, Japonya, Hindistan ve Cava'ya gitmiştir (Aslanapa, 1993, s. 25).

II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine, Avusturya'nın Almanya'ya katılması sebebiyle Alman vatandaşı sayılan Diez, yurduna dönmek zorunda kalmış ve tekrar Viyana Üniversitesinde göreve başlamıştır (Eyice, 1994, s. 287).

Oktay Aslanapa doktorasını bitirip ülkeye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yeni kurulan Sanat Tarihi Kürsüsünde 1943 yılının Ekim ayında

asistan olarak göreve başlamıştır. Bu arada Aslanapa'nın Viyana Üniversitesi'nde doktora yaptığı hocası, Ernst Diez'in Viyana'dan İstanbul Üniversitesi'ne görev için gelmesi, Aslanapa ile birlikte çalışmalarını yürütmeye başlamasına vesile olmuştur. Ayrıca Ernst Diez'in gelmesiyle ilk defa Türkiye'de Sanat Tarihi Enstitüsü kurulmuştur. Aslanapa bu durumu şöyle anlatmaktadır:

> *"Bizim talebeliğimiz zamanında bu dönemde Sanat Tarihi falan hiç adı bile yoktu. Sadece tarih, coğrafya, edebiyat ve felsefe bölümleri mevcuttu. Daha sonra Sanat Tarihi Enstitüsü'nün kurulmasına karar verilmiş ve Avrupa'dan bir profesör davet edilmiştir. Prof. Ernst Diez, Avrupa'da doktora yaptığım hocadır. Tabi o beni derhal asistan olarak kabul ediyor ve 1943'te ilk defa Türkiye'de sistemli olarak Sanat Tarihi öğretimi başlıyor. Binada Güzel Sanatlar Akademisi'nin yanındaki bina, şimdi oraya bir plaket koydular, bizim öğretime başladığımız sınıf, üç pencereli denize bakan gayet güzel bir sınıftı. Biz orada 1943'te öğrenime başladık ve 1944'de normal öğretime geçildiğinde yabancı öğrenciler bile vardı" (Aydın, 2012, s. 11-12).*

Diez, bir yıl kadar ders verdikten sonra, 1944 yılında, Almanya ile siyasi ilişkilerin kesilmesine paralel olarak, Türkiye'deki diğer Alman vatandaşları ile birlikte, İç Anadolu'daki kamplara gönderilmiştir. Burada kaldığı süre boyunca çalışmalarını kısıtlı olanaklarla sürdüren Diez, 1946'da İstanbul Üniversitesindeki görevine dönmüştür (Kök, 2017, s. 391).

1949 yılına gelindiğinde, yaşanan olaylar sürecinde Ernst Diez'in sözleşmesi dolmuş ve Viyana'ya dönmek zorunda kalmıştır. 1945 yılından sonra yaşanan olaylarda Aslanapa şunları anlatmaktadır:

> *"...1945'de yabancı profesörlerin hepsi, mülteci olarak gözaltına alındılar ve Kırşehir'e gönderildiler. Prof. Diez'de Kırşehir'e sürgüne gitti. Beni de ikinci defa askere aldılar. Böylece faaliyet durdu. Yani 1945 senesi böyle geçti. 1946 senesinde Barış Anlaşması imzalanarak savaş sona ermiş ve Prof. Diez ve mülteciler serbest bırakıldı. Ve tekrar biz aynı binada aynı yerde öğretime başladık. Prof. Diez Kırşehir'de iken, boş durmuyor diğer mültecilere, akşamları ders veriyordu. Bu dersler çok büyük ilgi uyandırmıştı ve, o zaman Türk sanatı çalışmaları hakkında hemen hemen hiçbir yayın yoktu, ne kitap ne de başka bir şey. O kısıtlı durumda Ernst Diez bir Türk Sanatı hakkında bir kitap yazmıştı: "Başlangıcından Günümüze Türk Sanatı", Edebiyat Fakültesi'nin yayınladığı bu kitabı tercüme ediyorum. Tabi kitapta, Prof. Diez, büyük sanat tarihçisi, mukayeseler yapıyor, bizim kümbet mimarisini, Ani'deki Ermeni ve Gürcü katedrallerindeki kuleleri ile mukayese ediyor. Vay efendim sen misin bunu yapan derhal düşman ilan ediliyor. İşte bu adam tehlikelidir, Türk sanatını Ermenilere mal ediyor falan diye yalan yanlış, haberlerle büyük bir kampanya başlatıyorlar. Mukavelesi uzatılmasını istemiyorlar ve ülkesine gönderilmesi için bütün gazetelere haberler gidiyor (Fotoğraf 10). Sadece Cumhuriyet Gazetesi destekliyor Prof. Diez'i. 1946 senesinde başlayan kampanya 1947'de devam ediyor. Prof.*

Diez tabi çok üzülüyor (Fotoğraf 11-12). Fakat Prof Diez öğretime devam ediyor, Sonra orda benim doçentliğim de oldu. Biz devam ettik, 1949-50'ye kadar Prof Diez göreve devam etti. Ancak 1950'de mukavelesinin tarihi sona geldiği için ilişkisi kesildi. Prof. Diez çok üzülerek, tekrar Viyana Üniversitesi'nde göreve devam ediyor" (Aydın, 2012, s. 11-12).

Medeniyet tarihimize yeni bir tecavüz

İstanbul Üniversitesindeki bir ecnebi profesörü, Türk mimarisine Ermeni sanatını kaynak gösteriyor

Yazan: Yüksek Mimar **Sedad Çetintaş**

1832 de yurdumuzda yaptığı bir ilmî gezinin verimi olmak üzere Fransız âlim ve sanatkârlarından Charles Texier'in 1862 de yayımlamış olduğu L'Asie mineure adlı kitabında: (Türklerin göçebe bir millet olduklarından mimarileri bulunmadığı ve görülen şeylerin Arab, Acem ve Bizans kaynaklarından gelme oldukları) yolundaki yanlış hükümleri bugünkü Türklerin vicdanını bir diken gibi yaralamakta ve sızlatmaktadır.

Bununla beraber On dokuzuncu asır adamı olan Texier'nin suçunu hafifletecek ve kendisini mazur gösterecek bazı zaman şartları görebiliyoruz, meselâ:

1 — O vakitler doğu ve islâm medeniyet tarihi Avrupalılarca yeni ele alınmak üzere olup, etüdler henüz olgunlaşmamıştı.

2 — İnsanlar din taaziyi baskısından kurtulup da modern bir zihniyetle bilim denilen şeyi taraflsızlık sahasına henüz alamamışlardı.

3 — On dokuzuncu asırda inhitat bizde umumî idi. Irkının ve yurdunun en temiz çocukları olan köylüleri, hattâ payitaht sekenesinden olmıyanları (Kaba Türk) diye tahkir eden sözüm yabana o zamanın Türk aydınları, salonlarında bu hakaretin (Etraki bi-idrak) diye edebiyatını da yapmağa çalışıyordu.

Koca Sinanın çocukları: (Oğlum paşa olur inşallah) duaisle şırınga edile edile nihayet cemiyette bir padişah bendesi ve bir zıllûllahifil-âlem dalkavuğu olabilir, bu ise cemiyetin en yüksek ve ideal mertebesi sayılır, refah vasıtası olurdu. Ecdad mirası olan mimarlık ve sanatkârlık ise aşağı bir meslek diye ekalliyetlere bırakılmış, onlar da bu işi keseri sırtında ve amelî yetişmiş cahil kalfalara terketmişti.

Türk sanatı ve medeniyeti tarihi üzerinde az çok bilgisi olan bütün Türklere ıstırab veren, müellifin de Edebiyat Fakültemizde profesör olması ve fakülte adına neşredilmesi itibarile de ıstırabı katmerleştiren bu kitabın muhteviyatından parçalar ve cümleler alıp da tenkide girişmekte acele etmiyeceğim.

Eski mutaassıb müellifler gibi profesör Diez de bu kitabda Türk mimarisinin menşeini Arab, Acem ve Bizans kaynaklarında göstermiş olsaydı şaşmıyacaktık. Profesör, Türk mimarisine bu saydıklarımdan ayrıca fakat yepyeni ve hepsinden daha faal bir baba daha bulmuşlar: Ermeni mimarisi, hattâ ona yardımcı olarak Gürcü mimarisinden bile bahsetmektedirler.

Kitabda Selçuk ve Osmanlı anıtlarından bahsederken: (Ermeni mimarisinden gelmedir, daha evvelce Ermeni eserlerinde görülmüştür, Ermeni mimarlar yapmıştır, Ermeni kiliselerinde kullanılmıştır..) gibi garib kelimelerle ve adeta marazî bir inanışla Türk mimarisinin bütün hüviyetini Ermeni mimarisi kaynaklarında çürütmeğe yeltenmiştir. Eğer bu kitabın muhteviyatına inanmak icab etse Türk mimarisinde Türk ruhundan doğma, Türk kafasından çıkma hiç bir unsur yoktur.. Bunlar Ermeni, Gürcü sanat hazinelerinden aşırılarak bir halita halinde ortaya konmuş şeyler olduğu gibi Sinanın Edirnedeki Selimiyesi, İstanbuldaki Süleymaniyesi de dahil olmak üzere bütün büyük Türk camileri Ayasofyanın birer taklidi ve onun çocuklarıdır.

Evvelce de söylediğim gibi profesörün bu garib iddialarını tenkidde acele etmiyeceğim, ancak bu konu üzerinde çalışmakta olan bir Türk mimarı sıfatile kendilerinden şimdilik şunları istiyorum:

I — Profesörün şahsî kanaatine göre Türk sanatına kaynak olmak şerefini taşımakta olan Ermeni mimarisini doğulular mithologie'sindeki Kaf dağının ardındaki bir nesne gibi meçhul bırakmamalı; onun kanunlarını, şahsiyet ve hüviyetini de bize tarif etmelidirler.

II — Profesörün iddiasına göre Türklerce Ermeni mimarisinden taklid edilmiş sanat unsurlarının Ermeni binalarındaki asılları ile Türk binalarındaki taklidlerinin resimlerini yanyana koymak şartile ilmî tahlil ve mukayeselerini kendilerinden isteriz.

III — Edirnedeki Selimiye de dahil olmak üzere isimlerini saymak suretile sıraladıkları yedi büyük Türk camiinin de Ayasofyanın birer taklidi olduğu keyfiyetini plânlara ve vesikalara dayanarak sanat ve teknik bakımından izaha mecburdurlar. Böyle mühim konularda iddialar indî değil ilmî olmalıdır. Bu bir umumî kaidedir. Eğer profesör ilme ve hakikate hürmetkâr, üniversitesinde mühim bir vazife almış olduğu Türk milletine karşı nezakete lüzum görüyorlarsa bu isteklerimi yerine getirmek kendileri için de zevkli bir iş olacaktır.

Yüksek Mimar
S. ÇETİNTAŞ

Fotoğraf 10. Sedat Çetintaş, "Medeniyet tarihimize yeni bir tecavüz" (Verbowski, 2015, s. 99)

Üniversiteden çıkarılan ilim adamı

Beğenmediğimiz profesör Diez'le konuştum

Edebiyat Fakültesinin, bu salı günü, çıkarma kararı aleyhinde veto'sunu kullanacağı anlaşılıyor

Prof. Diez

Hiçbir işe yaramadığı iddiasiyle Üniversiteden çıkarmak istediğimiz profesör Diez ile görüştüm; hakkında kısaca malûmat veriyorum:

1924 te Viyana Üniversitesinde profesör olarak bulunmuş.

1926-1938 arasında on iki sene müddetle Amerikada gene profesörlük ediyor.

1939 da tekrar Viyana Üniversitesine dönüyor. Felsefe Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsünde başkan olarak dört sene müddetle çalışıyor.

1943 te İstanbul Üniversitesinin daveti üzerine Türkiyeye gelmiş. Bugüne kadar Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsünde ders veriyor.

★

Eserlerinin listesini aldım. 30 kitabı vardır ki, bize taallûk edenleri şunlar:

(Vâ-Nû)

(Arkası 3 üncü sahifede)

Beğenmediğimiz profesör Diez'le konuştum

(Baştarafı 1 inci sahifede)

1 — Horasan âbideleri, 2 — Eski İstanbul, 3 — Horasanda İslâm mimarisi, 4 — Efganistanda Budist ve İslâm âbideleri. 5 — İslâm sanatı, 6 — İslâm ansiklopedisinde muhtelif maddeler, 7 — İslâm inanış ve dünyası, 8 — Asyayı böylece görüyorsunuz, 9 — Peçesi kaldırılan Asya, 10 — İran sanatı.

★

Profesör Diez, İslâm ve Şark dünyası içinde Türk milletinin müstakil şahsiyetini belirten ve diğer milletlerle mütekabil tesirlerini izah eden bir ekole mensuptur.

Bu sahada çalışırken ve mütekabil tesirleri araştırırken, «Ermeni sanatinin Selçuk sanati üzerindeki tesirı»nden de bahsedecek olmuş; muhasımlarının hücumuna uğramıştır. Aleyhindeki propaganda gazetelere de intikal ettirilmişti.

Profesör, beni Fakültedeki odasında kabul ettiği zaman güleрek:

— Hakkımdaki ilk antipati o zamandan başlıyor, — dedi.

Kendisini severek, etrafında bir ihtiram hâlesi teşkil eden Türk dostları ve talebesi ise, bana Celâl Esat üstadın (Türk sanati) isimli eserinin 58 inci sahifesini açtılar. Selçuk anatinin «Hele Ermenistan ve Kürdistan taraflarında Kadim zamanlardan beri devam edegelen mimari ile birçok noktalarda karabet izhar» eyledikleri, fakat bunun mübalâğa edilmemesi lâzım geldiği yazılıyordu.

Profesör Diez de mübalâğa etmiş değil imiş.

— Sadece mütekabil tesirleri gösterdim. — dedi.

★

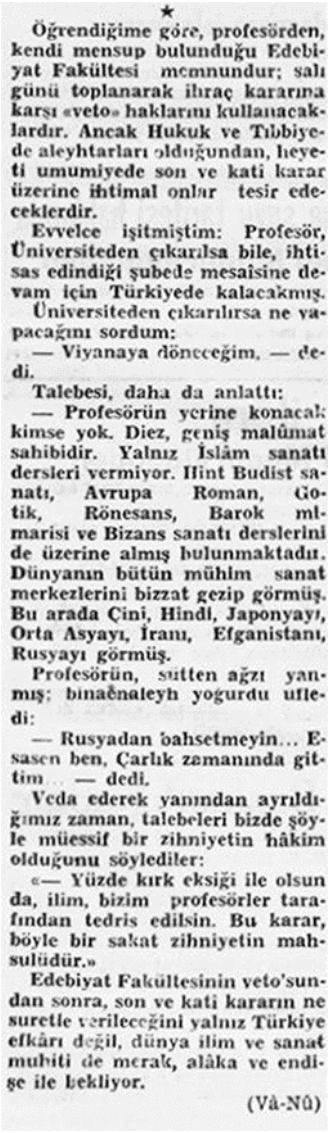
Nihayet profesöre:

— Türkiyede niçin işe yaramıyormuşsunuz? — diye mukadder suali sordum.

Şu cevabı verdi:

— Kayıtlı 140 talebem, devam eden 50-60 talebem var. Doktora hazırlayan talebelerim de var. 2000 kadar diapozitif hazırladık. Anadoluyu gezdim. Başlıca eserleri gördüm. Türk sanatını kendime bir ihtisas yaptım. XIV. asır Karaman mimari üslûbunun orijinal bir mimari olduğunu farkedip bunu tahlil ettim. Sivas Gök medresesindeki hayvan figürlerinin Uygur takvimine uyduğunu, figürlerdeki her hayvanın bir ay ismi olduğunu ilk defa meydana çıkardım. Amerikada çıkan Artibus Aslae neşrolundu. (Türk sanatı) isimli kitabımı mühim ilâveler, değişiklikler ve tashihlerle yeniden hazırladım. Yakında basılacaktır.

Fotoğraf 11. Vâ-Nû, "Üniversiteden çıkarılan ilim adamı. Beğenmediğimiz Profesör Diez'le konuştum" (Verbowski, 2015, s.99)

★

Öğrendiğime göre, profesörden, kendi mensup bulunduğu Edebiyat Fakültesi memnundur; salı günü toplanarak ihraç kararına karşı «veto» haklarını kullanacaklardır. Ancak Hukuk ve Tıbbiyede aleyhtarları olduğundan, heyeti umumiyede son ve kati karar üzerine ihtimal onlar tesir edeceklerdir.

Evvelce işitmiştim: Profesör, Üniversiteden çıkarılsa bile, ihtisas edindiği şubede mesaisine devam için Türkiyede kalacakmış.

Üniversiteden çıkarılırsa ne yapacağını sordum:

— Viyanaya döneceğim, — dedi.

Talebesi, daha da anlattı:

— Profesörün yerine konacak kimse yok. Diez, geniş malûmat sahibidir. Yalnız İslâm sanatı dersleri vermiyor. Hint Budist sanatı, Avrupa Roman, Gotik, Rönesans, Barok mimarisi ve Bizans sanatı derslerini de üzerine almış bulunmaktadır. Dünyanın bütün mühim sanat merkezlerini bizzat gezip görmüş. Bu arada Çini, Hindi, Japonyayı, Orta Asyayı, İranı, Efganistanı, Rusyayı görmüş.

Profesörün, sütten ağzı yanmış; binaenaleyh yogurdu üfledi:

— Rusyadan bahsetmeyin... Esasen ben, Çarlık zamanında gittim... — dedi.

Veda ederek yanından ayrıldığımız zaman, talebeleri bizde şöyle müessif bir zihniyetin hâkim olduğunu söylediler:

«— Yüzde kırk eksiği ile olsun da, ilim, bizim profesörler tarafından tedris edilsin. Bu karar, böyle bir sakat zihniyetin mahsulüdür.»

Edebiyat Fakültesinin veto'sundan sonra, son ve kati kararın ne suretle verileceğini yalnız Türkiye efkârı değil, dünya ilim ve sanat muhiti de merak, alâka ve endişe ile bekliyor.

(Vâ-Nû)

Fotoğraf 12. Vâ-Nû, "Üniversiteden çıkarılan ilim adamı. Beğenmediğimiz Profesör Diez'le konuştum" (Verbowski, 2015, s. 99)

Diez, ilerlemiş yaşına rağmen çalışmalarına devam etmiş ve Ankara'da 1959 sonbaharında toplanan I. Türk Sanatları Kongresi'ne de katılmıştır. Bir beyin kanaması sonucu 8 Temmuz 1961'de Viyana'da vefat etmiştir. Diez çok yönlü bir sanat tarihçisi olduğundan Doğu sanatlarının her dalı üzerinde bilgiye sahipti ve Arap, Türk, İran, Afgan, Hint, Çin, Uzakdoğu sanatlarından başka; Avrupa, Bizans sanatları hakkında da yazılar kaleme almıştır. Ayrıca sanat tarihini; medeniyet tarihinin içinde, onun bir parçası olarak gördüğünden, ilgilendiği eserleri meydana getiren kişileri ve çevreyi araştırmaktan hoşlanmış, sanat tarihini, sanat eserlerinin tarifinden ibaret bir çeşit katalog çalışması

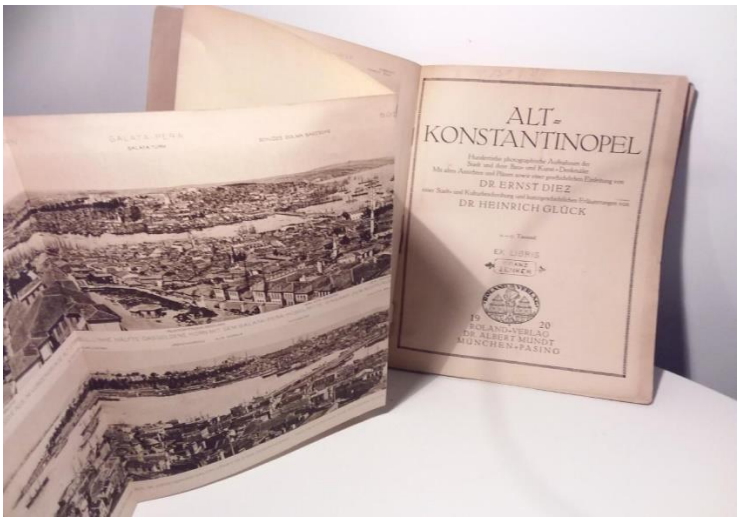
biçiminde değil, felsefesini yapılmış bir sentez halinde işlemeyi tercih etmiştir (Eyice, 1994, s. 287).

Eserleri

Diez'in basılı ilk eseri, Prof. J. Strzygowski'nin yanında yaptığı doktora tezidir. Die Miniatures des (Wiener Dies kurudes) başlığı ile Byzantinische-Denkmäler, dizisinin üçüncüsü ciltli olarak basılan kitabının büyük bir bölümünde yer almıştır. Diez, bu doktora tezinde hakkındaki pek çok yayın yapılan bu el yazmasının minyatürlerini sanat tarihi açısından inceleyerek şunları değerlendirmiş (Eyice, 1997, s. 5)

- Die Kunst Der İslamis Chen Völker, 1915; Bu bol resimli kitap 1915 yılında ilk basım, 1917'de ikinci basım, 1928'de üçüncü baskısı yapılmıştır. Eserde; doğunun İslam'dan önceki sanatlar hakkında bilgi verdikten sonra İslam'ın devlet anlayışına ve İslam ülkelerinde topluma dair bir özetle konuya giriş yapılmıştır.
- Churasaniche Baudenkmöler (1918); I. Dünya Savaşı'ndan önce İran'da, özellikle Horasan bölgesinde yaptığı incelemeler üzerine hazırladığı büyük kitabı Berlin'de yayımlanmıştır. Bu eserde Kâdkân, Cürcân (Kümbed-i Kâbus), Kişmer, kule-türbeleri; Hüsrevgir el, Kerât, Firuzebad minare ve kuleleri; Senbest, Tûs, Şeyh Lokman Hâce Rebi ve Lenger yakınında Mahmud Lugani'de iki kubbeli türbeler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrı bir bölümde karma tipte yapılar üzerinde durularak Hargird Camii ve Medresesi, Meşhed Musaliâsı, Meşhed'de Mescid-i Şah, Şeyh Cam Türbe ve Camii, Çadsem Camii ile Beşşar Hankahı, son bölümde de Sonces Ribatı ile Cürcan Neşhed hac yolu anlatılmıştır (Eyice, 1994, s. 287).
- Alt-Konstantinopel (München-Pasing 1920); Diez'in Viyana Üniversitesi'nde, Strzygowski'nin en gözde öğrencilerinden olan H. Glück (1889-1936) ile birlikte hazırladığı küçük kitap 24 sayfalık bir metin olarak karşılık iki büyük katlanır panorama ile 110 fotoğraftan oluşmaktadır. Ayrıca metin içinde birkaç eski gravür yer almaktadır (Fotoğraf 13). Kitabın tarihçe bölümünü Diez, şehir görüntüsünü, Filück ise kültür tarihini özetlemiştir. Filück'ün kaleme aldığı son bölümde resimleri yayımlanan tarihi anıtların ve şehir görüntülerinin açıklamaları yapılmıştır. Bugün çoğu birer belge değerinde olan fotoğraflar,

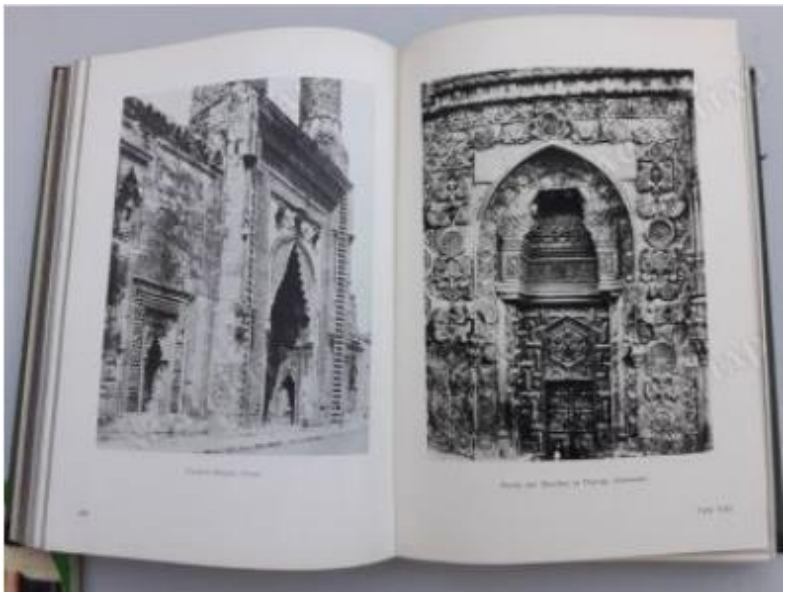
Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda Prof. Gronolius Gurlitt (1850-1938) başkanlığında hazırlanan Die Baukunst Konstaninoples (Berlin 1909-1912) başlıklı büyük eser için çekilmiş resimler olduğu bilinmektedir (Eyice, 1997, s. 10)

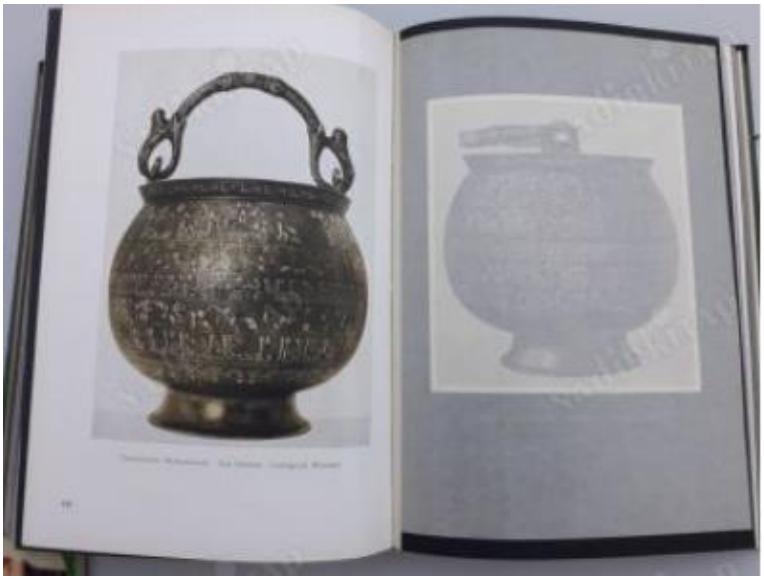
Fotoğraf 13. Alt-Konstantinopel (München-Pasing 1920), Kitabından gravür detayı, (https://www.abebooks.com/Alt Konstantinopel-Hunderzehn-photographische-Aufnahmen-Stadt-ihrer/22737487518/bd#&gid=1&pid=1)

- Perisian, İslamische Baukunst in Churasan (1923); Yıllar önce İran ve Horasan bölgesinde yaptığı incelemelerin sonuçlarını 1918'de yayınlamış, bu çalışmanın ikinci cildini 1923 yılında bastırabilmiştir. Önceki kitaba nazaran değişik bir biçimde ve ölçüde basılan bu 175 sayfalık kitabın sonunda 79 levhada pek çok fotoğraf yer almıştır (Eyice, 1997 s. 287). Bu cilt, önceki ciltte tanıtılan yapıların sanat tarihi bakımından değerlendirilmesi yolunda bir çalışmaydı ve burada hocası Strzgowksi'nin sanat tarihi araştırmaları için öngördüğü metoda uygun olarak Horasan mimari eserlerinin önemi ve sanat tarihindeki yerleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu cildin içinde o vakte kadar sadece varlıkları bilinen, fakat etraflı suretle mimarileri ve kitabeleri henüz tanınmayan, Gazneli Mahmut'un Türbesi ve kulesiyle Gazneli Sultanı III.Mesud'un kulesi hakkında bir ek bölüm halinde etraflı bilgi verilmiştir. F. Oelmann bu kitabı oldukça sert biçimde tenkit etmiştir (Eyice, 1994, s. 287).

- Einfûhrung in die Kunts Ostasiens, 1924;
- Kunst des İslam (Glück de), 1925; Diez meslektaşı H. Glück ile beraber Pıopylaeen Kunstgeschichte dizisi için İslam Sanatları cildi yayınlamıştır. 618 sayfadan oluşan bu kalın cilt, Arap ve Türk ülkeleri mimarisi ile kitap sanatı ve minyatürler bölümü Glück, İran ve Hindistan mimarisi ile Dokuma, halı, seramik, cam ve kristal, maden işleri, ağaç fildişi ve alçı bölümü de Diez tarafından yazılan kısa ve özlü bir metnin arkasında çok bol sayıda ve iyi basılmış resimler (Fotoğraf 14-15) ile çeşitli ülkelerdeki İslam sanatını tanıtmıştır. Ayrıca resimlere ait etraflı bir açıklama bölümü ile kitabı tamamlamıştır. İçinde çok fazla fotoğrafın yer alması, bu kalın cildin sanat tarihi ile uğraşanlar için başucu kitabı olmasını sağlamıştır (Eyice, 1997, s. 7).

Fotoğraf 14. Kunst des İslam (Glück de), 1925 kitabından detay(https://www.nadirkitap.com/die-kunst-des-İslam-heinrich-gluck-ernst-diez-kitap15524516.html)

Fotoğraf 15. Kunst des İslam (Glück de), 1925 kitabından detay (https://www.nadirkitap.com/die-kunst-des-İslam-heinrich-gluck-ernst-diez-kitap15524516.html)

- Byzantine Mosaies İn Greece: Hosi os, Lucas and Daphni, 1931, Diez, kendi gibi Avusturya'lı Prof. Dr. Otto Demus ile birlikte Yunanistan'da mozaikleri ile ünlü, Orta Asya dönemine ait iki eski manastır kilisesinin duvar resimlerine dair bir eserdir. Kitap mozaiklerin renkli fotoğrafları ile süslenmiştir. Son derece nadir rastlanan bu kitabın bilindiği kadarıyla yalnız bir nüsha basıldığı ve İstanbul'da bir kütüphanede bulunduğudur. Bizans duvar resim sanatı hakkındaki bu eser ile Diez, İslam, Asya ve Uzakdoğu Ülkelerinin sanatları dışında Bizans sanatı ile de meşgul olabileceğini ispatlamıştır (Eyice, 1997, s. 7).
- Entschleiertes Asien, 1940'da Diez'in İkinci Dünya Savaşı yılları içinde, geniş okuyucu kitlelerinin faydalanacağı kitaplarının ilkidir. İkinci baskısında 195 cilt basılmıştır. 245 sayfadan oluşan kitap Mezopotamya'dan Çin'de Sarı ırmağa kadar olan Asya topraklarındaki eski medeniyetlerin izlerine dair, herkesin anlayacağı biçimde bilgi vermiştir. Bu kitap Louis Mezeray tarafından Fransızca'ya çevrilerek Les Anciens Mondes de I'Asie de la Mesopotamie au Fleu ve Jaune başlığı ile "Ne moire du Monde" dizisi içinde basılmıştır (Paris, 1941), (Eyice, 1997 s. 8).

- Glaube und Welt des İslam, 1941; Ufak boyda 197 sayfalık kitapta İslam dininin doğuşu, yayılışı, esasları, devlet anlayışı, mezhepleri, reformları, edebiyatı ve ilmi ile mimarisi özetlenmiştir. Bu kitabıyla Diez bir sanat tarihçisi değil bir kültür tarihçisi hüviyetini almıştır (Eyice, 1997 s. 8).
- So sahen sie Asien. Reiseberichte von Herodot bis Moltke. 1942; Asya medeniyetleri ve sanatları hakkında Heredot'tan Moltke'ye kadar bilgi vermiş ve seyyahların kitaplarından derlenen Almanca çevrilen parçalardan oluşmuştur. Bu eski kaynaklarda Asya'yı anlatmıştır (Eyice, 1994 s. 288).
- Shan Shui, Die Chinesische landschaftsmalerei. 1943; Diez, Çin sanatında manzara ressamlığı hakkında büyük boyda eser bastırmıştır. Bu eserle araştırma ufkunun genişliği bir defa daha vurgulanmıştır. II. Dünya Harbinin en kızıştığı yıllarda, çok güzel baskılı, bir kısmı renkli çok sayıda resimli bir cilt halinde çıkan bu kitap, Çin manzara ressamlığının tekniği, konuları, çeşitli dönemlerdeki tarihçesi ve başlıca ustaları hakkında bilgiler vermiştir (Eyice, 1997 s. 8).
- İranische Kunst, 1944; 240 sayfadan oluşan cilt, sayıları 150'yi bulan resimler ile, İran'daki çeşitli sanat dalları hakkında bilgiler verilmiştir (Eyice, 1997 s. 8). Ancak yayımladığı bu kitapda Asya'nın bu bölgesindeki bütün mimari eserleri İran sanatı çerçevesi içerisinde incelediği için pek inandırıcı olmamıştır (Eyice, 1994 s. 288).
- Türk Sanatı, Başlangıcından Günümüze Kadar, 1946; Diez'in o yıllarda asistanlığını yapan Oktay Aslanapa tarafından eser Türkçeye çevrilmiş İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları arasında yayımlanmıştır. Diez bu kitapta, o zamana kadar yerli ve yabancı hiç kimsenin cesaret edemediği Türk sanatının bir sentezini ortaya koymaya gayret etmiştir. Batı'da o dönemde henüz başlı başına bir Türk sanatının varlığından söz edilmediği düşünülecek olursa bu çalışmasının önemi daha iyi anlaşılır. Diez bu kitabını birçok hususla henüz karanlıklar içinde olan Türk sanatı hakkında eksik ve yanıltıcı bilgiler içeren yetersiz malzemeyle hazırlamıştır; o yüzden aynı kitabı bir süre sonra pek çok ilaveler ile Oktay Aslanapa tarafından Türk Sanatı adıyla tekrar, İstanbul'da 1955 yılında yayımlanmıştır (Eyice, 1994 s. 288).

- Karaman Devri Sanatı (O. Aslanapa ve M. Koman ile); Deiz'in İstanbul'daki diğer bir yayını ise Doç. Dr. O. Aslanapa ve M. Mesut Koman'ın katkılarıyla müşterek bir kitap hazırlamışlardır (Eyice, 1994 s. 9).
- Akbar, Gottsucher und Kaiser, 1961; Diez'in öldüğü yıl satışa çıkan kitabı kültür tarihine olan merakının son belirtisi sayılmıştır. 243 sayfalık ciltte komutan ve devlet adamı olan Asya'nın en büyük hükümdarlarından biri olan "Akbar'in hayatı, yaşam tarzını, edebiyat ve kitap merakını, etrafındaki ressamları, yaptığı binaları, bahçeleri ve nihayet türbesini anlatmak suretiyle 16.yy'da Güney Asya'da ki İslam medeniyetlerinin görüntüsünü Akbar'in tarihi varlığı etrafında tasvir etmiştir (Eyice, 1997 s. 288, 1994 s. 9-10).
- Die Sprache der Ruinen, 1962; Önsözünü 1961 yılı nisanında yazdığı bu kitabını, ölümünden sonra Dr. Ernst Kölker tarafından bastırılmıştır. Bunun içinde Yakın Doğu'nun önemli eski merkezlerinde yapılan kazılarda meydana çıkan ve medeniyet tarihine ışık tutan buluntular anlatılmıştır. Böylece M.Ö. 3000 sonlarından M.S. 10.yy. içlerine kadar geçen süre içinde Hind (Mohenor Dora ve Persepolis), eski kervan yolları (Dura europos), Emevi sarayları (Kuseyr Amra), Abbasi merkezi Samaranda medeniyet izleri tanıtılarak, buralarda meydana çıkan ve sanat tarihinde isim yapan buluntular, güzel basılmış resimlerle takdim edilmiştir. Son yılların kazı sonuçlarına dayanan ve bunları, meraklı okuyucuları sıkmadan sunan bu kitabı ile de Diez, bir defa daha kültür tarihçisi olarak kendini göstermiştir (Eyice, 1994 s. 10).

Makaleleri

- "d'Endosmos'lar", Felsefe Arkivi, II, 1947, s. 220-230- (Türkçe ve Almanca) Makale sanatla bir çevreden diğerine tesirler (etkiler) hakkındadır.
- "Josef Strzygowski", Felsefe Arkivi, II, 1947, s. 1-12 (Türkçe ve Almanca) Hocası J. Strzygowski'ye dair bir konferansıdır.
- "The Zodiac Reliefs at the Portal of the Gök Medrese in Sivas", Airbus Asia's, XII, 1945, s. 99-104) Sivas'taki Gök Medrese taç kapısındaki burçlar kabartmasını anlatan yazıdır.
- "Die Siegestûrme in Ghazne als Weltbilder" Kunst des orients I, 1950, s. 37-46) Gaznedeki Sultan Mahmud ve Sultan Mesud Kulelerinin zafer anıtları olduğu yolundaki görüşlerini anlatan ilgi çekici makalesidir.

- “Türk Sanatı”, İstanbul Dergisi, s. 56-58-60 ve 63, 1946
- “Die Kunst des in dischen Kulturkreises” ve “Zentralo sien und der Eurasische kunstkreis” Atlantisbuch der Kunst, Zürich, 1952, s. 552-568 ve sy. 602-615). Diez yurduna döndükten sonra Türk, Hind ve İran sanatlarıyla ilgili resimli makaleler yazmayı sürdürmüştür. Kapsamlı bir genel sanat tarihi kitabına Hindistan ve çevresi sanatı ile orta asya sanatları hakkında iki makale yayınlamıştır. Genel bir dünya sanat tarihi içinde Hint sanatını yazmıştır.
- İndische Kunst, Illustrıest, Helt Kunstgeschichte Zûrich, 1960, V, s. 115-202. (Eyice, 1994 s. 9).

4.2. Heinrich GLUCK

Fotoğraf 16. Heinrich Glück (Aslanapa, 1993 s. 50)

Heinrich Glück, 11 Temmuz 1889 (Fotoğraf 16) yılında Viyana'da doğmuştur. Üniversiteyi Viyana Üniversitesinde Sanat Tarihi bölümünde tamamlamıştır. Doktorasını 1914 yılında bitirdikten sonra hocası Joseph Strzygowski'nin yanında asistanlık yapmıştır (Eyice, 1996, s. 97). Glück, asistanlık ve yardımcılık yaptıktan sonra üniversitedeki öğrenim çalışmaları yanında, Avusturya müzelerinin Şark koleksiyonlarının tekrardan düzenlenip, ilmi olarak değerlendirilmesi görevinde çalışmıştır (Aslanapa, 1985, s. 505). 1919 yılında doçent, 1923 yılında da profesör olmuştur. Strzygowski o yıllara kadar üzerinde fazla çalışma yapılmamış Doğu sanatlarının önemine ve özellikle de İslam ve Türk sanatlarının diğer dünya sanatlarına olan etkileri konusunda sanat tarihi bilim dalında çığır açmıştır. Glück'te çalışmalarını bunun üzerine yoğunlaştırarak 1916-1917 yıllarını İstanbul'da geçirmiş, burada da Türk sanatlarıyla alakalı araştırmalarda bulunmuştur. Glück, hocası Strzygowski gibi Yakın Doğu İslam Sanatları ve Türk Sanatları konuları asıl çalışma alanı olmuştur. Viyana Müzesi'nin İslam eserleri bölümünde, 1928'den Österreichische Muse für Kunst und İndustriede'de ölümüne kadar görev almıştır. Bu görevlerinin yanında Cicerone adlı bir sanat dergisini yönetmiş ve modern sanata dair yazmış olduğu makaleleri de bu dergide yayınlanmıştır (Eyice, 1996 s. 97)

14 Haziran 1930'da 41 yaşındayken ciddi bir hastalığa yakalanan Glück, geç yapılan bir müdahale sonucu hayatını kaybetmiştir (Strzygowski, 1930-1932, s. 165-167). Viyana'da hayatını kaybeden Glück'un, beklenmeyen vefatı Türk Sanatı açısından çok

büyük bir kayıp olmuştur. Vefatından sonra hak ettiği ilgiyi görememiştir. Vefat ettiği yıl Litterae Orientalist (Wien, 1930) dergisinde çıkan İn Memoriar Heinrich Glück, s. 12-16'daki bir yazısı ile anılmış ve daha sonra başka bir hatırlama olmamıştır (Aslanapa, 1985, s. 505).

Eserleri

- Alt-Konstantinopel: hudefzeshin fotogrische Aufnahmen der Stadt ve İhrer Bau-und Kunst-Denkmöler (Ernst Diez, Heinrich Glück) München Pasing, Roland-Verlag, Dr. Albert Mundt, 1920; Ernst Diez'le beraber hazırlanmış olan kitap eski İstanbul hakkında resimli şekilde Almanya'da basılmıştır. Kitapta bolca gravür ve fotoğraf bulunmaktadır (Eyice, 1996 s. 97).
- Die Böder Konstantinoples Wien 1921; Kitap İstanbul hamamları hakkındadır. Glück, bu kitabında hocası Strzygowski'nin ortaya koyduğu yeni sanat tarihi metoduna uygun olarak Türk hamam mimarisini inceledikten sonra İstanbul'da bulunan yirmi dört hamam ve Bursa'daki kitabelerin okunmasında, Wittek ile Asım Bey'in kendine yardımcı olduğunu belirtmiştir (Aslanapa, 1985, s. 506).
- Die Kunst der Osmanen (Lleipzig, 1922)
- Die Kunst der Selschuken in Kleinasien und Armenien (Leipzig, 1933); Eser 10 sayfa metin 23 sayfa resimden oluşmaktadır. Küçük bir broşür şeklinde olan kitap o zamanın koşullarında Türk sanatı araştırmalarında önemli bir çalışma olmuştur (Aslanapa, 1985, s. 506)
- Die Kunst des İslam (Berlin, 1925); Kitapta sanat konuları tek tek ele alınmış ve İslam sanatının çeşitli ülkelerde ve pek çok dalda verdiği eserleri tanıtılmıştır (Eyice, 1996 s. 98).
- Die İndische Miniatura des Hamza-Romanesim Östereichischen Museum in Wien und in Andera Sammlugen (Wien, 1925); Glück'ün İslam sanatlarıyla alakalı son önemli eseridir. 1950-1975 yılları arasında hazırlanan eser Viyana Müzesi'nde bulunmaktadır. Babürlü Hamzaname'sindeki, 100 kadar minyatüre dair, İran resim sanatının Hint resim sanatına yaptığı etkiyi ortaya koymaktadır (Eyice, 1996, s. 98).

4.3. Walter FRODL

Fotoğraf 17. Walter Frodl, (Aslanapa, 1993, s. 52)

Walter Frodl (Fotoğraf 17) Strasbourg, Alsaca'da 16 Aralık 1908 yılında doğmuştur. 1916'da Graz'a, ardından 1919'da Karintiya'ya gitmiştir. 1926'dan itibaren de Graz Üniversitesi'nde sanat tarihi ve klasik arkeoloji okumuştur. 1930 yılında Heisman Egger'in yanında doktorasını bitirdikten sonra, 1932 yılında Graz'da mimarlık okumaya başlamıştır (https://second.wiki/wiki/walter_frodl, 2020). 1942 yılında Graz Üniversitesinde doçentlik sınavını vererek, sanat tarihi ve anıt koruma bilgisi derslerine başlamıştır. 1956 yılında, Viyana'daki Tech Hochschule'ye davet edilmiş ve 1960 yılında burada sanat tarihi ve anıt koruma kürsüsünün başına geçmiştir. Frodl, 1965-1970 yılları arasında Avusturya Anıtları Koruma Kurulu'nun başkanlığını yapmıştır (Aslanapa, 1985, s. 507).

1962 ve 1963 yılları arasında, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne misafir profesör olarak davet edilmiştir. 1975'te Viyana Teknik Üniversitesi Sanat Tarihi ve Anıtları Koruma Enstitüsü'nün başkanı olarak, öğretici mahiyetinde, bir anıtları koruma sergisi hazırlanmıştır. Hazırlanan bu sergi İstanbul, Ankara ve İzmir'de de gösterilmiş; bu vesileyle anıtları koruma yılı çerçevesinde konferanslar düzenlenmiştir. 1965'den 1970'e kadar Comos'un Avusturya Milli Komite başkanlığını yapmıştır (Aslanapa, 1985, s. 507). 1974 yılından itibaren de Milletlerarası Anıtları Koruma Avrupa Mütevelli Heyeti'nin Hamburg Vakfi başkanlığını da yapmıştır. 10 Nisan 1994 yılında 86 yaşındayken Viyana'da ölmüştür.

Eserleri

- Die romanische Wandmalerei in Kärnten (Leon, 1942)
- Kunst in Südtirol (München, 1960)
- Beitrage zur Kunstgeschichte und Denkmalpflege: Walter Frodl zum 65. Geburtstag gewidmet
- Osterreich das Werden der Staatlichen Denkmalpflege
- Glasmalerei in Kärnten 1150-1500
- Osterreich Mittelalterliche Wandmalerei
- Kärntner Kunststätten
- Von der Bauforschung zur Denkmalpflege : Festschrift für Alois Machatschek zum 65. Geburtstag
- Die Kunstdenkmäler des politischen Bezirkes Klagenfurt <Land>
- Mittelalterliche Wandmalerei in Österreich. Originale, Kopien, Dokumentation. Ausstellung. Gemeinsam veranstaltet v. der Österreichischen Galerie u. dem Bundesdenkmalamt. 26. Mai bis 13. Sept. 1970
- Austria : mediaeval wall paintings
- Kärnten in alten Ansichten
- Bausteine zu einer Philosophie der Kunst
- Die Kunstdenkmäler des politischen Bezirkes Klagenfurt
- Thomas von Villach: Die Beweinung Christi
- Kärnten, Thomas von Villach: Die beweinung Christi
- Clemens Holzmeister: 34 Faksimile-Reproduktionen nach Aquarellen und Zeichnungen
- Die Kunstdenkmäler des politischen Bezirkes Klagenfurt
- Denkmalpflege in Vorarlberg: Österreichische Denkmalpflegetagung 1966 in Vorarlberg (Dornbrin, 1966)

4.4. Karl OETTINGER

Fotoğraf 18. Karl OETTINGER, (https://www.geni.com/people/Karl-Samuel-Oettinger/6000000035595487974)

Avusturyalı sanat tarihçi 4 Mart 1906 yılında Viyana'da doğmuştur. Viyana Sanat Tarihi Enstitüsü'nün yetiştirdiği Karl Oettiger'in (Fotoğraf 18) çalışma ve araştırma alanı Avrupa sanatı olmuştur (Aslanapa, 1993, s. 30). Oettinger 1924'ten itibaren, Berlin'de Adolph Golschmidt, Viyana'da Julius von Schlosser ve Karl Maria Swoba'da ile klasik arkeoloji, Alman edebiyatı ve sanat tarihi okumuştur (https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Oettinger, 2021). 1928 yılında Viyana üniversitesinde doktorasını tamamlamıştır. Oettinger Prof. Julius Schlosser'in yanında çalışmalarını sürdürmüş ve 1936 yılında doçentliğe yükselerek, Sedlmayr'ın kürsüsünde ders vermeye başlamıştır. 1942 yılında Sedlmayr'ın askere çağırılmasıyla profesör ve kürsü başkanı olan Oettinger, Avrupa sanat derslerini ve seminerlerini yürütmüştür. Savaştan sonra 1947-1953 yılları arasında, Viyana St. Stephan Katedrali ile kendisi tarafından keşfedilen Klosterneuburg Babenberger Pfalz'de kazı ve araştırmalarına devam etmiştir. Aynı zamanda Avusturya Anıtları Koruma Merkezi'nde sanat topografyası ile ilgili çalışmaları da üzerine almıştır (Aslanapa, 1993, s. 30-31).

Oettinger'in uzmanlık alanı ortaçağ üzerine olmuştur. Çalışmalarında da ağırlıklı olarak Viyana'nın erken tarihiyle ilgilenmiştir. Değişik dergilerde önemli makaleleri yayınlamış ve çeşitli sergi katalogları hazırlamıştır (https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Oettinger, 2021).

1962 yılının yaz döneminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü'nün daveti üzerine, Avrupa sanatı dersleri okutmak üzere İstanbul'a gelmiştir.

1963-1964 ve 1964-1965 yılları arasında iki yıl boyunca Alman resmi, Gotik mimari, 16. Yüzyıl İtalyan ressamlarının özellikleri ve eserlerin yorumlanması konularında dersler vermiştir. 1979 yılı mayıs ayında şeker hastalığından dolayı rahatsızlanarak vefat etmiştir (Aslanapa, 1993, s. 31).

Eserleri

- Hans Baldung Grien und Albrecht Dürer in Nürnberg (1963)
- Altdeutsche bildschnitzer der Ostmark (1934-1942 yılları arasında 3 dilde Viyana'da A. Schroll&Co. yayımcılık tarafından yayınlanmıştır)
- Altdorfer-Studien (1959-1969 yılları arasında üç dilde yayımlanmıştır)
- Die Bildhauer Maximilians am Innsbrucker Kaisergrabmal (1966)
- Anton Pilgram und die Bildhauer von St. Stephan (1950-1961)
- Festschrift Karl Oettinger. Zum 60. Geburtstag am 4. März 1966 gewidmet (1967 yılında Almanca ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.)
- Altdeutsche Maler der Ostmark (Eski Alman Ressamlar-Ostmark)1942 yılında Almanca olarak yayınlanmış.
- Datum und Signatur bei Wolf Huber und Albrecht Altdorfer; zur (Almanca 1957 yılında yayınlanmıştır.)
- Hans von Tübingen und seine schule (Almanca 1938 yılında yayınlanmıştır.)
- Reclams Kunstführer Österreich: Baudenkmäler (1938 yılında Almanca)
- Das Werden Wiens (1951 yılında Almanca)
- Das Taufwerk von St. Stephan in Wien (1949 yılında Almanca)
- Wien, Niederösterreich, Oberösterreich, Burgenland: Baudenkmäler (1935-81 yılları Almanca ve İngilizce)
- Lorenz Luchsperger, der Meister der Wiener Neustädter Domapostel (1935 yılında Almanca)
- Das Wienerische in der bildenden Kunst (1945-58 yılları Almanca)
- Österreich: Kunst und Kunstschätze (1956-1970 yılları Almanca ve İngilizce)
- Salzburg, Tirol, Vorarlberg, Kärnten, Steiermark Baudenkmäler; mit 64 Bildtaf. sowie 2 Übersichtskt (1961 yılı Almanca)
- Austria; art and works of art (1956-1964 yılları Almanca ve İngilizce) (worldcat.org/identities/Iccn-no.98077066/)

4.5. Hans SEDLMAYR

Fotoğraf 19. Hans SEDLMAYR, (https://www.acantilado.es/persona/hans-sedlmayr/)

1896 yılında Hornstein/Burgenland Avusturya'da doğan Hans Sedlmayr (Fotoğraf 19) çocukluk ve gençlik yılları Slovenya'da geçmiştir. Sedlmayr, önce mimarlık alanında sonra da sanat tarihi alanında eğitim almıştır. 1923 yılında Fischer van Erlach üzerine yaptığı çalışmasıyla doktorasını almıştır. 1936-1945 yılları arasında Viyana Üniversitesinde ve Teknik Yüksekokulu'nda çalışmıştır. Sedlmayr sonra da 1952-53 yılları arasında Münih Üniversitesinde, 1964-69 yılları arasında ise Salzburg Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır (Cüce, 2002, s. 3).

Sedlmayr, Avrupa sanat tarihinin bütün devirleri, bilhassa Orta Çağ, Barok ve Modern sanat üzerinde yayınlar yapmıştır (Aslanapa, 1993, s. 31). İlk yıllarında mimarlık konusunda yoğunlaşmış zamanla sanat tarihi alanına kayarak bu alanda kurumsal çalışmalara imza atmıştır. 1948 yılında Salzburg şehrinde yayınlanan eser "Verlust der Mitte" baş yapıtı olarak kabul edilmiş ve Sedlmayr'a büyük ölçüde şöhret kazandırmıştır (Cüce, 2002, s. 3). Sedlmayr, 1958 yılının sonlarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü'nde misafir profesör olarak ders vermiştir (Aslanapa, 1993, s. 31).

Eserleri

- Österreichische Barockarchitektur: 1690-1740; 1930 yılında yayınlanmıştır.
- Die Architektur Borromini's; 1930 yılında yayınlanmıştır.
- Verlust Der Mitte; 1948 yılında yayınlanmıştır.
- Die Enststehurg Der Kathedrale; 1950 yılında yayınlanmıştır.
- Die Reudution Der Modernen Kunst; 1955 yılında yayınlanmıştır.
- Epochen Und Werke (2 band) (Gesammelte Schriften zur Kunstgeschichte); 1956 yılında yayınlanmıştır.
- Spatantike Wandsysteme; 1958 yılında yayınlanmıştır.
- Kunst und Wahrheit (Zur Theories und methode Der Kunstgeschichte); 1958 yılında yayınlanmıştır.
- Die Demolierte Schönheit; 1964 yılında yayınlanmıştır.
- Der Tod Des Lichtes (Übergangene Perspecktiven zur Modernen Kunst); 1964 yılında yayınlanmıştır.

5. TÜRK SANAT TARİHÇİLİĞİNDE KATKI SAĞLAYAN DİĞER ARAŞTIRMACILAR

5.1. Erns J. GRUBE

9 Mayıs 1932 yılında Avusturya'da doğmuştur. Berlin'de Schiller-Gymnasium'a ve ardından da üniversiteye devam etmiştir. 1955 yılında doktorasını bitirerek mezun olmuştur (Bacharach, 2011, s. 155).

1955'den 1958'e kadar Berlin Müzeleri'nde İslam Sanatları Müdürü olan Ernst Künhel'e asistanlık yapmıştır. 1958 yılında New York Metropolitan müzesince İslami eserler koleksiyonunu incelemek Amerika'ya davet almıştır. 20 yıl boyunca bu enstitüyle çalışmalarını sürdürmüştür (Aslanapa, 1993, s. 27).

1962 yılında Grube Metropolitan Müzesi'nin Yakın-Doğu Bölümünün Küratörlüğüne atanmıştır (Bacharach, 2011, s. 155). Aynı zamanda Metropolitan Müzesin'nde Amerika Birleşik Devletleri'nde tek olan bağımsız İslam Sanatları bölümünü kurmuştur. 1969'a kadar da müdürlüğünü yapmıştır. Bunlar görevlerinin yanında Grube, birçok üniversitede müze eğitimi ile ilgili dersler vermiş ve müze koleksiyonuna beş yüze yakın İslam sanatına ait önemli eserler kazandırmıştır. 1969 yılında profesör olarak New York City Üniversitesi'ne geçip müzeden ayrılarak tamamen akademik kariyerine yönelmiştir (Aslanapa, 1993, s. 28).

1972'den 1980'e kadar birçok seyahate çıkmıştır. Uzun bir süre Kahire ve İstanbul'da kalarak, Kahire İslam Sanatları Müzesi, Mısır Milli Kütüphanesi ve İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi'nin koleksiyonları üzerine çalışmalar yapmıştır. 1972 yılında İtalya'ya taşınmış ve ilk olarak Padua ve Napoli'de ders vermiştir. 1977'den 1988'e kadar kaldığı Venedik Üniversitesi'nde İslam Sanatı profesörü olarak çalışmıştır (https://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_J._Grube, 2019).

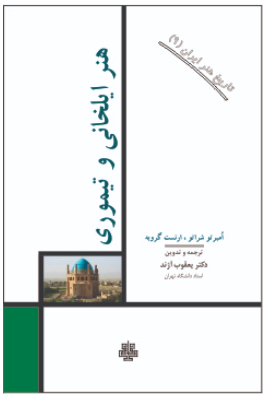
Grube, kültürel ve akademik çalışmalara ek olarak, uluslararası kongrelere İslam Sanatı ile ilgili tebliğler yazarak katılmıştır. "International Congress of Turkish Art", Ankara 1959; Venedik 1963, Cambridge 1967 (basılmamış); Aix-en-provence 1971 (daha sonra basılmış); Münih 1979; Varşova 1983 bunlardandır. Venedk'te Üniversite de İslam sanatı üzerine birkaç toplantı organize etmiş: 1977'de "Art of the Ilkhanid; 1978'de

“Ard of the Safawid Period”; 1979’da “Timurid Art” bunlardandır (Aslanapa, 1993, s. 29).

Grube 1988 yılında emekli olduktan sonra, Farsça resim uzmanı olan ikinci eşi sanat tarihçi Elenor Sims ile Londra’ya taşınmıştır. Londra’da İslam sanatı üzerine kapsamlı bir şekilde yayın yapmaya devam etmiş ve Sims ile birlikte çalıştığı derginin editörlüğünü de yapmıştır (https://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_J._Grube, 2019).

Eserleri

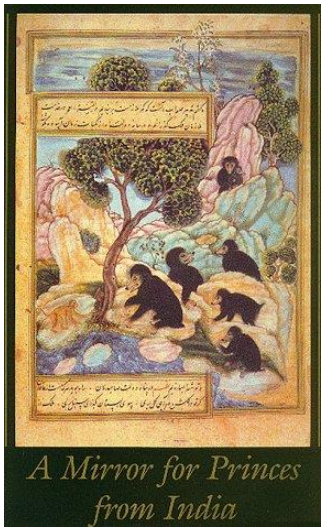
- Architecture Of The Islamic World: Its History And Social Meaning, With A Complete Survey Of Key Monuments And 758 Illustrations, 112 In Color Camilerden pazarlara, hisarlara kadar bu metin İslam mimarisinin tüm alanının bir araştırmasıdır. Metin, bina türü ve tasarımının çeşitliliğini vurgulayan fotoğraflar, çizimler ve planlar içermektedir.
- Peerless Images: Persian Painting and Its Sources; Tarih öncesi çağlardan 20. yüzyılın başlarına kadar İran dünyasının figüratif sanatlarının bir araştırmasıdır. Öncelikle resmi analiz eden, el yazmalarında ve albümlerde, duvarlarda ve cilalı, boyalı kalem kutularında ve tabutlarda, aynı zamanda heykel, seramik ve metal işçiliğiyle ilgili sanatlarıda vurgulamıştır.
- Cobalt and Lustre: The First Centuries of Islamic Pottery; Nasser D Khalili İslami çömlek koleksiyonunun bir kataloğunu sağlayan iki ciltten oluşmuş bir eserdir.
- Keshte, Central Asian Embroideries: The Marshall and Marilyn R. Wolf Collection
- Islamic Art: An Annual Dedicated to the Art and Culture of the Muslim World Volume II: 1987
- Islamic Pottery of the Eighth to the Fifteenth Century in the Keir Collection
- Ataerkil ve Timurlu sanatı (Fotoğraf 20)

Fotoğraf 20. Ataerkil ve Timurlu sanatı (Kitap kapağı)
(https://www.goodreads.com/book/show/28117191)

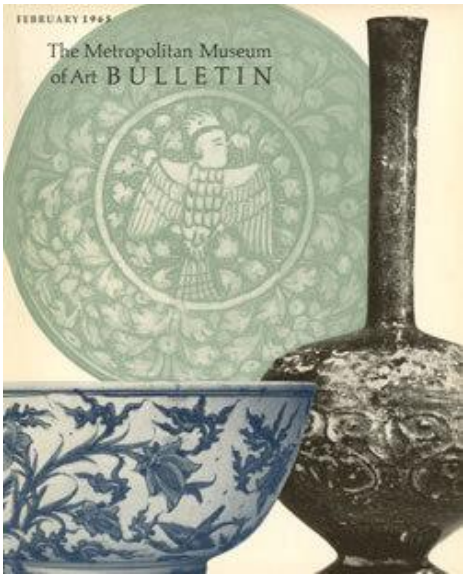
- A mirror for princes from India (Fotoğraf 21)

  Dördüncü yüzyılda veya daha önce ortaya çıkan Pancatantra, Hint devlet sanatı doktrinini gösteren masallardan oluşan bir koleksiyondur. Bu eğlenceli ve öğretici masallar, küçük yaşlardan itibaren prenslere yardımsever yöneticiler olmaları için rehberlik etmek için davranış kurallarını vermektedir. Hemen hemen her büyük müzede bu el yazmalarından bazı resimli foliolar bulunmaktadır. Masalların tasviri Orta Asya duvar resimlerinde, Hint anlatı taş kabartmalarında ve dekoratif çömleklerde de bulunur.

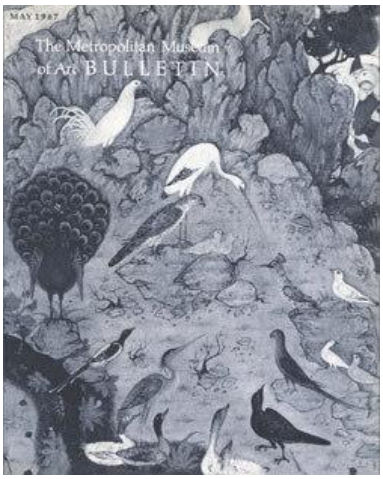
Fotoğraf 21. A mirror for princes from India
(https://www.mullenbooks.com/pages/books/171006/ernst-j-grube)

- Islamic Art: Volumes I, II, III, and IV as a Set; İslam sanatı üzerine yapılan bilimsel çalışmaların yayımlanmasına adanmıştır, illüstrasyonların uzunluğuna veya sayısına sınır getiren ve renkli illüstrasyonlar içeren tek dergidir.
- Islamic Art: An Annual Dedicated to the Art and Culture of the Muslim World Volume III: 1988-1989; nCilt III, 1200-1650 yılları arasında İslam dünyasının dekoratif sanatı ve resmi hakkında makaleler ve mimari tarihin yorumlanması için resimlerin belgesel kullanımı üzerine bir makaleyi içermektedir.
- Islamic Art: An Annual Dedicated to the Art and Culture of the Muslim World Volume I: 1981; Londra Üniversitesi Çin Sanatı Percival David Vakfı tarafından düzenlenen Asya'daki Sanat ve Arkeoloji Üzerine 10'uncu Colloquy'de verilen makalelerden oluşmaktadır. Bu makaleler, İstanbul'daki Topkapı Saray Müzesi'nde dört albümde (H. 2152, 2153, 2154 ve 2160) toplanan ve muhafaza edilen bir grup resimle ilgilidir.
- "The Galleries of Islamic Art": The Metropolitan Museum of Art Bulletin, v 23, no. 6 (February, 1965) (Fotoğraf 22)

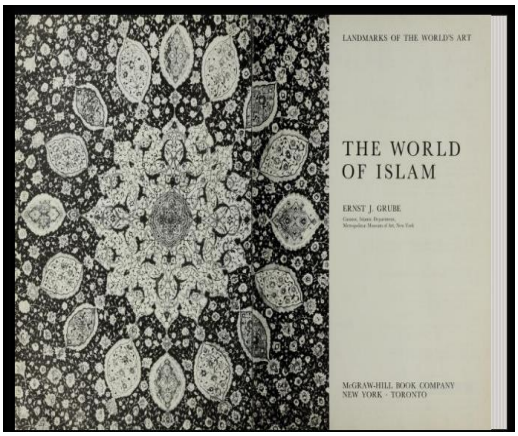
Fotoğraf 22. "The Galleries of Islamic Art": The Metropolitan Museum of Art Bulletin, (www.goodreads.com/author/list/178696.Ernst_J_Grube)

- “The Language of the Birds”: The Metropolitan Museum of Art Bulletin, v 25, no. 9 (May, 1967) (Fotoğraf 23)

Fotoğraf 23. “The Galleries of Islamic Art”: The Metropolitan Museum of Art Bulletin, (www.goodreads.com/author/list/178696.Ernst_J_Grube)

- Islamic Art V: Studies on the Art and Culture of the Muslim World
- The World of Islam (Fotoğraf 24)

Fotoğraf 24. The World of Islam
(www.goodreads.com/author/list/178696.Ernst_J_Grube)

- Islamic Art: A Biennial Dedicated to the Art and Culture of the Muslim World Volume IV: 1990-1991
- Studies in Islamic Painting Aby Ernst J Grube

5.2. Michael MEINECKE

1941 yılında Viyana'da doğmuştur. Babasının İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda rejisör ve sahne tasarımcısı olmayı kabul etmesiyle İstanbul'da büyümüştür. 1959 yılında Alman Lisesi'nden mezun olmuştur. 1968'e kadar Viyana ve Hamburg'da Sanat Tarihi, Arkeoloji ve İslam Bilgisi öğrenimi görmüş Türkistan ve Türkiye'ye inceleme gezileri yapmıştır. 1968 yılında "Anadolu Selçuklu Dini Yapılarda Fayans Süslemesi" konulu teziyle doktorasını vermiştir (Aslanapa, 1993, s. 29-30). Meinecke, mezun olduktan sonra 1969'da Kahire'deki Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne katılmış ve kendini eski şehirdeki mimari ve tarihi açıdan önemli binaları, özellikle de Memluk döneminden kalma binaları korumaya adamıştır. 1978'de "Mısır ve Suriye'de Memluk mimarisi" çalışmasıyla doçent olmuştur. Bu koruma çalışması, Kahire'deki 10. Yüzyıldan kalma Fatimi Darb Qirmiz Mahallesi'nin restorasyonu üzerine 1980'de yapılan bir iş birliğini içermektedir. Bu çalışmayla Meinecke, 1983'de Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü almıştır (Fotoğraf 25) (https://stringfixer.com/tr/Michael_Meinecke, 2021).

Fotoğraf 25: Fayencedekorationen seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien. 2 Bände. Broschiert – 1. Januar 1976 (https://www.sahaf- turkuaz.com/Eser/93/20575/Fayencedekorationen-Seldschukischer-Sakralbauten-i)

1973'te Kahire'de restorasyon projeleri yöneticiliği yapmış; Irak, İran, Suudi Arabistan, Suriye, Tunus ve Türkiye'ye araştırma gezileri yapmıştır. Meinecke 1977'den 1980'e kadar Hamburg Üniversitesi'nde Ön Asya tarihi ve kültürü üzerine ders ve seminer vermiştir. Aynı zamanda UNESCO temsilcisi olarak İslam dünyasından

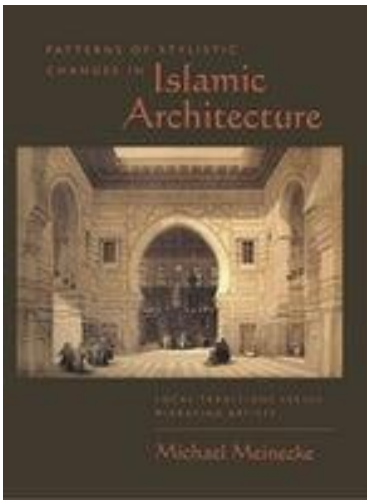
sanatkârlar ve Atölyeler konusunda araştırmalar yapmıştır. 1979'da Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Şam şubesini kurmuştur (Aslanapa, 1993, s. 30).

Meinecke 1982'den itibaren Harun el-Raşid'in sekizinci yüzyılın sonlarında saray kompleksinin kazıldığı Rakka'da (modern Suriye'de) olmak üzere sonraki yıllarda birçok önemli kazılara öncülük etmiştir. 1988'de Meinecke, Berlin Dahlem İslam Eserleri Müzesi'nin müdürü olarak Klaus Brisch'in yerini almıştır. Doğu ve Batı Berlin'in yeniden birleşmesi ve müze koleksiyonlarının birleşmesinden sonra, Meinecke 1992'de yeniden bir araya gelen İslam Eserleri Müzesi'nin müdürü olarak atanmıştır (https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Meinecke, 2021).

1989'da Ankara Atatürk Kültür Merkezi'nce şeref üyesi seçilmiştir (Aslanapa, 1993, s. 30).

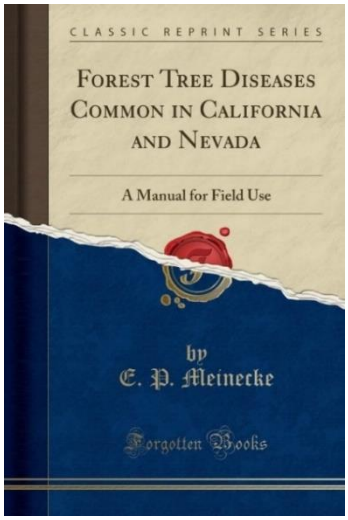
Eserleri

- Patterns Of Stylistic Changes In Islamic Architecture: Local Traditions Versus Migrating Artists (Fotoğraf 26); Bir ömür boyu edinilen bilgilerden yola çıkarak Michael Meinecke'nin İslam mimarisinin evrimi ve gelişimine dair eşsiz fotoğrafları bulunmaktadır.

Fotoğraf 26. Patterns Of Stylistic Changes In Islamic Architecture: Local Traditions Versus Migrating Artists, Kitap kapağı (https://nyupress.org/9780814754924/patterns-of-st)

- Forest Tree Diseases Common in California and Nevada: A Manual for Field Use (Fotoğraf 27)

Fotoğraf 27. Forest Tree Diseases Common in California and Nevada: A Manual for Field Use, Kitap Kapağı

5.3. Josef STRZYGOWSKI

Fotoğraf 28. Josef STRZYGOWSKI
(https://en.wikipedia.org/wiki/Josef_Strzygowski)

Strzygowski (Fotoğraf 28), bir çuha fabrikatörü ile orta halli bir Alman annenin oğlu olarak 7 Mart 1862'de Avusturya Silezya'sında, Bialitz civarında, Biala şehrinde dünyaya gelmiştir. Yena'da liseyi bitirdikten sonra, babasının ısrarıyla fabrikada dokuma ustası olarak çalışmış fakat bu işin ona göre olmadığını anlamış, 1882 yılında üniversiteye başlamıştır. 1885 yılında Münih'te hocaları olan Riegl, Cariere ve Heinrich von Brunn'un yanında öğrenimine devam etmiş; "İkonographieder Taufe Christi" konulu doktorasını başarıyla tamamlamıştır. 1887 yılında Viyana Üniversitesi'nden doçentliğini almıştır. Bunun devamındaki dört yıl boyunca Yunanistan, Anadolu, Ermenistan ve Rusya'ya araştırma gezileri yapmıştır (Diez, 2012, s. 1). Roma'da ve Atina'da uzun duraklamalardan sonra 1892'de İstanbul'a oradan İznik'e gitmiştir (Aslanapa, 1993, s. 1). Atina'ya gittiğinde Athos Manastırını ziyaret etmiştir. Atina'da bulunan arkeolog Kavvadias, Akropolis üzerinde klasik antikiteden sonraki devri incelemesi için Strzygowski'ye yardımcı olmuştur. Bu konudaki çalışmaları "Atina Tebliğleri"nde "Eski Bizans'ta Akropolis" adıyla çıkmıştır. Bundan başka "Roma Quartal Dergisi"nde, 1890'da "Yunanistan'daki Eski Hristiyan Bakiyeleri" üzerine bir yazı çıkmıştır (Aslanapa, 1985, s. 502). İznik'ten Ermenistan'a geçmiş Eçmiyazin Manastırı'nda bulunan minyatürlü bir İncil üzerine çalışmıştır. 1892'de çıkardığı "Bizans Abideleri"nin birinci cildinde bu çalışmaları yayınlamıştır. Prof. Forschheimer'le birlikte çıkardığı

“İstanbul’da Bizans Su Depoları” bu serinin ikinci cildini oluşturmuştur (Diez, 2012, s. 1).

1892 yılında sağlığı tam anlamıyla düzelmeden Graz Üniversitesine profesör olarak gitmiştir (Aslanapa, 1993, s. 32). Üçüncü cildinde ise Graz’da ki eski iki öğrencisinin yazıları çıkmıştır. Bunlar; Johannes Quitt’in “Ravenna’da Son Vitale Mozaikleri” ile Ernst Diez’in “Der Wiener Dioskurides”i, olmuştur. Şifa bitkilerini konu alan el yazması VI. yüzyılda Bizans Prensi Juliana Anicia’nın siparişi üzerine, İstanbul’da yazılmış minyatürlerle süslenmiş ve Viyana Saray Kütüphanesinde bulunmaktadır (Diez, 2012, s. 2).

Strzgowski’nin Batı’nın ünlü sanat tarihçilerinden biri yapan yayınları büyük bir hızla artmaya başlamıştır. Sanat tarihi incelemeleri bakımından yeni bir metot oluşturmuş ve devamlı olarak bunun savunuculuğunu yapmıştır. Strzygowski’nin sanat tarihi bakımından Yakındoğu’nun önemine işaret eden makale ve kitaplarına, Batı sanatının köklerini yalnız Avrupa’da arayan meslektaşları şiddetle karşı çıkmıştır. 1894-1895 kışında ve 1900-1901’de Mısır’da bulunmuştur. Mısır kumaş sanatı olarak tanınan eski Hristiyan Kopt sanatı ile ilgilenmiştir (Aslanapa, 1993, s. 33). Strzgowski Berlin müzeleri müdürü Wilhelm Bode’nin arzusu ile, Berlin müzeleri için Kıpti Antikitesine ait bir koleksiyon toplamıştır. Bu yıllarda iki eser yayınlamıştır biri; ‘“Doğunun Kucağında Hellas”, diğeri ise “Doğu ve Roma”’dır (Diez, 2012, s. 2).

1902’de Berlin Müzeleri müdürü Bode, Strzgowski’den Kaiser Wilhelm’in Abdülhamid’i ziyaretinde hediye olarak isteyebileceği bir sanat eserini belirlemesini istemiştir. Strzygowski’de Mşatta kasrının (Fotoğraf 29) 40m uzunluğundaki taş cephesini söylemiştir. Abdülhamid, Ürdün’deki bu harabe halde olan kasrın cephesini Kaiser’e hediye etmiştir. Taşlar hemen sökülmüş ve Berlin müzesine taşınmıştır. Bu eserle Strzgowski, Emeviler’den kalan sanat tarihi bakımından çok değerli olan taş süsleme abidesini Berlin müzesine kazandırmıştır (Aslanapa, 1993, s. 33-34).

Fotoğraf 29. Mşatta Sarayı'nın büyük giriş kapısının iki yanındaki beşgen kulelerin alt bölümleri, Pergamon Müzesi, Berlin (https://tr.wikipedia.org/wiki/Mşatta_Sarayı).

Taş süsleme olan duvarın üzerinde işleme olarak zikzak çizgilerle üçgenlere bölünmüş, her üçgenin ortasına akantüs yapraklarından oluşan kabartma birer rozet yerleştirilmiştir. Üçgenlerin zemini de ince kıvrık dallar ve hayvan figürleriyle doldurulmuştur. Mescidin bulunduğu yöndeki duvarda bitkisel motifler yerleştirilmiştir, hayvan figürü kullanılmamıştır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Mşatta_Sarayı, 2021). Strzgowski bu eserin Pers veya Sasanilere ait eser olduğunu kabul etmiş ve ısrarla da savunmuştur. Strzgowski 1909'da Wickhoff'un ölümüyle, daha önce yedi yıl öğretim üyeliği yaptığı Graz Üniversitesi'nden, Viyana Üniversitesine davet edilmiştir (Aslanapa, 1993, s. 33-34). Viyana'da asistanları Ernst Diez ve Heinrich Glück olmuştur. Burada kurduğu sanat tarihi enstitüsü ile araştırmalara birçok yenilikler getirmiş ve kendine has bir metot geliştirmiştir. Artık dünya çapında bir şöhrete sahip olan Strzgowski, her yerden misafir profesör olarak davetler almaya başlamıştır (Aslanapa, 1985, s. 503).

1910'da Max van Berchem ile Amida (Diyarbekir) (Fotoğraf 30) kitabını yayınlamıştır. İlk defa Türk sanatına, Arap ve İran sanatı yanında üçüncü kaynak olarak gösterilmiştir. Eski Türk sanatı konusunda çığır açmış bir eser Eski Türk sanatı problemi, maden işleri ve çadır sanatını ele almış ve İslam'dan önce bir Türk sanatının varlığını ortaya atmıştır (Aslanapa, 1993, s. 34).

Fotoğraf 30. "AMIDA" Kitap kapağı
(https://www.istanbulmuzayede.com/urun/529921/max-van-berchem-ve-josef-strzygowski-amida-materiaux-pour-l-epigraphie)

Strzgowski, 1925 yılında yaptığı ikinci evliliğinden sonraki hayatını konferans gezileriyle, enstitüsündeki çalışmalarıyla ve ölümünden sonra yayınlanacak olan Avrupa sanatı hakkındaki eserinin hazırlıklarıyla geçirmiştir. 7 Ocak 1941 yılında hayatını kaybetmiştir (Diez, 2012, s. 9).

Josef Strzygowski'nin 50 adet kitabı, 450 makalesi ve küçük boyutlu inceleme eseri bulunmaktadır.

Eserleri

- 1885 (K), Iconographie der Taufe Christi, E. Btrgg. z. Etw. - Gesch. d. christl. K-. a) Diss. München Univ. Buchdr. b) Th Riedl, München.
- 1886 (M), Neuentdecte Handzeichnungen Botticellis zum "Inferno", K-Chronik, XX, 28, Sp. 466-72, Leipz.
- 1887 (K), Die acht Handzeichnungen des Sandro Botticelli zu Dantes Göttl. Komödie im Vatikan, E. Suppl. z. d. Codi. kg. Kupferstichkab. z. Beri., Berl., G. Gıaesdla'VJg.30S.
- 1888 (K), Cimabue u. Rom, Funde u. Forschgg. z. K-Gesch.u.z. Topogr. d. Stadt Rom.Wien A. Hölder, 242 S. Die Kalenderbilder des Chronographen vom Jahre 354,

- 1891 (M), Das Etschmiadz i n -Evangeliar, Btrgg. z. Gesch. d aonn, ravennat. u. syro-agypt. Byz. Den.km. I, Dr.u. Vlg. d. Mechitaristen-KongregWien,112 S.
- 1893 (K), Die byz. Wasserbehalter in Konstantinopel, Btrgg. z. byz. Bauk.u. z.Topogr.v. Konst. ImVerein m.Ph. Forschheimer. Byz. Denkm. II, Mechit-Kcngreg. Wien,270.S.
- 1898 (K), Das Werden des Barock bei Raphael u. Correggio, Nebst einem Anhang über Rembrandt, StraBbg., J. Heitz, 140 S.
- 1899 (K), Der Bilderkreis des griech. Physiologus des Kosmas Indıkopleustes u. Oktateuch, Byz. Archiv, II, Leipz., Teutıer, 130.S.(Nachdruck 1969)
- 1901 (K), Orient oder Rom, Btrgg. z. Gesch. d. spatantiken u. frühchristlich. K-.Leipz., Hinrichs,160.S.
- 1902 (K), Hellenistische u. Ko ptisehe Kunst in Alexandria, Nach Funden aus Agypten u. den Elfenbeinreliefs der Domkanzel zu Aachen vorgeführt, Bull. de la Sos. archeol. d'Alexandrie, Nr.5, Mechitaristen-Buchdr., Wien,99.S.
- 1903 (K), KIeinasien ein Neuland ğer Kunstgeschichte, Leipz.Hinrichs245S. Byz.Denkmaler III, Urspr. u. Sieg d.Altbyz.Kunst (Einleitung). Btrgg. V.E.Diez u. J.Qitt. Wien, Mech.-Congreg.,S.XI-XXVIIl.
- 1904 (K), Der Dom zu Aachen u. seine Enstellung, E. kunstwiss. Protest. Leipz., Hinrichs, 98 S. Koptische Kunst, Cataluge gen. du Musee du Caire, Vienne,362 S. Mschatta, K-wiss.Untersuchg.,PK,XXV,S.225-373. (Fotoğraf 31-32)

Der Dom zu Aachen

und seine Entstellung

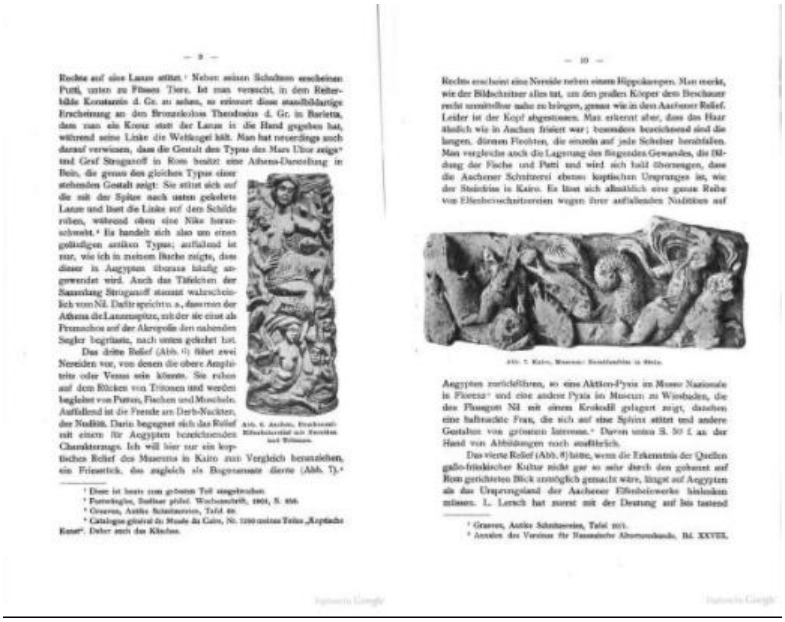
Ein kunstwissenschaftlicher Protest

von

Josef Strzygowski

Leipzig

Fotoğraf 31. 1904, Der Dom zu Aachen u. seine Enstellung, Kitap kapağı (https://archive.org/details/bub_gb_dbzMAuNmfewC/page/n17/mode/2up)

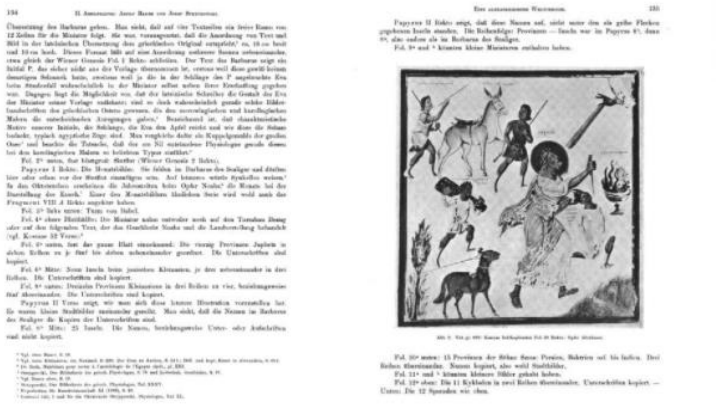

Fotoğraf 32. 1904, Der Dom zu Aachen u. seine Enstellung, Kitap içi sayfa detay (https://archive.org/details/bub_gb_dbzMAuNmfewC/page/n17/mode/2up)

- 1905 (K), Eine alexandrinische Weltchronik, Text u. Miniat eines griech. Papyrus d. Samlg. Goleniscev, im Verein m. A.Bauer, AW.LI,Abh.lI,S.119-204 (Fotoğraf 33-34)

Fotoğraf 33. 1905, Eine alexandrinische Weltchronik, Kitap Kapağı (https://archive.org/details/bub_gb_gdYsAAAAYAAJ/mode/2up)

Fotoğraf 34. 1905, Eine alexandrinische Weltchronik, Kitap içi sayfa detay (https://archive.org/details/bub_gb_gdYsAAAAYAAJ/mode/2up)

- 1906 (K), Die Miniaturen des serb. Psalters der kgl. Hof- u. Staatsbibl.i.München, Nach e. Belgrader Copie erganzt u. i. Zusammenh. m. d. syr. Bilderrd. d. Psalters untersucht, Ein. v.J.Jagic, AW, LII, Abh. II,139 S.
- 1907 (K), Die Bildende Kunst der Gegenwart, Leipz., Quelle u. Meyer, (2.Auflg.1923). Kleinarmen. Miniaturmalerei, Die Miniat.d.Tübinger Evangeliars, MA, XIII, 1, v. J. 1113, bezw. 893 n.Chr. Veröffentl. d.k. Univ.-Bibl. z. Tübingen,I,S.17-43.
- 1908 (K), Das Oriental. Italien, MK,1,1/2, S.16-34. Turner's patlı from nature to art, BM, Nr.LX,Vol.XII,S.335. Zur frühgennan. Baukunst, GA,1,10,S. 247-50. Muhammadan art, Encyclop. ofRelig. and Ethics I, S.874-81,London. "Altchristl. Kunst","Diptychon","Moschee", Btrgg. i. "Die Relig. in Gesch. u. Gegenw.", Handwörterb.I, Sp.381-97, II, Sp.85-7, III, Sp.510-515, Tübingen.
  Neuendeckte Mosaiken von Salonik, MK, l,S.1019-22.
- 1910 (K), Amida, Materiaux pour l'epigraphie et l'hist. musulm. du Diyar Bekr. par Max Berchem.Btrgg. z. K- Gesch.d. Mittelalt. v. Nordmesopot, Hellas u. d. Abendld. Mit. e. Btrg. "The Churchs and monast of the "Tur Abdin" v. Gertr.Bell. Heidelg. K.Winters Univ.-Buchh., 390 S. ;Amida üzerine dört yazar tarafından hazırlanan kitapta kentin erken Hristiyanlık dönemi kilise ve manastırları, Ortaçağ'daki Hristiyan ve İslam mimari eserleri, Diyarbakır kale ve kapıları, İslami eserlerin kitabeleri, Kuzey Mezopotamya ve Suriye'deki bazı mimari eserler, Mezopotamya sanatının Yunan, Bizans ve Avrupa sanatına etkileri çok

zengin görsel malzemelerin eşliğinde anlatılmaktadır. Özellikle Bizans ve Batı sanatlarının Eski Yunan sanatının bir devamı olduğunu ileri sürenlerin tezlerini belgeleriyle çürüten kitap bu yönüyle de dikkate değer bir inceleme niteliğindedir. Diyarbakır'ın İslam Tarihi ve Epigrafisi Üzerine Belgeler başlıklı ilk çalışma Fransızca olup M. Van Berchem tarafından hazırlanmıştır. Bunu 207 sayfadan oluşanen J. Strzygowski'nin Ortaçağ'da Kuzey Mezopotamya, Yunan ve Avrupa Sanatı Üzerine Yazılar'ı takip etmektedir. Bundan sonraki bölüm Gertrude L. Bell'in Tur Abdin Kilise ve Manastırı adlı İngilizce araştırmasına ayrılmıştır. Kitap, Leopold con Schröder'in Kuzey Mezopotamya ve Doğu Türkistan başlıklı yazısı ile son bulmaktadır. Ülkemiz müzayedelerinde daha önce görülmemiş, yurt dışındaki müzayedelerde ise son derece nadir rastlanan bir kitaptır (https://www.istanbulmuzayede.com/urun/529921/max-van-berchem-ve-josef-strzygowski-amida-materiaux-pour-l-epigraphie, 2021).

- 1916 (K), Die ildende Kunst des Ostens, Ein Uberbl. ü. d. für Europa bedeutungv. Hauptströmungen, Bibi. d. Ostens Bd.III, (hgg. v. Kosch Leipzg., W. Klinkhardt, 86 S).
- 1917 (K), Altai-Iran und Völkerwanderung, Ziergesch. Untersuch. ü. d. Wander- u. einen Schatzfund i. Albanien, Hinrichs,319 S.
- 1918 (K), Die Baukunst der Armenier in Eq.ropa, Ergebn. einer v. k-hist Inst d.Univ.Wien 1913 durchgef. Forschungsreise, planma.B. bearb. v. J. Str. 2 Bdd., Wien, A. Schroll u. Co. 888.S.
- 1920 (K), Ursprung der christlichen Kirchenkunst, Leipz.Hinrichs,204 S. Swed: Den Kristna Kyrkokonstens, Ursprung. Stockholm, Svenska kyrkaws diakon.flg.244 S. Engl: Origin of Christian church art,1923.
- 1922 (K), Plan u. Verfahren der Kunstbetrachtung, Schriften d. österr. Volksbildg.-Amt., Führer f. Volksbildner, H.ill, Wien, österr. Schulb.-Vlg., 39 S. Die Landschaft in der nordischen Kunst, Bibl. d. K-Gesch., hgg. v. H. Tietze, Bd.17,Leipz.,Seemann,14 S.

  Kunde, Wesen u. Entwicklung, E.Einführung.Mit Btrgg. v. Diez, Glück, Ginhart, Plutzar, Stiassny,Wellesz u. Cysarz. Wien K-hist. Inst. d.Univ. (Lehrk.Strzyg.). s.5 bis 8,9-91.

- 1923 (K), Die Krisis der Geisteswissenschaften, Vorgef. a. Beisp. d.Forsch. ü. Bild.K,e, e. grundsatzl. Rahmenversuch.,Wien,A.Schroll, 350 S.

  Die bildende Kunst der Gegenwart, ein Buch für jedermann. 2. überarb. u. erweit. Auflg.Wien,österr.Schulb.-Vlg.390.S.

  Die indischen Miniaturen im Schlosse Schönnbrunn, Mit H.Glück, Wiener Drucke.Text 30 S.

  Origin of Christian c urch art, (Ubers. v. Urspr. d. chr. Kirchenk:- 1920),
- 1924 (K), Sarkis Kachadourian, Armenia, Ot. Text z. einem Atlas farbiger Werke d. Künstlers, 8.S
- 1926 (K), Der Norden in der bildenden Kunst Westeuropas, Heidn. u. Christl. um. d. Jahr 1000.unter Mitwirkg. v. B.Brehem, E.Klebel, F.Wimmer, J.Schwieger, hgg.v. Str.,Wien,Krystall-Vlg.(1929).
- 1927 (K), Die Holzkirchen in der Umgebung von Bielitz-Biala, Mitarb. v. A. Karasek u. W. Kuhn, Vlg. d. hist. Ges. f. Posen, Posen, 47 S. Vorher in Dt. wissensch. Ztschr. f.Polen. Posen 1926, H.8, S.1-48.

  O razvitlu strohrvatske umjetnosti, (Altslav. Kunst), Prilog otricu sjerverno-evropske umjetn. Zagreb, 233S.

  Dt: Die altslavische Kunst,1929.
- 1928 (K), Forschung u. Erziehung, D. Neuaufb.d.Univ. als Grundlg. aller Schulverbesserg. An d.Verfahren d. Forschg. il. bild.K- erönert., Stuttgan., Strecker u. Schröder, 200 S.

  Franz.: Recherche scientifique et education. Early church art in northern Europ with special reference to timber construction and decoration, Lond., B. T. Batsford, S.172.
- 1929 (K), Die altslavische Kunst, Ein Versuch ihresNachweises, 2. erweit. Auflg., Augsbg., B.Filsner, 295 Zum nordeuropaischen Holzbau, In: Der Norden in der bild.K- Westeurop. 2.Aufl., Krystall-Vlg.,Wien,S.1-4.

  Die bildende Kunst der Arier, Neubearb. Abdr. v. Aufsatz 1918, So, VI, 3 u. 4, 104-12 u. 145-53.

  Der geograph. Faktor in der bildenden Kunst, Russ.Staatslexik.,1929 (pecatj i Revolucija, Leningr.),(Rusça).

Geschichts- u. Entwicklungsforschung, (Z.With's “D. Aufgang d.Menschh.”), So, VI, 7, S. 304-9.

Recherches sur le arts plastiques et “l'historie de !'art”, Documents, I, S.22-6, Paris.

Die bildende Kunst der Angelsachsen, I,2,S.6-9.

Die Anfünge der nordischen Kunst, Die Tide,VI,3,S.85-100, remen.

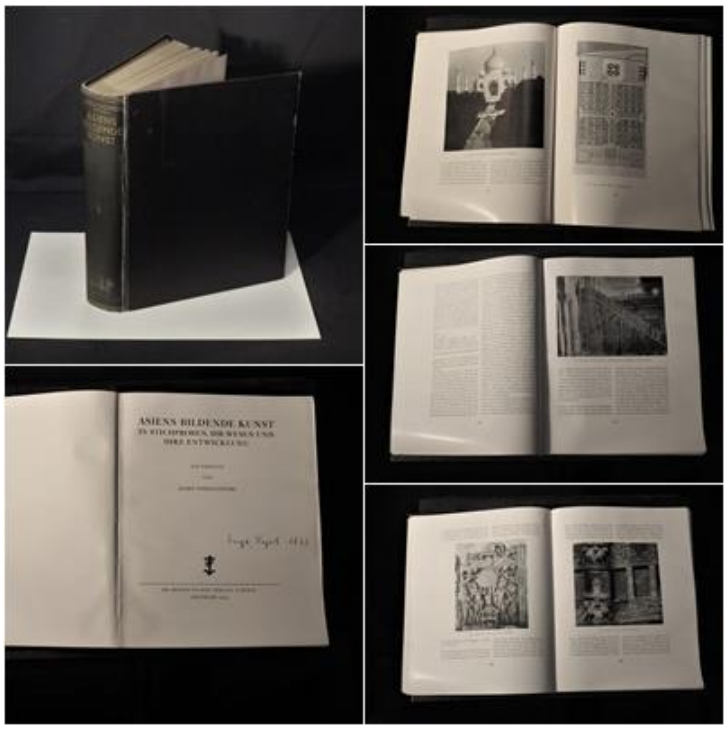
L'art slave a l'epoque preorthodoxe, Cahier d'art,IV,6,S.269-274,Paris.

Austria: Building in Vienna, Building, Okt.1929, S.471-4.

Odkıycia na Wawelu a porownawcze badania sztuki, (Die Entdeckg. auf dem Wawel i:. Krakau u. die vergl. K-Forschg), Pamietni Warszawski,III,S. 19-41,Warszwa. Die Pragekraft der schlesischen Landschaft, SJ,II,S. 43-5.

Les origines de l'art gothique, (Enquete), Fo, I, Dez.1929,S. 13.

- 1930 (K), Asiens bildende Kunst in Sticnproben, ihr Wesen u. ibre Entwicklung, Augsbg., 780.S. (Fotoğraf 35)

Fotoğraf 35. 1930, Asiens bildende Kunst in Sticnproben, ihr Wesen u. ibre Entwicklung, Kitap kapağı ve iç sayfa detay (https://www.zvab.com/buch-suchen/titel/asiens-bildende-kunst-in/autor/strzygowski).

- 1932 (K), Asiatische Miniaturenmalerei, Im Anschl. a. d. Bestiinde i. Wien, in Verein m.H.Glück, St. Kramrisch, E. Wellesz, Klagenfurt, A.Kollitsch- Vlg.
  Recherche cietifique et education, Ubers. v. Forschg. u. Erziehg., mit neuer Widmung u. Vorwort, Paris, Gallimard. NRF.244.S.
- 1933 (K), L'art primitiv chretien de la Syrie, son charactere et son evolution, Vlg. Geuthner,Paris, Asiatische Miniaturmalerei,
- 1936 (K), L'art ancien chretien de la Syrie, Paris.
  Der Weg des Kunstforschers zum Norden, Leipz. Aufgang des Nordens, Lebenskampf eine Kunstforschers um ein dt. Weltbild, Spuren indogerm. Glaubens in der bildenden Kunst.
- 1941 (K), Europas Machtkunst im Rahmen des Erdkreises, Wiener Verlaggesellschaft, Wien, Leipz.
  Das indogermanische Abnenerbe des deutscben Volkes und die Kunstgeschichte der Zukunft, Deutscher Vlg. f. Jugend u. Volk, Wien,Leipzig.

SONUÇ

Sanat tarihi, Türkiye'de bilim dalı olarak Cumhuriyetin ilanıyla başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, birçok eserin kaydı devlet arşivlerinde tutulmuştur. Bu dönem içerisinde tutulan belge niteliğindeki kayıtlar, sanat tarihi anlayışını ortaya koymaktadır. Askeri okulların batılılaşma sürecinde sanat tarihi eğitiminin gelişiminde çok büyük katkısı olmuştur.1882 yılında Osman Hamdi Bey tarafından kurulan, 1982'de ise Güzel Sanatlar Akademisi (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) ismini alan Sanayi-i Nefise Mektebi, akademik anlamda Türkiye'de sanat tarihi eğitiminin başlamasında öncülük etmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte toplumun kültürel geçmişine olan bağları ve bilinci, arkeolojiye ve sanat tarihine yönelmesine neden olmuştur. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde müzeler açılmış, yabancı akademisyenler davet edilerek, Türk araştırmacılarla birlikte arkeoloji ve sanat tarihi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Cumhuriyet dönemi yıllarında siyasal ve sosyal anlamda başladığımız çalışmamızda, Türkiye'de sanat tarihi bilim dalının tarihsel gelişimiyle arka planı oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet öncesi sanat tarihi gelişiminde, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemleri değerlendirilmiştir. İlk kez sistemli olarak sanat araştırmaları, Osman Hamdi Bey'in çalışmaları ile başlamıştır. Özellikle arkeoloji alanında hizmet vermiştir. Anadolu'ya yayılan çok fazla el sanatları, güzel sanatlar örneklerinin depolanmasını ve arşivlenip korunmasını sağlamıştır. Sanat tarihinin bir gereklilik olarak ortaya çıkması bu döneme rastlamıştır.

Cumhuriyet döneminde sanat tarihi kavramının tarihsel gelişiminin açıklandığı bölümde 1923 ve 1960 yılları arası değerlendirilmiştir. 1922 yılında Ankara Etnografya Müzesi açılmıştır. 1931-1932 yıllarında tarih kongreleri ve araştırmaları hız kazanmıştır. Sanat tarihi ile ilgili ilk gelişmeler; Fransız sanat tarihçisi Dzinnch'in Louvre'nin, müzesinde halka açık olarak verdiği derslerin notlarının derlenmesi ve ciltlenerek genel sanat tarihi kitabı olarak Türkçe'ye çevrilmesi ile oluşmuştur. Türkiye'de sanat tarihi eğitim sistemi; Fransa, İngiltere ve Almanya'nın etkisinde gelişmiştir. Özellikle (İstanbul Darülfünun) İstanbul Üniversitesi kurulurken yabancı akademisyenlerden yararlanılmıştır. Darülfünun'un ismi Atatürk'ün isteğiyle İstanbul Üniversitesi olmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde arkeoloji bölümü kurulmuştur. 1943 yılında

Viyana Üniversitesi'nden gelen Prof. Dr. Ernst Diez ve Oktay Aslanapa sanat tarihi kürsüsünü kurmuşlardır, böylece sanat tarihi eğitimine ayrı bir ders olarak başlanmıştır.

Katharina Ottodorn 1954 yılında Ankara Üniversitesi'nden gelen davette Heidenberg Üniversitesi'nden gelerek Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Sanat Tarihi ve Türk Sanatı kürsüsünü kurmuştur. Katharina Otto-Dorn, adım adım Selçuklu, Anadolu sanat ve mimari alanında araştırmalar yapmıştır.

Josef Strzygowskı batının ünlü sanat tarihçisi olarak bilinmektedir. Böyle bilinmesinin sebebi yapmış olduğu yayınlarıdır. Sanat tarihi incelemeleri bakımından yeni bir metot geliştirmiş ve savunucusu olmuştur. 1910 yılında Max yan Berchem ile "Amida" adlı kitabını yayınlamış ve bu kitap ilk defa Türk sanatına, Arap ve İran sanatı yanında üçüncü kaynak olarak gösterilmiştir. Eski Türk Sanatı problemi, maden işleri ve çadır sanatını inceleyerek İslam'dan önce bir Türk sanatının varlığını söyleyen ilk kişi olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra sanat tarihi alaninda kaydedilen gelismeler değerlendirildiğinde şu niteliklere sahip olunduğu gözlenmektedir; Cumhuriyet Döneminde Almanya ve Avusturya'dan gelen akademisyenlerin önderliğinde Türkiye'de kurulan ilk sanat tarihi bölümündeki eğitim daha çok, Türkiye'deki sanat yapılarını belgelemeyi hedeflemiş ve ayrıntılı katalog bilgisine dayanan, karşılaştırmalı değerlendirmelere yer veren bir yöntemin yerleşmesini sağlamışlardır. Bu akademisyenlerle birlikte sanat tarihinin bilimsel olarak tohumları atılmış ve günümüze kadar gelen sanat tarihçilerinin yetiştirilmesine önderlik etmişlerdir. Kendi dönemlerinde yetiştirmiş oldukları öğrenci ve asistanlarına rol model olmuşlar aynı zamanda metodlarını öğretmişlerdir. Bulundukları üniversitelerde sadece ders vermemişler alan gezileri yaparak, arkeolojik kazılarada katılarak eserlerin tespit edilmesine ve gün yüzüne çıkmasına katkı sağlamışlardır. 1943 yılında Avusturyalı akademisyen Ernst Diez önderliğinde açılmış olan Sanat Tarihi bölümü günümüzde birçok üniversitenin bünyesinde bölüm olarak öğrenci yetiştirmeye ve bu bilime katkı sağlamaya devam etmektedir. Alman ve Avusturya'dan gelen akademisyenlerin yetiştirmiş olduğu akademisyenler günümüzde sanat tarihi bilimine emek veren birçok sanat tarihi akademisyenini yetiştirmiş ve bu akademisyenlerin yetiştirmiş oldukları öğrencilere bayrağı teslim etmişlerdir.

Sanat tarihi ayrı bir kürsü olarak arkeolojiden ayrılsada her iki disiplinin birbirinden metod ve yöntem olarak ayrı tutulmaması gerekmektedir. Günümüzde yapılan kazı çalışmaları ve sempozyumlar bu bilimin ilerlemesinde katkı sağlamaktadır. 25.'si düzenlenen UOTK 2021 sempozyumuda bu sürekliliğin bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alkım, U. Bahadır. (1960). Prof. Dr. H. Th Bossert (2. IX. 1889-5. II 1961), "BELLETEN", Ankara: TTK Yay., 24(099), ss. 467-469.

Arık, Rüçhan (2007). Otto-Dorn, Katherina, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 34. İstanbul: ss. 8-9.

Arık, Remzi Oğuz. (1940). Türkiye'de Sanat Tarihi. *Çığır (İlim-Fikir-Sanat) Anakara*, 8(91), ss. 155-163.

Aslanapa, Oktay. (1976). *Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünün Kuruluşunun Otuzuncu Yıldönümü. Sanat Tarihi Yıllığı VI. (1974-1975).* Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünün 30. Kuruluş Yıldönümü Sayısı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Aslanapa, Oktay. (1985). Atatürk'ten Bu yana, Avusturyalı Sanat Tarihçilerinin Türkiye'deki Faaliyetleri, *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, I(2), ss. 501-510.

Aslanapa, Oktay. (1993). *Türkiye'de Avusturyalı Sanat Tarihçileri ve Sanatkârları*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti, İstanbul, ss.30-39.

Atıl, Esin. (1998). *Osmanlı Sanatı ve Mimarisi. Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi,* Cilt II, İstanbul: İslam Tarihi, Saray ve Kültür Araştırma Merkezi Yayınları, ss. 447-486.

Ayvazoğlu, Beşir. (1989). *Türkiye'de Sanat Tarihi ve Estetikle İlgili İlk Çalışmalar. Erdem (Atatürk Kültür Merkezi Dergisi)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basınevi, (1991). 5(15), ss. 977-992.

Bacharach, Jere L. (2011). *Ernst J. Grube 1932-2011*. Review of Middle East Studies (Orta Doğu Çalışmalarının Gözden Geçirilmesi), Volume 45, Issue 1, Summer 2011, pp. 155-156 DOI: https://doi.org/10.1017/S2151348100002330

Batur, Afife vd. (2002). *Türkiye'de Sanat Tarihi Eğitimi Sorunları*. Sanat Dünyamı. İstanbul, s. 84.

Boydaş, Nihat ve Balcı, Y.B. (1997). *Eğitim – Sanat İlişkisi: Sanat Eğitimi. Eğitim Bilimine Giriş*. Anakara: Gazi Kitapevi.

Belting, Hans. (1987). *The End Of The History Of Art*. (Christophes S. Wood) London: The Üniversity Of Chicago.

Berk, Nurullah ve Özsezgin Kaya. (1983). Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Blossing, Patrika. (2012 December). Recording The Transformation Of Urban Land Scapes In Turkey: Diesies Of Kurt Erdmann and Ernst Diez, Studies in Travel Writing. 16(4), ss. 418.

Cantay, Gönül. (2004). Sanat Tarihi Nedir? Sanat Tarihinin İrdelenmesi (12-13 Mayıs 2004, Sempozyum Bildirileri). *İstanbul: Sanat Tarihi Dergisi Yayınları*, ss. 7-18.

Cezar, Mustafa. (1973). Mimarlık ve Resim Öğtimine Giriş. VII. *Türk Tarih Kongresi (25-29 Eylül 1970) Bildirileri*. Anakara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt II, ss. 733-760.

Cezar, Mustafa. (1986). *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100. Yıl Güzel Sanatlar Akademisi'nden, 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

Cezar, Mustafa. (1992). Türkiye'de İlk Resim Sergisi, *1. Osmanlı Hamdi Bey Kongresi Bildirileri (2-5 Ekim 1990)*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları. ss. 43-58.

Cezar, Mustafa. (1998). 17. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Sanat Tarihi ile İlgili Noktalar. *17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı (19-20 Mart 1998 Sempozyum Bildirileri)*, İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları 4, ss. 41-54.

Cioce, Benedetto. (1983). *İfade Bilim ve Genel Linguistik Olarak Estetik, Croco Estetiğine Giriş* (Çev. İsmail Tunalı).

Cüce, Barbaros. (2002). Hans SEDLMAYR'ın Sanat Kuramı "Verlust Der Mitte Bağlamında Moderne Yönelik Bir Derğerlendirme" İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, ss.3

Çal, Halit. (1997). Osmanlı Devleti'nde Asar-ı Atika Nizamnameleri. Vakıflar Dergisi XXVI. Sayı. Ajans Türk Basın ve Basım Evi. Ankara.

Diez, Ernst. (2012). *Josef Strzygowski (7. Mart1862— 7 Oca k 1941).* İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi, Mart 2012. İstanbul, ss.1-12

Ergün, Mustafa. (2001). Batılılaşma Dönemi Osmanlı Eğitim Sisteminin Gelişimine Mkayeseli Bir Bakış. *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Tebliğleri (12-15 Nisan 1999)*. İstanbul: IRCICA.

Evliya Çelebi. (1982). Seyahatname. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.

Eyice, Semavi. (1995). Kurt Erdmann (1901-1964), *TDV İslam Ansiklopedisi* Cilt II, İstanbul, ss. 286-288

Eyice, Semavi. (1996). Glück Heinrich, *TDV İslam Ansiklopedisi* Cilt 14, İstanbul, ss. 97-98

Eyice, Semavi. (1997). İ.Ü. Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Kürsüsünün Kurucusu: Prof. Dr. Ernst Diez (1878-1961), *Sanat Tarihi Yıllığı XIV*. İstanbul: İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 50. Kuruluş Yıldönümü Özel Sayısı, ss. 3-15

Eyice, Semavi. (2003). Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bilimlerinin Geçerliliği, *Sanat ve Plastik Sanatlar Eğitimi Dergisi* (www.sanatvebilgi.com), Nisan, Sayı 1. (05.07.2001)

Eyice, Semavi. (2003). Sanat Tarihi Eğitimi. *Sanat ve Plastik Sanatlar Dergisi* (www.sanatvebilgi.com), Nisan, Sayı 1. (05.07.2001)

Fernie, Eric. (1995). *Art History And Its Nethods, A Critical Anthology*. London: Phaidon Pies Limited.

Gierlichs, Joachim. (2001). In Memoriam Katharina Otto-Dorn: A Life Dedicated to Turkish Islamic Art and Architecture, *EJOS, IV*. No: 21, (2), ss. 1-14.

Güvemli, Zahir. (1982). Sanat Tarihi. Varlık Yayınları. İstanbul.

Hauser, A. (1995). *Sanatın Toplumsal Tarihi*, (Çev. Yıldız Gölönü 2. Basım), İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.

Hauser, Arnold. (1984). *Sanatın Toplumsal Tarihi*. (Çev. Yıldız Gölönü) İstanbul: Remzi Kitapevi

İnan, Rauf. (1981). *Cumhuriyetin İlk On Yılında Eğitimimizin Durumu ve Belirgin Özellikler*. Atatürk ve Eğitim (Türk Eğitim Derneği V. Eğitim Toplantısı). Şafak Matbaası.

İpşiroğlu, Mahzar Şevket. (1947). Üslup Tarihi Olarak Sanat Tarihi; Heincrich Wölfflin'in Eseri. Felsefe Arşivi. *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Dergisi* No:5, II (1), ss. 26-39.

Kazancıgil, Aykut. (1993). *Mehmet Vahid (1873-1931) İlk Sanat Tarihi Muallimi ve Müderrisi*. Sanat Çevresi. Sayı 175, İstanbul: Kurşit Ofset, ss. 10-15

Kalyoncu, Hülya. (2015). 'Ehl-i Hiref-i Hassa' Teşkilatının Osmanlı Kültür ve Sanat Yaşamındaki Yeri ve Önemi. International Journal of Social Science Doi number: http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2784 Number: 33, ss. 279-294.

Kök, Elif. (2017). Türkiye'de Diez Tartışmaları, Adnan Menderes Üniv., *F.E.F. Sanat Tarihi Böl. Uluslararası XVIII. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu* (22-25 Ekim 2014), Efeler Baladiyesi Kültür Yayınları, (3), ss. 391.

Kr, Jeas (1998). Kurt Erdmann, Incyclqsaedia İranica, VI, Fas. 5, ss. 540-541.

Külçür, Çiğdem. (2010). *Erken Cumhuriyet Döneminde, Eski Türk Tarihi Araştırmaları*. Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü Sosyal Bilimleri Enst. Tarih A.B.D., İzmir.

Minor, Vernon Hyde. (1994). *Art History's History America: Printice Hall*, Englewood Cliffs, New Jersey.

Mülayim, Selçuk. (1983). *Sanat Tarihi Metodu*. Anadolu Sanat Yayınları, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları 1, Ankara: Erenli Mat.

Mülayim, Selçuk. (1990). Sanat Tarihinin Atlası Joseph Strzygowski. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul: Övünç Matbaası, 3(8), ss. 65-69.

Mülayim, Selçuk. (1994). Sanat Tarihi Metodu 2. Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Özdemir, Nurdane. (1997). *Anadolu Halk Kültüründe Resim, Heykel ve Müziğin Yeri, Önemi,* Ankara: Nurol Matbaacılık.

Öney, Gönül. (1982). *1978-79 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber*, Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi, Sayı:I, İzmir: ss.71-80

Panofsky, Erwin. (1968). *Hümanit Bir Bilim Dalı Olarak Sanat Tarihi* (Çev. Afife Batur, Selçuk Batur). İTÜ Mimarlık Fakültesi. İstanbul: Gün Matbaası.

Renda, Günsel. (2001). Cumhuriyet Döneminde Sanat Tarihi Bilimi Atatürk'ün Ölümünün 62. Yılında Cumhuriyet Türkiye'sinde Bilimsel Gelişmeler Sempozyumu (8-10 Kasım 200). Ankara: Hacettepe Üniv. Basımevi, ss. 107-115.

Read, Herbet. (1981). *Sanat ve Toplum*. Anakara: Ümran Kitap.

Roskıll, Mark. (1989). What Is Art History?, London The University of Massachusetts Press.

San, İnci. (1968). Heinrich Wölfflin (Hayatı ve Eserleri), *Anakara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Anakara: Anakara Basımevi, I(1-4), ss. 147-150.

Shiner, Laryy. (2004). *Sanatın İcadı, Bir Kültür Tarihi*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Strzgowski, J. (1930-1932). Heinrich Glück, *Artibus Asiae Publushers*, 4(2/3), ss. 165-166.

Tansuğ, Sezer. (1982). *Herkes İçin Sanat*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi

Tansuğ, Sezer. (1997). *Gelenek Işığında Sanat*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Tansuğ, Sezer. (1999). *Çağdaş Türk Sanatı,* (5. Basım), İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.

Tok, Gökhan. (1997). *Sanat Tarihinden Tarihe, Bizans'tan Osmanlı'ya Bilimden Kültüre, Semavi Eyice*. Bilim ve Teknik. Anakara: Mat. Basım Yayın A.Ş., 353, ss. 82-89.

Verbowskı, Ceren. (2015). "Türkiye'de Sanat/Mimarlık Tarihi Disiplininin Kuruluşunda Ernst Dıez ve "Türk Sanatı", İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi Prog.Yüksek lisans Tezi, 2015, İstanbul, ss.99

Wölfflin, Heinrich. (2015). Sanat Tarihi Temel Kavramları. (Çeviren: Ahmet Cemal). Hayalperest Yayınevi. İstanbul.

Wölfflin, Heinrich. (1990). Sanat Tarihinin Temel Kavramları. (Çeviren: Hayrullah Örs). İstanbul: Remzi Kitapevi

Yetkin, Suut Kemal. (1947). Estetik. Remzi Kitapevi. İstanbul.

İnternet Kaynakları

https://www.biyografi.info/kişi/helmuth_theodor_bossert, (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

https://www.en.wikipedia.or/wiki/Ernst_Kühnel, (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

https://www.en.wikipedia.org/wiki/Erwin_Panofsky, (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

https://www.second.wiki/wiki/walter_fordl, (Erişim Tarihi: 29.06.2021)

https://www.tr.wikipedia.org/wiki/Helmuth-Theodor-Bossert, (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

https://www.turkishhan.org/erdmann.htm, (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

https://www.worldcat.org/identities/lccn-n50064566, (Erişim Tarihi: 17.02.2021)

https://www.de.wikipedia.org/wiki/Karl_Oettinger, (Erişim Tarihi: 24.10.2021)

https://www.worldcat.org/identities/lccn-no98077066/, (Erişim Tarihi: 24.10.2021)

https://www.en.wikipedia.org/wiki/Ernst_J._Grube, (Erişim Tarihi: 25.10.2021)

https://www.goodreads.com/author/list/178696.Ernst_J_Grube, (Erişim Tarihi: 25.10.2021)

https://stringfixer.com/tr/Michael_Meinecke, (Erişim Tarihi: 25.10.2021)

https://www.en.wikipedia.org/wiki/Michael_Meinecke, (Erişim Tarihi: 25.10.2021)

https://www.geni.com/people/Karl-Samuel-Oettinger/6000000035595487974, (Erişim Tarihi: 02.11.2021)

https://www.abebooks.com/Alt-Konstantinopel-Hunderzehn-photographische-Aufnahmen-Stadt-ihrer/22737487518/bd#&gid=1&pid=1, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.nadirkitap.com/die-kunst-des-İslam-heinrich-gluck-ernst-diez-kitap15524516.html, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.acantilado.es/persona/hans-sedlmayr/, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://en.wikipedia.org/wiki/Josef_Strzygowski, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.istanbulmuzayede.com/urun/529921/max-van-berchem-ve-josef-strzygowski-amida-materiaux-pour-l-epigraphie, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.tr.wikipedia.org/wiki/Mşatta_Sarayı, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.delphipages.live/tr/felsefe-ve-din/beseri-bilimler/helmuth-theodor-bossert, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://nyupress.org/9780814754924/patterns-of-stylistic-changes-in-Islamic-architecture/, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.amazon.com/Forest-Diseases-Common-California-Nevada/dp/1330650069, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://archive.org/details/bub_gb_dbzMAuNmfewC/page/n17/mode/2up, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.archive.org/details/bub_gb_gdYsAAAAYAAJ/mode/2up, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.zvab.com/buch-suchen/titel/asiens-bildende-kunst-in/autor/strzygowski/, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.goodreads.com/book/show/28117191 (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.mullenbooks.com/pages/books/171006/ernst-j-grube (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

https://www.sahaf- turkuaz.com/Eser/93/20575/Fayencedekorationen-Seldschukischer-Sakralbauten-i (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Mustafa POLAT

Eğitim Durumu :

Lise : Nuri Erbak Lisesi-Bursa

Lisans : Konya Selçuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü-Konya

Yüksek Lisans :

Yabancı Dil Düzeyi :

Almanca: Okuma, yazma ve konuşma çok iyi derecede

İngilizce: Okuma, yazma ve konuşma çok iyi derecede

Deneyim

- 2006- (Devam etmekte) Corendon Hava Yolları Kontrol Kabin Amiri
- 2003-2006 MNG Hava Yolları Kabin Memuru
- 2003-2003 İnter Hava Yolları Kabin Memuru

Devam Etmekte Olan Görevler

- 2014 İş yeri güvenliği çalışan temsil ve denetleyici
- 2013 SMS departmanı temsil ve denetleyici
- 2010 Sivil Havacılık SAG Gurubu kabin temsilciliği
- 2008 Kontrol Kabin Amirliği
- 2008 Kabin Amirliği
- 2006 Antalya Noterliklerinde Yeminli Mütercim Tercüman

- *Birçok yurtdışı operasyonlarda ve wetlease görevinde Base sorumlusu olarak görev almaktadır.*

Katıldığı Kurs ve Seminerler

- AIRCRAFT INTERIOR SECURITY SEARCH TRAINING (G-SEC AKADEMİ) 2015
- ROOT CAUSE ANALYSİS COURSE (MOVA) 2015
- KİŞİSEL EVRİM (SİMYA DANIŞMANLIK) 2015
- İLK YARDİM EĞİTİMİ (OXYGEN İLKYARDİM EĞİTİM MERKEZİ) 2014
- İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ (OTTONOM) 2013
- MARKA OLMAK (İRİS EXPRESS) 2012
- KABİN İÇİ SATIŞ TEKNİKLERİ (ROYAL EĞİTİM DANIŞMANLIK) 2012
- SAFA - SAFETYASSESSMENT OF FOREIGN AIRCRAFT (ECAC & CEAC) 2011
- BİNA VE TESİS YANGINLARINDA MÜDAHALE (DHMI) 2011
- SATIŞ DİNAMİKLERİ 2011
- ISO 9001: KALITE YÖNETIM SISTEMI İÇ DENETCI (BUREAU VERITAS 2010
- KABİN AMİRİ PERFORMANS PROGRAMI (SİMYA GELİŞİM SANIŞMANLIK) 2010
- KİŞİSEL EVRİM (SIMYA GELIŞIM DANIŞMANLIK) 2009
- İÇSELLEŞTİRİLMİŞ İLETİŞİM (SIMYA GELIŞIM DANIŞMANLIK) 2009
- EĞİTİMCİNİN EĞİTİMİ SERTİFİKASI: (AKDENIZ ÜNIVERSITESI) 2008
- YOLCU HİZMETLERİNDE ETKİLİ İLETİŞİM VE SATIŞ TEKNİKLERİ (BALTAŞ) 2005
- DANGEROUS GOODS TRAINING 2005